

(Vilans, 2017)

UITVOERING VN-VERDRAG HANDICAP IN OOST-NEDERLAND

COLOFON

Uitvoering VN-verdrag Handicap in Oost-Nederland

Datum	11 juni 2019
Opdrachtgever	Stimuland Vilsterseweg 11 7734 PD Vilsteren (0529) 47 81 80
Begeleiding Stimuland	Drs. E.J. Wezenberg Projectmanager ewezenberg@stimuland.nl 06-13488591
Begeleiding Saxion	Drs. M.H.M. Booijink Docent/Onderzoeker Saxion m.h.m.booijink@saxion.nl
Opleiding	Bestuurskunde/Overheidsmanagement
School	Saxion University of Applied Sciences
Studiejaar	2018-2019
Student	M.C. Spanjer 423495@student.saxion.nl maaike-spanjer@hotmail.com

VOORWOORD

Voor u ligt de scriptie 'Uitvoering VN-verdrag Handicap in Oost-Nederland'. Het onderzoek voor deze scriptie naar het VN-verdrag Handicap is uitgevoerd bij negen gemeenten in Overijssel en Gelderland. Deze scriptie is geschreven in het kader van mijn individuele afstudeeropdracht van de opleiding Bestuurskunde/Overheidsmanagement aan het Saxion en is in opdracht van Stimuland. Van midden februari 2019 tot begin juni 2019 ben ik bezig geweest met het onderzoek en het schrijven van mijn scriptie.

Samen met mijn opdrachtgever, Ed Wezenberg, heb ik de probleemstelling voor deze opdracht geformuleerd. Het onderzoek dat ik heb mogen uitvoeren was complex, maar tegelijkertijd ook een mooie uitdaging om mijzelf verder als bestuurskundige te mogen ontwikkelen. Na zowel een kwalitatief als kwantitatief onderzoek te hebben verricht, heb ik de probleemstelling kunnen beantwoorden. Tijdens dit onderzoek stonden mijn stagebegeleider, Ed Wezenberg en mijn procescoach vanuit Saxion, Monique Booijink, altijd klaar om mij van feedback te voorzien. Zij hebben mijn tussentijdse vragen kunnen beantwoorden waardoor ik verder kon met dit onderzoek.

Bij deze wil ik hen ontzettend bedanken voor de begeleiding, dit heeft gezorgd dat ik mijzelf kon blijven ontwikkelen gedurende deze opdracht. Daarnaast wil ik alle respondenten bedanken die een bijdrage hebben kunnen leveren aan mijn onderzoek. Zonder hun medewerking zou ik nooit een goed beeld kunnen krijgen van de uitvoering van het VN-verdrag Handicap.

Tevens wil ik de medewerkers van Zorgbelang Overijssel, Zorgbelang Inclusief, Ruth Deddens en Maaïke Moulijn bedanken voor alle bruikbare informatie waarvan zij mij hebben voorzien. Als laatste bedank ik hierbij mijn collega's van Stimuland, zij hebben gezorgd dat ik mij echt op mijn gemak voelde binnen de organisatie. Van deze scriptie is tevens een samenvatting gemaakt, mocht u hier interesse in hebben, aarzel dan niet om contact op te nemen.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Maaïke Spanjer

Vilsteren, 11 juni 2019

SAMENVATTING

In 2006 hebben de Verenigde Naties een internationaal bindend verdrag aangenomen waarmee de positie en fundamentele vrijheden van personen met een beperking is vastgelegd. Dit verdrag wordt het VN-verdrag Handicap genoemd. Nederland heeft dit verdrag in 2007 ondertekend en in 2016 geratificeerd. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is verantwoordelijk voor het VN-verdrag Handicap en het College voor de Rechten van de Mens ziet hierop toe. Met de ratificatie zijn de Kieswet, Wgbh/cz, Jeugdwet, Participatiewet en Wet maatschappelijke ondersteuning aangepast. Op basis van deze wetswijzigingen zijn gemeenten verplicht om een integraal plan op te stellen waarmee uitvoering wordt gegeven aan het VN-verdrag Handicap. Dit integrale plan wordt vaak een lokale inclusie agenda genoemd en heeft als doel de vermindering van drempels die personen met een beperking ervaren. Gemeenten zijn verplicht om te werken aan een geleidelijke verwezenlijking van het VN-verdrag Handicap. Belangrijk hierbij is dat rekening wordt gehouden met de doelstelling 'niets over ons, zonder ons' uit het VN-verdrag Handicap.

Stimuland heeft opdracht gegeven om onderzoek te doen naar de inhoudelijke uitvoering van het VN-verdrag Handicap in Oost-Nederland. In dit rapport is daarom een antwoord gegeven op de volgende probleemstelling: 'Hoe verloopt de inhoudelijke uitvoering van het VN-verdrag Handicap binnen gemeenten in Oost-Nederland?'.

Op basis van een quickscan en gesprekken met sleutelfiguren, zijn aan de hand van een selectiekader de volgende gemeenten geselecteerd: Losser, Oldenzaal, Oost Gelre, Zwartewaterland, Putten, Ommen, Ede, Tiel en Zwolle. Aan de hand van semigestructureerde interviews met beleidsmedewerkers en de lokale vertegenwoordiging van de doelgroep, is in kaart gebracht in welke mate de geselecteerde gemeenten een lokale inclusie agenda hebben opgesteld naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen vier categorieën gemeenten:

- Gemeenten zonder lokale inclusie agenda;
- Gemeenten die bezig zijn met het opstellen van een lokale inclusie agenda;
- Gemeenten die uitvoering geven aan de lokale inclusie agenda;
- Koplopergemeente VNG.

De activiteiten die de positie van personen met een handicap verbeteren zijn in dit rapport gekoppeld aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. Gebleken is dat de uitvoering van het VN-verdrag Handicap wisselend verloopt binnen de geselecteerde gemeenten. Zes van de negen geselecteerde gemeenten hebben naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap stappen gezet om een lokale inclusie agenda op te stellen. Gemeenten die uitvoering geven aan de lokale inclusie agenda voldoen in hogere mate aan de activiteiten die in de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG staan omschreven. Ditzelfde geldt voor gemeenten die inwoners met een beperking direct betrekken bij de lokale inclusie agenda. Wanneer gemeenten geen lokale inclusie agenda hebben opgesteld, betekent dat niet dat geen acties worden ondernomen om de positie van inwoners met een beperking te verbeteren. Gemeenten die een lokale inclusie agenda uitvoeren hebben echter beter in kaart welke drempels inwoners met een beperking ervaren en kunnen daardoor gerichtere maatregelen nemen. Om de positie van personen met een beperking te verbeteren kunnen gemeenten werken aan bewustwording en aan inclusief denken en doen.

1. Inleiding	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 Opdrachtgever	9
1.3 Doelstelling	10
1.4 Probleemstelling	10
1.5 Onderzoeksvragen	10
1.6 Leeswijzer	10
2. Methodologie	11
2.1 Onderzoeksmethodiek	11
2.2 Type onderzoek	15
2.3 Betrouwbaarheid en validiteit	15
3. Wat is het VN-verdrag Handicap in een inclusieve samenleving?	16
3.1 Achtergrondinformatie VN-verdrag Handicap	16
3.2 Ratificatie VN-verdrag Handicap	18
3.3 Nederlandse implementatie VN-verdrag Handicap	19
3.4 Visies op beperkingen	21
3.5 Inclusieve samenleving	23
3.6 Conclusie	25
4. Gemeentelijke uitvoering VN-verdrag Handicap	26
4.1 Handreiking Lokale Inclusie Agenda VNG	26
4.2 Gemeenten zonder lokale inclusie agenda	28
4.3 Gemeenten die de lokale inclusie agenda aan het opstellen zijn	34
4.4 Gemeenten die uitvoering geven aan de lokale inclusie agenda	39
4.5 Koplopergemeente VNG	46
4.6 Conclusie	50

5. Evaluatie	51
5.1 Evaluatie gemeenten zonder lokale inclusie agenda	51
5.2 Evaluatie gemeenten die bezig zijn om de lokale inclusie agenda op te stellen	54
5.3 Evaluatie gemeenten die de lokale inclusie agenda uitvoeren	57
5.4 Evaluatie koplopergemeente VNG	60
5.5 Conclusie	62
 6. Conclusie	 66
 7. Discussie	 67
7.1 Betrouwbaarheid	67
7.2 Bruikbaarheid	67
7.3 Validiteit	67
 8. Aanbevelingen	 68
8.1 Gemeenten	68
8.2 Provincie Overijssel en Provincie Gelderland	68
8.3 Onafhankelijke organisaties	69
 Bibliografie	 70

AFKORTINGEN

In dit rapport wordt gebruik gemaakt van afkortingen. Deze afkortingen zijn hieronder toegelicht.

College van B&W:	College van burgemeester en wethouders
CRPD:	Convention on the Rights of Persons with Disabilities
EVRM:	Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden
LHBTQI:	Lesbiennes, homo's, biseksuelen, transgender, queer, interseksuelen
IVESCR:	Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten
Ministerie VWS:	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
SCP:	Sociaal Cultureel Planbureau
VN:	Verenigde Naties
VNG:	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VN-verdrag Handicap:	VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap
Wgbh/cz:	Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte
Wmo:	Wet maatschappelijke ondersteuning

DEFINITIES

Hieronder worden de belangrijkste definities toegelicht om een eenduidig beeld te scheppen. Bij de behandeling van de onderzoeksvragen wordt meer context aan deze begrippen gegeven.

Personen met een handicap:

Personen met langdurige fysieke, mentale, intellectuele of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, effectief en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving (Verenigde Naties, 2016).

Handicaps hebben een dynamisch karakter, daarom is deze definitie aan verandering onderhevig.

Inclusie:

Het maatschappelijke proces dat vertrekt vanuit gelijkwaardigheid, antidiscriminatie en meerwaarde van diversiteit. In dit proces past men de opvattingen en structuren aan de verschillen tussen personen aan, zodat alle burgers erbij kunnen horen en rechten en kansen hebben om evenwaardig te participeren in de samenleving (Goldschmidt, J.E., 2016).

Koplopergemeente:

Een koplopergemeente heeft het manifest 'Iedereen doet mee!' van de VNG ondertekend en inwoners met een beperking doen volwaardig mee in de lokale samenleving (VNG, 2018).

Toegankelijkheid

Toegankelijkheid van de gebouwde omgeving is de eigenschap van buitenruimten, gebouwen en woningen die maakt dat personen er kunnen doen wat ze volgens de bestemming moeten kunnen doen (CG-Raad: CSO; VACpunt Wonen, 2012).

Het begrip toegankelijkheid is voor personen met een beperking tweeledig. Personen met een beperking ervaren zowel fysieke als mentale drempels. Om die reden is de bovenstaande definitie onvolledig. Toegankelijk kan daarom gezien worden als een situatie waarin geen obstakels zijn die participatie belemmeren (Goldschmidt, J.E., 2016).

1. INLEIDING

1.1 AANLEIDING

Personen met een beperking ervaren fysieke en mentale drempels bij het participeren in de samenleving. Fysieke drempels worden ervaren wanneer het openbaar vervoer of een gebouw niet toegankelijk is. Wanneer personen de begeleider van iemand met een beperking aanspreken i.p.v. de persoon met beperking zelf, is sprake van een mentale drempel (Rijksoverheid, 2016). Onlangs publiceerde de NOS een artikel over de Provinciale Statenverkiezing waaruit bleek dat mensen met een beperking geweigerd werden hun stem uit te brengen (NOS, 2019). In maart dit jaar werd in Utrecht een aanslag gepleegd. Voor een grote groep inwoners was de communicatie hierover niet te volgen, gezien geen gebarentolk werd ingezet (Ieder(in), 2019).

Om hier verandering in te brengen, heeft Nederland in 2016 het VN-verdrag Handicap geratificeerd (Rijksoverheid, 2016). Bij het uitvoeren van dit verdrag is een belangrijke rol toegekend aan gemeenten. Gemeenten staan namelijk dicht bij hun inwoners en weten wat lokaal speelt. Sinds de Nederlandse ratificatie zijn gemeenten wettelijk verplicht om een integraal plan op te stellen, waarmee uitvoer wordt gegeven aan het VN-verdrag Handicap (Participatiewet art. 8d, 2019). Dit integrale plan wordt vaak een lokale inclusie agenda genoemd. Gemeenten omschrijven in deze lokale inclusie agenda niet enkel wat gedaan moet worden, maar ook wanneer en met wie (Rijksoverheid, 2016). Het principe van het VN-verdrag is 'niets over ons, zonder ons'. Inwoners met een beperking moeten daarom worden meegenomen bij het opstellen en uitvoeren van de lokale inclusie agenda (Verenigde Naties, 2016).

Stimuland is een stichting die een rol vervult bij de uitvoering van projecten op agrarisch en maatschappelijk gebied. Stimuland wil zo een bijdrage leveren aan vitaal platteland. Dit doet zij door ondersteuning te bieden aan gemeenten, provincies en maatschappelijke initiatieven (Stimuland, 2019). Dit doet Stimuland niet alleen, daar waar mogelijk betreft zij maatschappelijke partners. Zodoende hebben Zorgbelang Inclusief en Zorgbelang Overijssel input en reflectie geboden op dit rapport. Stimuland heeft ervaring met het VN-verdrag Handicap. Zo heeft de organisatie in 2018, in samenwerking met Arcon, een lokale inclusie agenda opgesteld voor de gemeente Kampen (Arcon; Stimuland, 2018).

1.2 OPDRACHTGEVER

In het kader van deze afstudeeropdracht, heeft Stimuland opdracht gegeven om een onderzoek uit te laten voeren naar de inhoudelijke uitvoering van het VN-verdrag Handicap in Overijssel en Gelderland. Stimuland ziet graag dat inzichtelijk wordt gemaakt hoe gemeenten in Overijssel en Gelderland uitvoering geven aan het VN-verdrag Handicap. Op deze manier wordt duidelijk op welke wijze Stimuland gemeenten mogelijk kan ondersteunen bij het opstellen van een lokale inclusie agenda. De opdrachtgever van dit onderzoek is Ed Wezenberg. Als projectmanager bij Stimuland houdt Ed Wezenberg zich bezig met maatschappelijke initiatieven. Vanuit Saxion is Monique Booijsink de procesbegeleider. Monique Booijsink is docent bij de opleiding Bestuurskunde/Overheidsmanagement en is daarnaast actief als onderzoeker binnen Saxion. De beoordeling wordt gegeven door de eerste lezer vanuit Saxion, dit is de heer Nijrees. In zijn beoordeling, is de beoordeling van de opdrachtgever ter advies meegenomen. De afstudeeropdracht loopt van 11 februari tot 11 juni 2019 en is uitgevoerd op het kantoor van Stimuland in Vilsteren.

1.3 DOELSTELLING

In deze opdracht wordt gewerkt aan de volgende doelstelling:

Inzicht krijgen in de inhoudelijke stand van de uitvoering van het VN-verdrag Handicap in Oost-Nederland.

Op deze manier wordt een overzicht geboden van de inhoudelijke stand van de uitvoering van het VN-verdrag Handicap in Oost-Nederland. Met deze uitkomst kan Stimuland kijken hoe gemeenten ondersteund kunnen worden bij het uitvoeren van het VN-verdrag Handicap.

1.4 PROBLEEMSTELLING

Om overzicht te kunnen bieden van de inhoudelijke stand van de uitvoering van het VN-verdrag Handicap in Oost-Nederland, staat in dit rapport onderstaande probleemstelling centraal:

‘Hoe verloopt de inhoudelijke uitvoering van het VN-verdrag Handicap binnen gemeenten in Oost-Nederland?’.

1.5 ONDERZOEKSVRAGEN

Om overzicht te bieden van de inhoudelijke stand van de uitvoering van het VN-verdrag in Oost-Nederland, dient een antwoord gegeven te worden op de probleemstelling. Het is niet mogelijk om in één keer antwoord te geven op de probleemstelling, daarom wordt gewerkt met onderzoeksvragen. In totaal zijn drie deelvragen geformuleerd. De eerste onderzoeksvraag biedt achtergrondinformatie over het VN-verdrag Handicap. Daarnaast wordt het VN-verdrag in een bredere context geplaatst, namelijk die van inclusie. Met de beantwoording van de tweede en derde onderzoeksvraag wordt bij geselecteerde gemeenten ingegaan op de inhoudelijke stand van de uitvoering van het VN-verdrag Handicap. De onderzoeksvragen luiden als volgt:

1. Wat is het VN-Verdrag Handicap en wat houdt de implementatie hiervan in?
2. In welke mate heeft de geselecteerde gemeente een lokale inclusie agenda ontwikkeld naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap en in welke mate voldoet dit aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG?
3. Welke mogelijke belemmeringen ervaart de geselecteerde gemeente bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap en in welke mate worden hier maatregelen op ontwikkeld?

1.6 LEESWIJZER

De onderzoeksmethodiek wordt behandeld in hoofdstuk 2. Hoofdstuk 3 staat in het teken van de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag. De tweede onderzoeksvraag wordt beantwoord in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 laat de beantwoording van de derde onderzoeksvraag zien. De conclusie over deze drie onderzoeksvragen wordt getrokken in hoofdstuk 6. De discussie is te lezen in hoofdstuk 7. De aanbevelingen zijn te lezen in hoofdstuk 8. Dit rapport eindigt met een bibliografie. De bijlagen zijn gebundeld in een los rapport.

2. METHODOLOGIE

In dit hoofdstuk wordt omschreven welke onderzoeksmethodiek gebruikt gaat worden om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen en probleemstelling. In paragraaf 2.3 wordt ingegaan op de betrouwbaarheid en validiteit van het projectresultaat.

2.1 ONDERZOEKSMETHODIEK

Om overzicht te bieden van de inhoudelijke stand van de uitvoering van het VN-verdrag Handicap in Oost-Nederland, wordt in dit rapport antwoord gegeven op de volgende probleemstelling:

‘Hoe verloopt de inhoudelijke uitvoering van het VN-verdrag Handicap binnen gemeenten in Oost-Nederland?’.

Dit antwoord wordt gevonden door de drie onderzoeksvragen te beantwoorden. Hieronder wordt per onderzoeksvraag de onderzoeksmethode, de onderzoekseenheden en variabelen omschreven. De onderzoeksmethode is de manier hoe gegevens worden onderzocht (Baarda D. B., 2013). Onderzoekseenheden zijn de personen, instanties of situaties waarover op basis van onderzoek uitspraken worden gedaan (Baarda D. B., 2013). Een variabele is een element in een onderzoek dat een bepaalde waarde kan aannemen (Verhoeven, 2018).

1. Wat is het VN-Verdrag Handicap en wat houdt de implementatie hiervan in?

Onderzoeksmethode

Het antwoord op deze onderzoeksvraag biedt achtergrondinformatie over het VN-verdrag Handicap en de implementatie daarvan. Het VN-verdrag Handicap kan tevens vanuit een breder perspectief gezien worden, namelijk vanuit ‘inclusie’. Door dit te behandelen wordt meer context en relevantie gegeven aan het VN-verdrag Handicap. Om die reden wordt bij de beantwoording van deze onderzoeksvraag geduid hoe het VN-verdrag Handicap onderdeel uitmaakt van inclusie. De uitwerking van deze vraag vormt de basis waarop in de andere onderzoeksvragen op wordt voortgeborduurd. Het antwoord op deze vraag wordt gevonden middels deskresearch. Een aantal bronnen krijgen hier een centrale rol in. Dit zijn het VN-verdrag Handicap en de literatuur van Bolsenbroek. Het VN-verdrag Handicap omschrijft de doelstellingen en de implementatie van het verdrag. De literatuur van Bolsenbroek wordt gebruikt bij de plaatsing van het VN-verdrag Handicap in de theorie rondom inclusie. Deze literatuur wordt aangeraden door belangenorganisatie Ieder(in). Om de focus op het VN-verdrag Handicap te behouden, wordt uitsluitend theorie geselecteerd die van toepassing is op het VN-verdrag.

Onderzoekseenheid: VN-verdrag Handicap

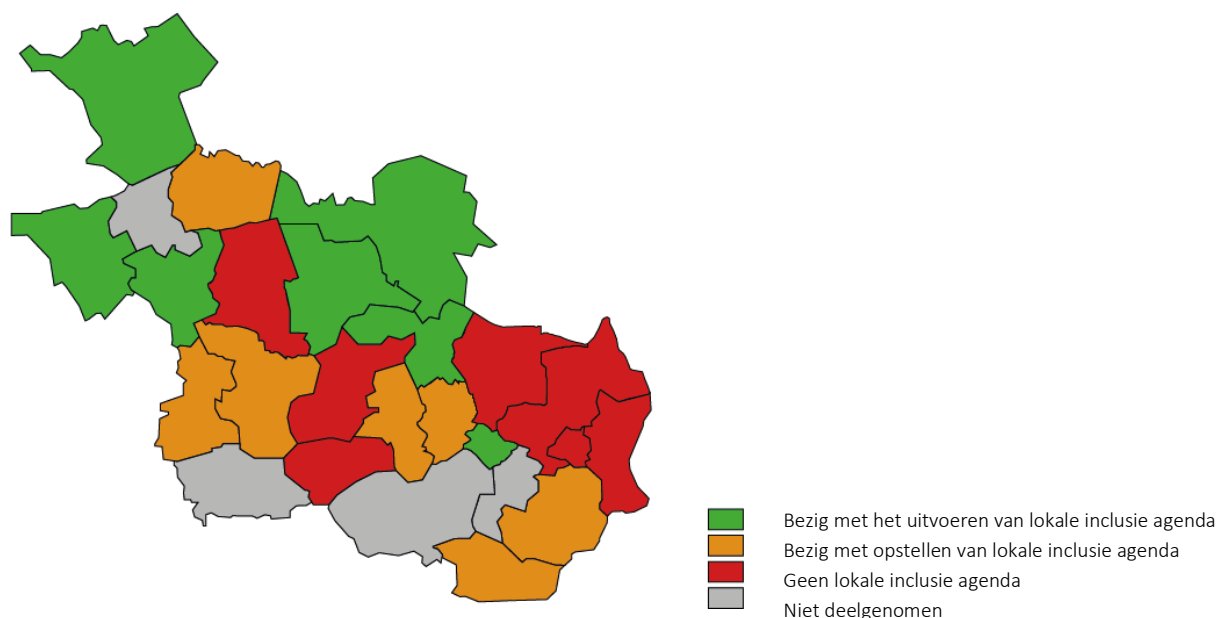
Variabele: implementatie

2. *In welke mate heeft de geselecteerde gemeente een lokale inclusie agenda ontwikkeld naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap en in welke mate voldoet dit aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG?*

Onderzoeksmethode

Door te kijken naar de mate van een lokale inclusie agenda, kan een uitspraak gedaan worden over de mate waarin gemeenten uitvoering geven aan het VN-verdrag Handicap. De lokale inclusie agenda geeft namelijk concreet aan welke stappen een gemeente van plan is om te zetten om de positie van inwoners met een handicap te verbeteren. Door een overzicht te bieden van de mate waarin lokale inclusie agenda's zijn ontwikkeld, kunnen mogelijke verschillen en overeenkomsten tussen geselecteerde gemeenten zichtbaar worden. De VNG is door het Ministerie VWS aangewezen om gemeenten te ondersteunen. Ter ondersteuning heeft de VNG in samenwerking met de doelgroep de Handreiking Lokale Inclusie Agenda opgesteld. Deze handreiking omvatten de categorieën waarin het VN-verdrag Handicap aandacht aan wordt besteed. Om die reden wordt getoetst in welke mate voldaan wordt aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG.

Aangezien niet alle gemeenten in Overijssel en Gelderland binnen het tijdsplan van deze afstudeeropdracht onderzocht kunnen worden, is vooronderzoek gedaan. Om te kijken welke gemeenten in Overijssel een lokale inclusie agenda hebben opgesteld, is gebruik gemaakt van de quickscan 'Kan iedereen echt meedoen in Overijssel?' Deze quickscan is opgesteld door Zorgbelang Overijssel, Arcon en Mee IJsseloevers, in opdracht van de provincie Overijssel. In deze quickscan is geïnventariseerd welke acties Overijsselse gemeenten hebben ondernomen in het kader van het VN-verdrag Handicap (Arcon, Mee IJsseloevers, Zorgbelang Overijssel, 2018). Op basis van deze quickscan is, in het kader van deze opdracht, een stedenbouwkundig ontwerper gevraagd om deze resultaten te visualiseren. Gemeenten die geen visie of inbedding over het VN-verdrag Handicap hebben zijn rood gekleurd. Gemeenten die bezig zijn met de inbedding van dit onderwerp in de organisatie, zijn oranje gekleurd. Met de groene kleur zijn gemeenten weergegeven die een visie hebben op inclusie en waarin het VN-verdrag Handicap in de organisatie is gebed. De gemeenten die niet in de quickscan zijn opgenomen zijn grijs gekleurd (Arcon, Mee IJsseloevers, Zorgbelang Overijssel, 2018).

Figuur 1. Status uitvoering VN-verdrag Handicap in Overijssel.

Voor Gelderland is deze informatie niet bekend. Om informatie te verzamelen over de Gelderse gemeenten zijn in het vooronderzoek gesprekken gevoerd met sleutelfiguren. De sleutelfiguren zijn enkele ZP'ers in Overijssel en Gelderland en medewerkers Zorgbelang Overijssel en Zorgbelang Inclusief. Om tot een selectie van gemeenten te kunnen komen is het onderstaande selectiekader gehanteerd.

- Minimaal drie gemeenten uit de provincie Overijssel en minimaal drie gemeenten uit de provincie Gelderland;
- Uit Overijssel en Gelderland minimaal één gemeente die geen lokale inclusie agenda heeft. Daarnaast uit Overijssel en Gelderland minimaal één gemeente die bezig is met het opstellen van lokale inclusie agenda en minimaal één gemeente die bezig is met het uitvoeren van het lokale inclusie agenda;
- De geselecteerde gemeenten liggen niet gecentreerd in één regio;
- Minimaal één koplopergemeente voor de casestudies.

Dit selectiekader is gehanteerd gezien Stimuland opdrachten uitvoert in Overijssel en Gelderland. Om mogelijke verschillen tussen gemeenten te zien, is besloten onderscheid te maken tussen vier categorieën gemeenten die de mate van uitvoering van de lokale inclusie agenda weergeven. De mate van de lokale inclusie agenda geeft namelijk een beeld over de gemeentelijke uitvoering van het VN-verdrag Handicap. Door de focus niet op één regio te leggen, kan een gespreid beeld van beide provincies geboden worden. Onder koplopergemeente wordt het volgende verstaan: een koplopergemeente heeft het manifest 'Iedereen doet mee!' van de VNG ondertekend en inwoners met een beperking doen volwaardig mee in de lokale samenleving (VNG, 2018). De ondersteuning van de VNG kan mogelijk een verschil veroorzaken in de mate van uitvoering van het VN-verdrag Handicap. Om die reden is een koplopergemeente meegenomen in deze opdracht. Op basis van het selectiekader, de quickscan en de adviezen van de sleutelfiguren zijn de volgende gemeenten geselecteerd.

Categorie	Gemeente
Gemeenten zonder lokale inclusie agenda	Losser, Oldenzaal, Oost Gelre
Gemeenten die bezig met het opstellen van een lokale inclusie agenda	Zwartewaterland en Putten
Gemeenten die bezig zijn met de uitvoering van de lokale inclusie agenda	Ommen, Ede en Tiel
VNG koplopergemeenten	Zwolle

Tabel 1. Categorisering gemeenten bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap

Bij de negen geselecteerde gemeenten worden semigestructureerde interviews afgenomen met belangengroepen en beleidsmedewerkers. Uit de interviews gaat blijken in welke mate de geselecteerde gemeente een lokale inclusie agenda heeft ontwikkeld. De interviewvragen worden geformuleerd op basis van de literatuur die bij de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag behandeld wordt. Via de contacten van Stimuland en de sleutelfiguren worden de contacten met de respondenten gelegd. Na afloop van het interview wordt de uitwerking teruggestuurd naar de respondent ter verificatie. De uitwerkingen van de interviews worden gebruikt om de aanleiding en het proces van de lokale inclusie agenda te omschrijven. Deze uitkomst hiervan wordt getoetst aan de levensdomeinen uit Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. Meer over de Handreiking Lokale Inclusie Agenda is te lezen in paragraaf 4.1. Gezien op basis van de interviews mogelijk niet alle activiteiten benoemd worden, wordt gemeenten de mogelijkheid geboden om de resultaten aan te vullen. Mochten gemeenten hier geen gebruik van maken, is dit van invloed op de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek. De uitwerkingen van interviews zijn wegens privacy uitsluitend voor intern gebruik.

Onderzoekseenheden: lokale inclusie agenda, Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG

Variabele: de geselecteerde gemeente

3. *Welke mogelijke belemmeringen ervaart de geselecteerde gemeente bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap en in welke mate worden hier maatregelen op ontwikkeld?*

Met de beantwoording van deze onderzoeksvraag wordt overzicht geboden van de belemmeringen die de geselecteerde gemeenten ervaren bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap. Dit overzicht is mogelijk leerzaam voor gemeenten die nog gaan beginnen met het opstellen van een lokale inclusie agenda. De maatregelen kunnen mogelijk ook hen en andere gemeenten bruikbaar zijn. Stimuland kan deze ervaringen meenemen bij de ondersteuning van gemeenten bij het VN-verdrag Handicap. Bij de onderzoeksmethodiek van onderzoeksvraag 2 is omschreven hoe gemeenten geselecteerd zijn en op welke wijze de interviews worden uitgevoerd. Deze onderzoeksvraag wordt beantwoord door per gemeente de belemmeringen te omschrijven die worden ervaren bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap. Per categorie gemeenten zal eerst een korte deelconclusie worden gegeven. Bij de beantwoording van de onderzoeksvraag wordt een overzicht geboden van de mate waarin de negen gemeenten maatregelen nemen op de ervaren belemmeringen.

Onderzoekseenheden: belemmeringen, maatregelen

Variabele: de geselecteerde gemeente.

2.2 TYPE ONDERZOEK

Het onderzoek wordt uitgevoerd in combinatie van een kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethode. Bij een kwantitatieve methode wordt gebruik gemaakt van cijfermatige informatie, gegevens in cijfers over objecten, organisaties en personen (Verhoeven, 2018). De kwalitatieve onderzoeksmethode is meer beschrijvend van aard en richt zich op interpretaties, ervaringen en betekenis (Verhoeven, 2018). De kwantitatieve onderzoeksmethodiek is zichtbaar bij het selecteren van gemeenten. Dit wordt gedaan op basis van de beschikbare, cijfermatige data. De kwalitatieve onderzoeksmethodiek wordt toegepast bij de interviews met gemeenten en de doelgroep.

2.3 BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT

Zoals uit de vorige paragraaf bleek heeft dit onderzoek zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve onderzoeksmethode. Voor de kwalitatieve onderzoeksmethode worden interviews afgenomen. Een interview kan niet op volledig dezelfde condities worden overgedaan. Het humeur, de omgeving en de situatie kan bij ieder interview verschillen. Dit gegeven beïnvloedt de betrouwbaarheid van het onderzoek. Betrouwbaarheid is de betekenis van de herhaalde metingen die tot hetzelfde resultaat moet leiden (Baarda B. , et al., 2013). Bij een kwalitatief onderzoek is dit niet volledig mogelijk, gezien de omstandigheden per interview kunnen verschillen. Daarnaast hebben de interviews een subjectief karakter, gezien de geïnterviewden spreken vanuit eigen belevingen. Dit heeft invloed op de betrouwbaarheid van dit onderzoek. Om te zorgen dat vragen juist geïnterpreteerd zijn, wordt na afloop van het interview de interviewuitwerking toegestuurd. Zo kunnen miscommunicaties uit de tekst worden gehaald. Dit vergroot de betrouwbaarheid.

Het kwantitatieve gedeelte van dit onderzoek vindt plaats middels de bestaande informatie over de lokale inclusie agenda van gemeenten. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de quickscan 'Kan iedereen echt meedoen in Overijssel?' Deze informatie is openbaar toegankelijk en de resultaten zijn te toetsen. Deze informatie is daarom betrouwbaar. Wanneer onderzoeksgegevens vrijwel niet afhangen van toevallige factoren en dus betrouwbaar zijn, wil dat nog niet zeggen dat onderzoeksgegevens de werkelijke gebeurtenis weergeven. Validiteit is de vraag naar de juiste afspiegeling of correspondentie, tussen de verzamelde gegevens en de bestaande werkelijkheid. Het gaat er hierom of de onderzoeker een correct beeld weet te schetsen van de waarheid. Hier zit dan ook het verschil met betrouwbaarheid, waar het bij betrouwbaarheid gaat om het feit of er geen toevallige afwijkingen zijn, gaat het bij validiteit om de systematische afwijkingen (Baarda B. , et al., 2013). Om de validiteit van het onderzoek te meten, wordt gebruik gemaakt van triangulatie (Baarda B. , et al., 2013). Onder triangulatie wordt het volgende verstaan: het analyseren van een probleem vanuit verschillende invalshoeken. Dit kan door gebruik te maken van veel documenteren, het raadplegen van betrokkenen en door interpretaties achterwege te laten. De quickscan van Zorgbelang Overijssel is uitgevoerd in 2018. Om de validiteit van dit gegeven na te lopen, wordt hierover gesproken in de interviews met de sleutelfiguren, De triangulatie vergroot zo de validiteit.

3. WAT IS HET VN-VERDRAG HANDICAP IN EEN INCLUSIEVE SAMENLEVING?

In dit hoofdstuk staat de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag centraal. De eerste onderzoeksvraag luidt:

‘Wat is het VN-Verdrag Handicap en wat houdt de implementatie hiervan in?’

Om hier een antwoord op te kunnen geven wordt eerst achtergrondinformatie gegeven over het VN-verdrag Handicap. De ratificatieprocedure wordt beschreven in paragraaf 3.2. De wijze waarop Nederland het VN-verdrag implementeert wordt beschreven in paragraaf 3.3. De visies op handicap hebben invloed op het overheidsbeleid, hierover is te lezen in paragraaf 3.4. In paragraaf 3.5 wordt geduid hoe het VN-verdrag Handicap onderdeel is van ‘inclusie’. Dit hoofdstuk eindigt met een conclusie waarin antwoord gegeven wordt op de eerste onderzoeksvraag.

3.1 ACHTERGRONDINFORMATIE VN-VERDRAG HANDICAP

In deze paragraaf wordt een korte, historische weergave gegeven van de juridische positie van personen met een beperking. Deze informatie benadrukt het belang van het VN-verdrag Handicap.

MENSENRECHTEN

De Verenigde Naties is een non-gouvernementele organisatie die in 1945 opgericht is met als doel om de internationale vrede en veiligheid te handhaven (United Nations, 1945). In 1948 heeft de VN de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens opgesteld (United Nations, 1948). Deze verklaring is de basis geweest waarmee internationale organisaties hun mensenrechten hebben vastgelegd. Zo heeft de Raad van Europa in 1950 het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) vastgesteld (Council of Europe, 1950). Dit verdrag geldt voor alle burgers, dus ook voor personen met een handicap. In 1993 heeft de VN de Standaardregels voor Gelijke Kansen voor mensen met een beperking opgesteld (United Nations, 1993). Deze regels zijn echter niet bindend, waardoor lidstaten van de VN hier geen uitvoer aan hoeven te geven (Schuurman M., 2015).

Personen met een handicap ervaren verschillende drempels om te kunnen participeren in de samenleving. Deze drempels zijn zowel fysiek als mentaal (Rijksoverheid, 2016). Om dit te verbeteren heeft Mexico in 2001 de VN opgeroepen om te zorgen dat personen met een beperking, een beroep kunnen doen op hun vrijheden. Naar aanleiding hiervan is een commissie ontstaan die dit beroep ging verwerken in een internationaal bindend verdrag (United Nations, 2001). Dit beroep heeft geleid tot het VN-verdrag voor de Rechten van Personen met een Handicap, welke de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 13 december 2006 heeft aangenomen (United Nations, 2006). In dit rapport wordt het verdrag afgekort als VN-verdrag Handicap.

VN-VERDRAG HANDICAP

Het doel van het VN-verdrag Handicap, zoals beschreven in artikel 1, is:

‘Het volledige genot door alle personen met een handicap van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid te bevorderen, beschermen en waarborgen, en ook de eerbiediging van hun inherente waardigheid te bevorderen’ (United Nations, 2006).

Het VN-verdrag Handicap bestaat uit 50 artikelen. Deze artikelen bestaan uit artikelen die de implementatieprocedure omschrijven en uit artikelen die ingaan om de doelstellingen van het verdrag. Om een beeld te geven over de doelstellingen die het VN-verdrag Handicap stelt, worden hier enkele kernartikelen omschreven. Hierbij wordt niet ingegaan op de artikelen over de implementatieprocedure, gezien die niet ingaan op de doelen van het verdrag.

Toegankelijkheid (ARTIKEL 9)

Mensen met een beperking moeten toegang krijgen tot de fysieke leefomgeving, informatie, vervoer en communicatie. Een situatie kan als toegankelijk worden beschouwd wanneer er geen obstakels zijn die participatie belemmeren (Goldschmidt, J.E., 2016).

ZELFSTANDIG WONEN EN DEEL UITMAKEN VAN DE MAATSCHAPPIJ (ARTIKEL 19)

Met dit artikel worden lidstaten gestimuleerd om voldoende geschikte woonvormen te creëren voor personen met een beperking. Op deze manier behouden personen hun autonomie (United Nations, 2006).

PERSOONLIJKE MOBILITEIT (ARTIKEL 20)

Personen met een beperking moeten zich volgens dit artikel veilig kunnen vervoeren. Er dient rekening gehouden te worden met het toegankelijk maken van bussen, treinen en trams. Ook moet de route hiernaartoe toegankelijk zijn.

VRIJHEID VAN MENINGSUITING EN TOEGANG TOT INFORMATIE (ARTIKEL 21)

Informatie moet voor iedereen toegankelijk zijn. Dit houdt in dat websites en televisieprogramma's voor iedereen te volgen moeten zijn.

ONDERWIJS (ARTIKEL 24)

Iedereen moet deel kunnen nemen aan onderwijs. Leerlingen met een beperking moeten een plaats kunnen krijgen in het reguliere onderwijs. Thuiszitters moeten gestimuleerd worden om weer in de schoolbanken te gaan zitten.

WERK EN WERKGELEGENHEID (ARTIKEL 27)

Werken moet zowel voor werkgevers als werknemers aantrekkelijk zijn. Voor personen met een beperking moet dit lonend, relevant en duurzaam zijn.

DEELNAME AAN CULTUUR, RECREATIE, VRIJE TIJD EN SPORT (ARTIKEL 30)

Personen met een beperking moeten deel kunnen nemen in het culturele leven. Zij moeten kunnen sporten, recreëren en autonoom hun Vrije Tijd in kunnen richten.

3.2 RATIFICATIE VN-VERDRAG HANDICAP

In de vorige paragraaf werd duidelijk dat het VN-verdrag Handicap in 2006 is aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. In deze paragraaf wordt ingegaan op de Nederlandse ratificatieprocedure.

RATIFICATIEPROCEDURE

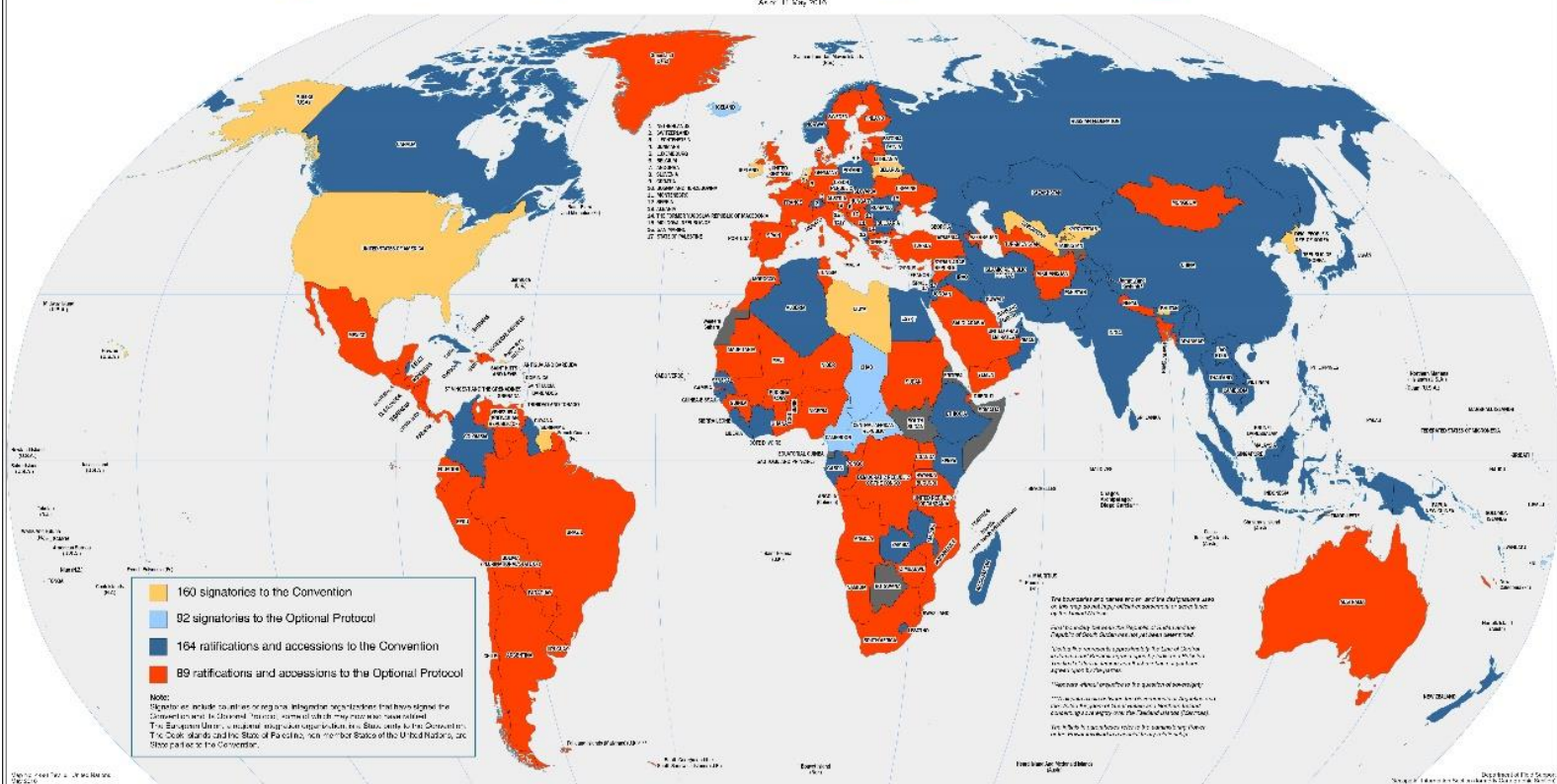
Vanaf 30 maart 2007 was het voor lidstaten mogelijk om het VN-verdrag Handicap te ondertekenen. Dit houdt in dat lidstaten aan kunnen geven om mee te willen doen aan het verdrag. De officiële bekrachtiging en inwerkingtreding van het verdrag vindt pas plaats na de ratificatie. Bij de ratificatie van het verdrag passen lidstaten hun wetgeving aan (Europa Nu, 2018). Veel Europese landen besloten al snel om het VN-verdrag Handicap te ondertekenen en vervolgens te ratificeren. Zo ratificeerden buurlanden België en Duitsland het VN-verdrag Handicap in 2009. Nederland ondertekende het verdrag in 2007 en ratificeerde het pas in 2016 (United Nations, 2019). Relatief gezien is Nederland hiermee laat.

FACULTATIEF PROTOCOL

Het VN-verdrag Handicap omvat tevens een facultatief protocol. Wanneer een lidstaat het facultatief protocol ondertekent, dan kunnen inwoners het overheidshandelen aansprakelijk stellen (United Nations, 2006). Tot op heden heeft Nederland dit facultatief protocol niet ondertekend. Enkele artikelen van het VN-verdrag Handicap komen namelijk overeen met het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR). Dit verdrag is gebaseerd op de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens en kent geen klachtrecht (United Nations, 1976). Om ongelijkheid in het klachtrecht tussen deze twee verdragen te voorkomen, heeft Nederland besloten om dit facultatief protocol nog niet te ondertekenen (Blok, 2019).

MATE VAN RATIFICATIE VN-VERDRAG HANDICAP VN-LIDSTATEN

Om een beeld te geven in welke mate de lidstaten van de Verenigde Naties het VN-verdrag Handicap ratificeren, is figuur 2 opgenomen. Dit figuur laat wereldwijd de status rondom de implementatie van het VN-verdrag Handicap en het facultatief protocol zien. CRPD staat voor Convention on the Rights of Persons with Disabilities, dit is het VN-verdrag Handicap. De status van het facultatief protocol is te vinden bij 'Optional Protocol' (United Nations, 2019).

Figuur 2. Status ratificatie VN-verdrag Handicap en facultatief protocol (United Nations, 2019)

Opvallend is, is dat de Verenigde Staten het VN-verdrag Handicap uitsluitend hebben ondertekend. Hierdoor kunnen veel Amerikanen met een beperking niet genieten van hun fundamentele vrijheden. Daarnaast laat figuur 2 zien dat veel Zuid-Amerikaanse en Afrikaanse landen zowel het verdrag als het facultatief protocol hebben ondertekend. Zelfs landen in Oost-Europa zijn verder in het ratificatieproces dan dat Nederland is.

3.3 NEDERLANDSE IMPLEMENTATIE VN-VERDRAG HANDICAP

Zoals in paragraaf 3.2 beschreven is, heeft Nederland in 2016 het VN-verdrag Handicap geratificeerd. Met de ratificatie werd Nederland verplicht om de burgerlijke en politieke rechten uit VN-verdrag over te nemen. Daartoe zijn de volgende wetswijzigingen doorgevoerd:

WET GELIJKE BEHANDELING GROND VAN HANDICAP OF CHRONISCHE ZIEKTE

In 2016 is de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz) aangepast. De wet gaat naast wonen, werk, onderwijs en openbaar vervoer nu ook over goederen en diensten. Daarnaast is het toelaten van assistentiehonden, wanneer daarom gevraagd wordt, komen te vallen onder de doeltreffende aanpassingen. In 2017 is de Wgbh/cz opnieuw uitgebreid. In deze uitbreiding is een norm voor algemene toegankelijkheid opgenomen. Dit houdt in dat voorzieningen van eenvoudige aard, geleidelijk aan toegankelijk gemaakt moeten worden. Deze aanpassing hoeft niet gemaakt te worden als het niet evenredig belast is (Wgbh/cz art. 2a lid 1, 2017). Een voorbeeld van een aanpassing is het verbreden van gangpaden in een supermarkt.

KIESWET

In 2019 is de Kieswet aangepast. De Kieswet stelt vast hoe de verkiezingen georganiseerd moeten worden. Personen met een beperking hebben het recht gekregen om hun stem uit te brengen. Hiertoe moeten alle stemlokalen in een gemeente toegankelijk zijn. Dit houdt onder andere in dat er een gehandicaptenparkeerplaats is en dat een loop aanwezig is. Daarnaast mag in het stembokje ondersteuning aan personen met een fysieke beperking geboden worden (Kieswet art. J4 lid 2, 2019).

PARTICIPATIEWET, JEUGDWET EN WET MAATSCHAPPELIJKE ONDERSTEUNING

Het VN-verdrag Handicap is opgenomen in de Jeugdwet, Participatiewet en Wet maatschappelijke ondersteuning. In deze wetten staat vermeld dat gemeenten een periodiek plan moeten opstellen om uitvoering te geven aan het VN-verdrag Handicap (Participatiewet art. 8d, 2019). Het amendement Van der Staaij en Bergkamp heeft bepaald dat deze periodieke plannen samengevoegd dienen te worden in één integraal plan voor het hele sociale domein (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2016).

ACTOREN

Na de wetswijzigingen kon Nederland verder vormgeven aan de implementatie van het VN-verdrag Handicap. Bij de implementatie zijn op nationaal niveau meerdere actoren betrokken. Tabel 2 benoemt deze actoren en omschrijft kort de rol die zij vervullen.

ACTOR	ROL
Verenigde Naties	Heeft het VN-verdrag Handicap geïnitieerd en betreft wereldwijd lidstaten hierbij
Nederlandse staat	Heeft het VN-verdrag Handicap geratificeerd
Ministerie VWS	Is verantwoordelijk voor de uitvoer van het VN-verdrag Handicap
Gemeenten	Zijn wettelijk verplicht om een periodiek plan op te stellen op basis van de principes van het VN-verdrag Handicap
College voor de Rechten van de Mens	Ziet toe op de uitvoer van het VN-verdrag Handicap en rapporteert hier jaarlijks over
Alliantie voor de implementatie van het VN-verdrag	Levert namens de doelgroep input voor de uitvoer van het VN-verdrag Handicap
VNG	Is door VWS aangewezen om gemeenten te ondersteunen bij de implementatie van het VN-verdrag Handicap

Tabel 2. Actorenmatrix (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018).

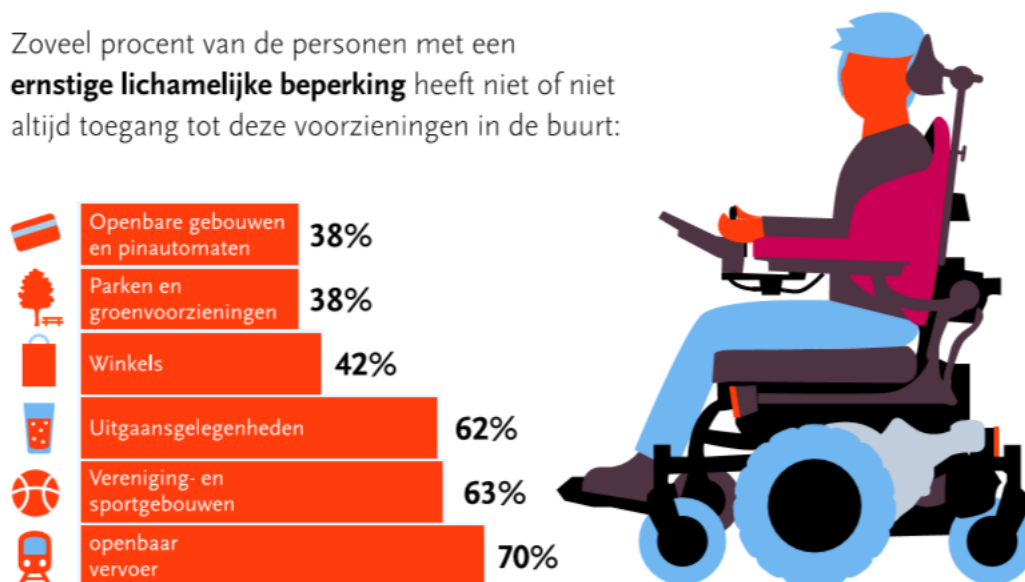
Zoals in tabel 2 te zien is, zijn meerdere rollen te onderscheiden bij de Nederlandse implementatie van het VN-verdrag Handicap. Deze rollen zijn te omschrijven als initiëren, ratificeren, organiseren, uitvoeren, toezien op, input leveren, ondersteunen. In bijlage 2 is een uitgebreidere omschrijving hiervan te vinden. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op relatie tussen de visies op beperkingen en het overheidsbeleid. Op deze manier wordt duidelijk dat het VN-verdrag bijdraagt aan een groter geheel, namelijk een inclusieve samenleving. Voor verdiepende informatie over inclusie kan gekeken worden in bijlage 3.

3.4 VISIES OP BEPERKINGEN

In Nederland hebben ongeveer 2 miljoen personen een beperking (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2012). Onder personen met een beperking wordt het volgende verstaan:

Personen met langdurige fysieke, mentale, intellectuele of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, effectief en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving (Verenigde Naties, 2016).

Diverse onderzoeken laten zien dat personen met een beperking gemiddeld minder deelnemen aan de samenleving dan personen zonder beperking (Nivel, 2018). De figuur hieronder geeft cijfermatig de toegang tot voorzieningen weer voor mensen met een ernstige lichamelijke beperking. Onder een ernstige lichamelijke beperking valt bijvoorbeeld 'spina bifida'. Deze handicap staat ook bekend als een open rug (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2011).

Figuur 3. Toegang tot voorzieningen (College voor de Rechten van de Mens, 2018).

De mate waarin voorzieningen toegankelijk worden gemaakt, is afhankelijk van het overheidsbeleid en de visie op een handicap. Onderscheid wordt gemaakt tussen drie modellen:

MEDISCH MODEL

In het medisch model wordt een beperking beschouwd als een afwijking die door dokters, hulpverleners en andere deskundigen zoveel mogelijk geminimaliseerd moet worden. Hierbij staat revalidatie centraal (Handiwatch, 2018). Personen met een beperking woonden daarom een lange tijd in grote instellingen in bossen of aan de rand van de duinen, ver weg van de bewoonde wereld (Wuyts, 2012). Op deze manier werd een groot deel van de maatschappij uitgesloten van deelname aan de samenleving.

MOREEL MODEL

De vraag die in het moreel model centraal staat is: 'waarom heeft een bepaalde persoon een beperking?'. Dit model bestaat al eeuwenlang, zo werden in de Griekse tijd kinderen met een beperking van een rots gegooid, omdat het een straf van god zou zijn. Tegenwoordig is dit model zichtbaar wanneer iemand een beperking heeft gekregen door verkeersongeluk of wanneer een vrouw tijdens haar zwangerschap bepaalde tests niet heeft gedaan (Handiwatch, 2018).

SOCIAAL MODEL

In het sociaal model wordt onderscheid gemaakt tussen 'handicap' en 'beperking'. Een beperking ontstaat door een fysieke of mentale oorzaak. Een beperking kan volgens het sociale model een handicap genoemd worden, wanneer de samenleving drempels oplegt die deelname belemmert (Handiwatch, 2018). Het sociaal model streeft naar een inclusieve samenleving. In paragraaf 3.5 wordt dieper ingegaan op een inclusieve samenleving.

VERANDERENDE VISIE OP BEPERKINGEN

De drie modellen die net omschreven zijn, hebben invloed op welk beleid de overheid voert. In Nederland vindt een verschuiving van het medisch model naar het sociaal model plaats (Claasen, de Bruïne, Siemons, Schuman, & Velthooven, 2009). Zo wonen mensen met een beperking niet meer buiten de samenleving, maar maken zij daar onderdeel van uit. Figuur 4 hieronder laat zien welke impact een beleidskeuze heeft op de positie van personen met een beperking.

Figuur 4. *Wijze van behandeling* (Vilans, 2017).

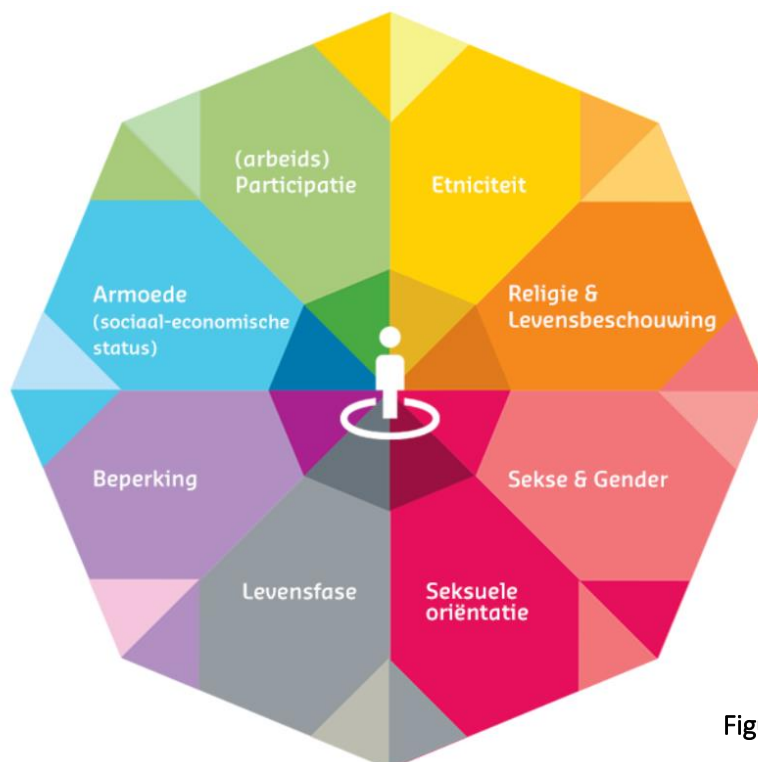
De linker afbeelding in figuur 4 laat zien wat het gevolg is van beleid op basis van gelijke behandeling. In Nederland geldt het gelijkheidsbeginsel: alle gevallen dienen gelijk behandeld te worden (overheid.nl, 2018). Dit kan tot gevolg hebben dat niet iedereen in de samenleving mee kan doen. Op de middelste afdeling is dat wél het geval, hier wordt gestreefd naar hetzelfde resultaat. Iedere persoon kan de wedstrijd zien, maar wordt niet op dezelfde wijze behandeld. Deze behandeling past bij het medisch model, gezien bepaalde groepen anders worden behandeld. De derde afbeelding laat zien dat alle personen gelijk behandeld worden én hetzelfde zicht op de wedstrijd hebben. Dit past bij het gedachtegoed van de inclusieve samenleving.

3.5 INCLUSIEVE SAMENLEVING

De vorige paragraaf liet zien dat meerdere visies op een beperking bestaan en welke invloed deze visies hebben op de positie van personen met een beperking. De Nederlandse overheid heeft een heldere ambitie voor ogen: alle inwoners moeten naar vermogen kunnen deelnemen aan de samenleving, met zoveel mogelijk behoud van zelfstandigheid, zelfredzaamheid en eigen regie. Ook als zij een beperking of aandoening hebben (Sociaal Cultureel Planbureau, 2018). Het VN-verdrag Handicap geeft concreet vorm aan deze doelstelling. Het VN-verdrag Handicap draagt bij aan de Nederlandse ambitie om te streven naar een samenleving waarin iedereen deel kan nemen. Om die reden wordt in deze paragraaf het VN-verdrag Handicap geplaatst in de theorie rondom inclusie. In bijlage 3 is een verdieping hierop te vinden.

INCLUSIEDIAMANT

In een inclusieve samenleving kan iedereen meedoen (Bolsenbroek & van Houten, 2010). Om een inclusieve samenleving te realiseren moet rekening worden gehouden met een brede doelgroep. Het kennisinstituut voor maatschappelijke vraagstukken, Movisie, heeft een inclusiediamant ontwikkeld. De inclusiediamant bestaat uit diversiteitsfactoren, dit zijn de specifieke groepen waarmee rekening gehouden moet worden (Movisie, 2018).

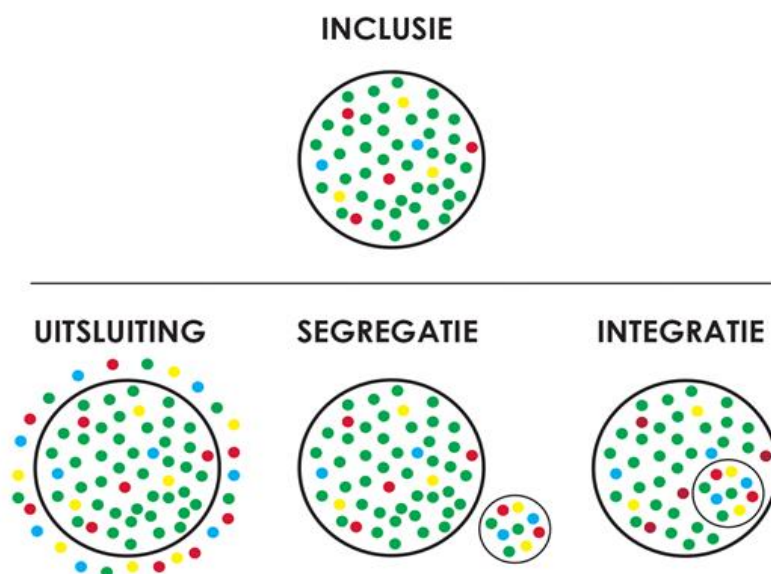

Figuur 5. *Inclusiediamant* (Movisie, 2018)

Zoals in figuur 5 te zien is, is beperking een diversiteitsfactor. Door het VN-verdrag Handicap te hebben geratificeerd, is door de overheid aandacht besteed aan het verbeteren van de positie van personen met een beperking. De ambitie van de Nederlandse overheid laat zien dat haar beleidskader wordt verbreedt en aandacht besteed wordt aan de andere diversiteitsfactoren uit de inclusiediamant (Sociaal Cultureel Planbureau, 2018). Door beleid te ontwikkelen voor iedere diversiteitsfactor wordt vormgegeven aan een inclusieve samenleving.

SOCIALE UITSLUITING

In een ideale inclusieve samenleving is geen sprake van sociale uitsluiting. Volgens Gallie en Paugam zijn personen sociaal uitgesloten, wanneer zij niet volledig aan het economische, sociale en burgerlijke leven kunnen deelnemen en/of wanneer hun toegang tot inkomens en andere hulpmiddelen dermate ontoereikend is dat zij niet van de levensstandaard kunnen genieten die door de maatschappij waarin zij leven als acceptabel wordt beschouwd (Gallie & Paugam, 2002). Figuur 6 laat zien welke posities de diversiteitsfactoren kunnen innemen in de samenleving

Figuur 6. *Inclusie* (Grip, 2018)

In het ideaalbeeld kan iedereen deelnemen in de samenleving en wordt niemand uitgesloten. Dit is het geval als sprake is van inclusie. In de onderste drie visualisaties is dit niet het geval. Bij uitsluiting kunnen diversiteitsfactoren niet deelnemen wanneer de toegang tot hulpmiddelen niet toereikend is (Gallie & Paugam, 2002). Segregatie is de ruimtelijke uitwerking van ongelijkheid en verschillen tussen groepen: de ongelijke verdeling van personen over de ruimte langs een bepaalde dimensie (Ponds, van Ham, & Marlet, 2015). De Paralympische Spelen is hier een voorbeeld van. De laatste visualisatie geeft integratie weer. Personen mogen deelnemen in de samenleving, maar de bestaande structuren passen zich niet of weinig aan aan de behoeften van de persoon. Volwaardige en duurzame deelname is dan ook vaak heel moeilijk of kost de persoon heel veel inspanning (Grip, 2018). Een persoon in een rolstoel mag lessen volgen op een school, maar het meubilair wordt niet aangepast. Op basis van de theorieën die in deze paragraaf geschetst zijn, is te concluderen dat het VN-verdrag Handicap vanuit een breder perspectief gezien kan worden. Het VN-verdrag Handicap is een onderdeel dat bijdraagt aan een inclusieve samenleving.

3.6 CONCLUSIE

Dit hoofdstuk begon met de vraag:

‘Wat is het VN-Verdrag Handicap en wat houdt de implementatie hiervan in?’.

Aan de hand van verschillende theorieën kan deze onderzoeksvraag beantwoord kan worden. Op internationaal niveau zijn programma's voor personen met een beperking niet bindend voor lidstaten. Toch ervaren personen met een beperking fysieke en mentale drempels, waardoor zij niet kunnen participeren. Om die reden heeft Mexico in 2001 een verzoek ingediend om een internationaal bindend verdrag op te stellen waarmee de positie en fundamentele vrijheden van personen met een beperking wordt vastgelegd. Dit verzoek heeft geleid tot VN-verdrag Handicap, dat in 2006 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties is aangenomen. Het verdrag omvat tevens een facultatief protocol waarmee het overheidshandelen aansprakelijk gesteld kan worden. Wereldwijd hebben lidstaten van de VN het VN-verdrag Handicap en het facultatief protocol ondertekend en geratificeerd. Nederland heeft dit verdrag in 2007 ondertekend en in 2016 geratificeerd en was hiermee relatief laat. Het facultatief protocol heeft Nederland tot op heden niet ondertekend. De reden hiertoe is een verschil in klachtrecht dat dan ontstaat t.o.v. het EVRM.

Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is verantwoordelijk voor de implementatie van het verdrag. Het College voor de Rechten van de Mens ziet hierop toe en rapporteert hier jaarlijks over. Het programma 'Onbeperkt meedoen' van VWS is samengesteld met input van de Coalitie voor de Implementatie van het VN-verdrag, die de doelgroep vertegenwoordigt. Gemeenten hebben door een aanpassing in de Jeugdwet, Participatiewet en Wet maatschappelijke ondersteuning de verantwoordelijkheid gekregen om een integraal, periodiek plan op te stellen op basis van de principes van het VN-verdrag Handicap. Dit plan hoeft niet in één keer gerealiseerd te worden, dit gaat naar evenredigheid. Gemeenten kunnen ondersteuning krijgen van de VNG die verschillende programma's hiervoor heeft ontwikkeld. Door het VN-verdrag Handicap te implementeren, draagt Nederland bij aan haar ambitie om alle inwoners naar vermogen deel te laten nemen aan de samenleving, met zoveel mogelijk behoud van zelfstandigheid, zelfredzaamheid en eigen regie. Ook als wanneer zij een beperking of aandoening hebben. Deze doelstelling past bij een inclusieve samenleving. In een inclusieve samenleving kan iedereen meedoen. Movisie heeft diversiteitsfactoren benoemd, dit zijn groepen in de samenleving waaraan extra aandacht besteed moet worden. Inwoners met een beperking vallen hier onder andere onder, evenals personen met schulden en de LHBTI-community. De ambitie van de Nederlandse overheid geeft aan dat er een verschuiving van het medische naar het sociaal model plaatsvindt.

Samenvattend, het VN-verdrag Handicap is een internationaal bindend verdrag waarmee de rechten van personen met een handicap zijn vastgelegd. De implementatie houdt in dat lidstaten wetswijzigingen doorvoeren die de rechten en fundamentele vrijheden van personen met een beperking vastleggen. In Nederland heeft dit tot gevolg dat gemeenten, samen met haar inwoners, een integraal plan moeten opstellen waarmee uitvoering wordt gegeven aan het VN-verdrag Handicap.

4. GEMEENTELIJKE UITVOERING VN-VERDRAG HANDICAP

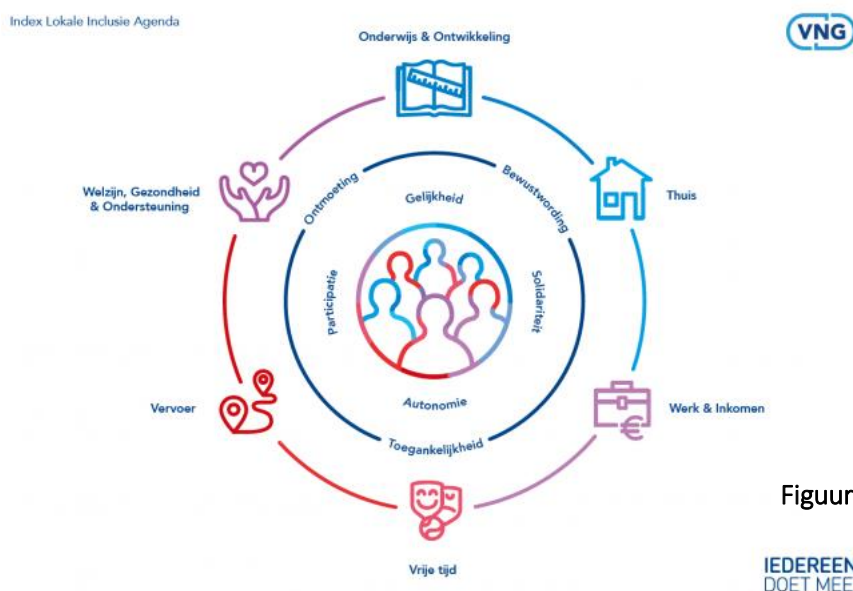
In het vorige hoofdstuk werd duidelijk wat het VN-verdrag Handicap is en wat de implementatie in Nederland hiervan inhoudt. In dit hoofdstuk wordt ingezoomd op de provincies Overijssel en Gelderland en wordt een antwoord gegeven op de tweede onderzoeksvraag:

‘In welke mate heeft de geselecteerde gemeente een lokale inclusie agenda ontwikkeld naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap en in welke mate voldoet dit aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG?’

Dit hoofdstuk zal beginnen met een toelichting op de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. Vanaf paragraaf 4.2 tot paragraaf 4.5 worden de vier categorieën gemeenten behandeld. Na de beschrijvingen van de aanleiding, het proces en de ondernomen activiteiten van iedere gemeente, wordt een deelconclusie gegeven over de categorie. In paragraaf 4.2 komen gemeenten aan bod die geen lokale inclusie agenda hebben opgesteld. De geselecteerde gemeenten die bezig zijn met het opstellen van een inclusie agenda, worden behandeld in paragraaf 4.3. In paragraaf 4.4 wordt gekeken hoe gemeenten de lokale inclusie agenda uitvoeren. De gemeente Zwolle wordt, vanuit haar positie als VNG koplopergemeente behandeld in paragraaf 4.5. Het hoofdstuk eindigt met een algemene conclusie waarin onderzoeksvraag 2 wordt beantwoord.

4.1 HANDREIKING LOKALE INCLUSIE AGENDA VNG

De handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG heeft een centrale rol in dit onderzoek. De VNG is door het ministerie VWS aangewezen om gemeenten te ondersteunen bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap. De VNG heeft namelijk veel ervaring in het ondersteunen van gemeenten en heeft korte lijnen met het ministerie (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018). De Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG helpt gemeenten bij het opstellen en vormgeven van de lokale inclusie agenda. De volledige handreiking is te vinden in bijlage 1. Deze handreiking is tweeledig en bestaat uit een routekaart en uit een index lokale inclusie agenda. De routekaart is een praktisch middel voor gemeenten die nog aan de wieg staan van de uitvoering van het VN-verdrag. De routekaart neemt gemeenten stap voor stap mee in het proces van het opstellen van een lokale inclusie agenda (VNG, 2019). De index lokale inclusie agenda laat gemeenten zien wat er in een lokale inclusie agenda hoort te staan om aan de artikelen van het VN-verdrag Handicap gehoor te geven. Hieronder, in figuur 7 is de index lokale inclusie agenda opgenomen.

Figuur 7. Index lokale inclusie agenda (VNG, 2019)

De toelichting hierop gaat van binnen naar buiten. Het symbool in het midden visualiseert het gedachtegoed van inclusie: iedereen in de samenleving moet mee kunnen doen.

UITGANGSPUNTEN

De ring die direct om dit symbool heen staat, geeft de uitgangspunten van het VN-verdrag Handicap weer, namelijk: gelijkheid, solidariteit, autonomie en participatie. Het is van belang dat de lokale inclusie agenda deze uitgangspunten bevat om uitvoering te geven aan de doelen van het VN-verdrag Handicap om zo een inclusieve samenleving te realiseren (VNG, 2019).

NOODZAKELIJKE PUNTEN

De ring die hieromheen gevisualiseerd is, staat voor noodzaak. De onderwerpen ‘bewustwording’, ‘ontmoeting’ en ‘toegankelijkheid’ zijn noodzakelijk om te zorgen dat iedereen mee kan doen in de samenleving. Bewustwording is nodig om de samenleving te laten realiseren welke drempels personen met een beperking ervaren. Ontmoeting kan zorgen dat de verschillende groepen in de samenleving elkaar ontmoeten en van gedachten kunnen wisselen. Het derde noodzakelijke punt om mee te kunnen doen, is toegankelijkheid. Door te werken aan deze uitgangspunten kan een perspectiefwijziging ontstaan (VNG, 2019). In paragraaf 3.4 is dieper in gegaan op deze perspectiefwijziging.

LEVENSDOMEINEN

De buitenste ring heeft betrekking op de verschillende levensdomeinen. Hieronder worden deze levensdomeinen en de betekenis opgesomd.

- Onderwijs en Ontwikkeling: Zorgen voor inclusief onderwijs om een leven lang te leren.
- Thuis: Wonen waar en hoe je wilt.
- Werk en Inkomen: Zorgen voor toegankelijke werkplekken en begeleiding naar werk.
- Vrije Tijd: Kunnen doen wat je wilt.
- Vervoer: Jezelf kunnen verplaatsen.
- Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning: Assistentie dichtbij wanneer nodig.

In de rest van dit hoofdstuk zullen de zes levensdomeinen uit de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG een centrale rol krijgen.

4.2 GEMEENTEN ZONDER LOKALE INCLUSIE AGENDA

In deze paragraaf worden de geselecteerde gemeenten zonder inclusie agenda behandeld. Op basis van de resultaten van de interviews, wordt omschreven wat de aanleiding en het proces is van de activiteiten die worden ondernomen voor personen met een beperking. De kans bestaat dat de lijst met ondernomen activiteiten mogelijk onvolledig is, gezien het beperkte aantal respondenten. Er wordt begonnen met de gemeente Losser, dan volgen de gemeenten Oldenzaal en Oost Gelre. Deze paragraaf eindigt met een deelconclusie waarin de koppeling wordt gemaakt met de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG.

4.2.1 GEMEENTE LOSSER

Losser heeft geen lokale inclusie agenda ontwikkeld naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap. In het nieuwe integraal beleidsplan sociaal domein heeft Losser aangegeven uitvoer te willen geven aan het VN-verdrag Handicap (Gemeente Losser, 2019). De gemeente heeft aan de gemeentelijke gebouwen te willen toetsen op toegankelijkheid en mogelijk samen te willen werken met Ongehinderd. Losser is onlangs door de Continentie Stichting gewezen op het VN-verdrag. De stichting heeft de gemeente Losser gevraagd om te kijken naar de mogelijkheden voor een openbaar toegankelijk toilet. De lokale politieke partij Burgerforum heeft in 2018 een motie ingediend om gebruik te maken van de app 'Hoge Nood' en om meer openbaar toegankelijke toiletten te realiseren (Burgerforum, 2018). De gemeente Losser heeft naar aanleiding van de motie en het contact met de Continentie Stichting een openbaar toegankelijk toilet gerealiseerd in het Kulturhus. De doelgroep van het VN-verdrag Handicap is niet direct vertegenwoordigd. De Participatieraad sociaal domein neemt deze verantwoording op zich. Deze leden hebben echter geen beperking. Losser voldoet daarmee niet aan de doelstelling 'niets over ons, zonder ons'.

Losser heeft op onderstaande levensdomeinen acties ondernomen.

 Onderwijs en Ontwikkeling • Er is vervoer geregeld voor leerlingen die speciaal onderwijs volgen • Taalpunt Losser om laaggeletterdheid aan te pakken • Bij de verbouwing van het Twents Carmel College wordt rekening gehouden met toegankelijkheid	 Thuis • Losser kent een grote voorziening voor beschut wonen: de Losserhof • Beschut wonen wordt ondersteund
 Werk en Inkomen • Losser zorgt voor dagbestedingslocaties • Losser doet aan social return on investment	 Vrije Tijd • Toegankelijkheid stemlokalen • Toegankelijkheid Kulturhus Losser • De sportverenigingen in Losser stimuleren personen met een beperking om te sporten • Meldpunt openbare ruimte

 Vervoer • Losser maakt gebruik van 'Automaatje' • De bushaltes zijn toegankelijk gemaakt	 Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning • De Wmo voorziet de doelgroep van hulpmiddelen • Losser gebruikt de app 'Hoge Nood' • Sociale kaart
---	--

Figuur 8. Ondernomen activiteiten gemeente Losser

4.2.2 GEMEENTE OLDENZAAL

De gemeente Oldenzaal heeft geen lokale inclusie agenda opgesteld. Oldenzaal werkt met een integrale beleidsnota voor het sociaal domein. De naam hiervan: 'In Oldenzaal doet iedereen mee' geeft al aan dat Oldenzaal streeft naar een inclusieve samenleving (Gemeente Oldenzaal, 2015). Deze nota is ontstaan naar aanleiding van de decentralisatie in het sociaal domein die in 2015 heeft plaatsgevonden (Rijksoverheid, 2015). Oldenzaal heeft door de decentralisatie de taak gekregen om de toegankelijkheid van voorzieningen, diensten en ruimte bevorderen en daarnaast drempels weg te nemen. Mensen met een beperking vallen onder deze doelgroep en worden door via de Wmo voorzien van maatwerkvoorzieningen (Gemeente Oldenzaal, 2015). De gemeente heeft daarom niet expliciet een lokale inclusie agenda opgesteld om uitvoer te geven aan het VN-verdrag Handicap.

De Participatiecommissie is een groep inwoners die de gemeente gevraagd en ongevraagd adviezen op het sociaal domein geeft. Deze groep heeft de gemeente Oldenzaal opgeroepen om een lokale inclusie agenda op te stellen. Oldenzaal heeft dit verzoek afgewezen, gezien de bovengenoemde integrale beleidslijn. De Oldenzaalse Participatiecommissie kent geen leden met een beperking, maar zoekt wel naar intermediairs richting de diverse doelgroepen. Uit het interview met een beleidsmedewerker sociaal domein, is gebleken dat Oldenzaal in principe aandacht wil besteden aan het VN-verdrag Handicap in een nieuwe integrale beleidsnota. Dit wil zeker niet zeggen dat er niks gebeurt voor deze doelgroep. Vanuit de samenleving zijn verschillende initiatieven opgericht.

Zorgorganisaties ondernemen activiteiten om de positie van mensen met een beperking te verbeteren. Zo is er een VTB-groep actief die activiteiten met de doelgroep onderneemt (Impuls, 2019). Oldenzaal kent een rijk verenigingsleven. Sportverenigingen stimuleren mensen met een beperking om hier deel van uit te maken (Iedereen actief, 2019). De gemeente Oldenzaal heeft, buiten haar wettelijke verplichtingen om geen acties ondernemen voor mensen met een beperking. De acties die zijn ondernomen in Oldenzaal, worden op de volgende pagina gekoppeld aan de zes levensdomeinen van de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG.

 Onderwijs en Ontwikkeling • Oldenzaal zorgt voor de verbinding tussen onderwijs en bedrijfsleven • Taalpunt Oldenzaal om laaggeletterdheid aan te pakken • Passend onderwijs	 Thuis • Onderzoek naar de woonwensen van mensen met een zorgbehoefte • Beschut wonen wordt ondersteund • Oldenzaal heeft meerdere locaties voor beschermd wonen
 Werk en Inkomen • Oldenzaal zorgt voor dagbestedingslocaties • Oldenzaal doet aan social return on investment • In de kantine van het Stadhuis werken mensen met een beperking	 Vrije Tijd • De sportverenigingen in Oldenzaal stimuleren mensen met een beperking om te sporten • De VTB-groep organiseert activiteiten voor inwoners met een beperking • Toegankelijkheid stemlokalen • Meldpunt openbare ruimte
 Vervoer • Oldenzaal maakt gebruik van 'Automaatje' • De bushaltes zijn toegankelijk gemaakt	 Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning • Gebruik app 'Die Nette Toilette' • De Wmo voorziet de doelgroep van hulpmiddelen • De sociale kaart

Figuur 9. Ondernomen activiteiten gemeente Oldenzaal

4.2.3 GEMEENTE OOST GELRE

Oost Gelre maakt geen gebruik van een lokale inclusie agenda, maar heeft het onderwerp inclusie opgenomen in haar nieuwe beleidsnota sociaal domein. De nota moet nog door de gemeenteraad worden goedgekeurd, om die reden kan niet naar dit beleidsstuk verwezen worden. In het interview met een beleidsmedewerker sociaal domein, bleek dat de gemeente bewust niet voor een 'losse inclusie agenda' kiest. De gemeente stelt inclusie centraal in de nieuwe beleidsnota. Op basis hiervan kunnen acties worden ondernomen met de werkgroep Toegankelijkheid.

De werkgroep Toegankelijkheid bestaat uit leden van de lokale belangenorganisatie Boog, een beleidsmedewerker sociaal domein en een beleidsmedewerker van de afdeling Omgeving. De werkgroep Toegankelijkheid onderneemt acties om uitvoer te geven aan het VN-verdrag. Deze werkgroep is echter dit jaar (nog) niet samengekomen. Een lid van Boog gaf in het interview aan te betreuren dat er geen lokale inclusie agenda is. Hieronder zal worden ingegaan op de acties die in Oost Gelre ondernomen worden. Dit wordt gedaan aan de hand van de zes levensdomeinen van de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG.

 Onderwijs en Ontwikkeling • Taalteam Achterhoek om laaggeletterdheid aan te pakken • Er is vervoer geregeld voor leerlingen die speciaal onderwijs volgen • Sport-cultuurcoach begeleidt leerlingen speciaal onderwijs naar sportverenigingen	 Thuis • Schouw in de openbare ruimte door de werkgroep Toegankelijkheid • Beschut wonen wordt ondersteund • Vrijwillige woonconsulenten kunnen advies geven over aanpassingen in de woning. Hier is ook een subsidiemogelijkheid voor
 Werk en Inkomen • Oost Gelre doet aan social return on investment • Oost Gelre zorgt voor dagbestedingslocaties	 Vrije Tijd • Er is contact over toegankelijkheid bij de Zwarte Cross en de Slag om Grolle • In 2018 heeft de Nationale Special Olympics plaatsgevonden in de Achterhoek en in 2019 de Achterhoekse Special Olympics • Programma 'uniek sporten' in de regio Achterhoek • Sport Mee, sportinstuif voor mensen met een beperking bij de Hamalandhal (sportimpulstraject) • Walking Football bij Longa en Grol • G-sporten bij diverse sportverenigingen • Sport-cultuurcoach begeleiden van inwoners met een beperking met hun vrijetijdsbesteding • In de toekomst komt mogelijk een subsidie voor verbetering van de toegankelijkheid van openbare gebouwen • Het gemeentehuis is toegankelijk gemaakt • Toegankelijkheid stemlokalen • Meldpunt openbare ruimte
 Vervoer • Gebruik app 'Wheelmap' • Bushaltes zijn toegankelijk gemaakt	 Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning • De sociale kaart • De Wmo voorziet de doelgroep van hulpmiddelen • Er is in elke kern een inloopvoorziening • Er zijn in Lichtenvoorde en Groenlo inloopvoorzieningen voor mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt • Oost Gelre is een dementievriendelijke gemeente

Figuur 10. Ondernomen activiteiten gemeente Oost Gelre

4.2.4 DEELCONCLUSIE GEMEENTEN ZONDER LOKALE INCLUSIE AGENDA

In deze paragraaf is gebleken dat de gemeenten Losser, Oldenzaal en Oost Gelre geen lokale inclusie agenda hebben opgesteld. Opvallend is dat alle drie gemeenten in de integrale beleidsnota sociaal domein aandacht besteden aan een inclusieve samenleving. In hoofdstuk drie is al gesteld dat het VN-verdrag Handicap onderdeel uitmaakt van een inclusieve samenleving. Losser is de enige gemeente die in de nieuwe beleidsnota sociaal domein specifiek benoemd aandacht te geven aan het VN-verdrag Handicap. Oldenzaal heeft de ambitie om dit te doen. Oost Gelre heeft deze ambitie niet en gebruikt de huidige doelstelling om te werken aan inclusieve samenleving, als aanpak voor het VN-verdrag Handicap. Zowel in Losser als in Oldenzaal is de doelgroep niet direct betrokken bij de beleidsbepaling. Deze doelgroep wordt vertegenwoordigd door de leden van de Participatiecommissie zonder beperking. De doelstelling van het VN-verdrag 'niets over ons, zonder ons' is dus niet terug te zien in beide gemeenten. Oost Gelre heeft daarentegen wel een gehandicaptenorganisatie, BOOG. De leden van BOOG ondernemen zelfstandig activiteiten, dit gebeurt niet altijd in samenspraak met de gemeente Oost Gelre.

Opmerkelijk is dat deze drie gemeenten haar wettelijke verplichtingen uitvoeren, maar daarbuiten niet specifiek met acties komen om uitvoer te geven aan het VN-verdrag Handicap. De VNG heeft in de Handreiking Lokale Inclusie Agenda per levensdomein activiteiten omschreven die gemeenten kunnen uitvoeren. In het levensdomein 'Onderwijs en Ondersteuning' valt op dat de drie gemeenten zorgen dat leerlingen veilig vervoer hebben om naar school te gaan. Daarnaast zorgen alle gemeenten in deze categorie dat laaggeletterdheid wordt aangepakt en dat bij het bouwen van een nieuw schoolgebouw rekening wordt gehouden met het bouwbesluit. Ondanks dat de gemeenten leerlingen met een handicap ondersteunen, zijn geen specifieke acties ondernomen buiten de wettelijke verplichting om. Op dit levensdomein voldoen Losser, Oldenzaal en Oost Gelre niet volledig aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda. Wanneer de gemeenten acties ondernemen op 'inclusief onderwijs' en 'een leven lang ontwikkelen', gaan deze gemeenten wel voldoen aan de onderdelen die de Handreiking Lokale Inclusie Agenda stelt bij dit levensdomein. Ditzelfde is het geval bij het levensdomein 'Thuis'. Alle drie de gemeenten zorgen dat beschut wonen wordt ondersteund en dat woonvoorzieningen zijn voor beschermd wonen. Oldenzaal heeft een extra actie ondernomen om de woonbehoefte in te kaart te brengen, dit komt overeen met de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. Oost Gelre heeft subsidie beschikbaar gesteld voor aanpassingen in de woningen. Losser en Oldenzaal komen uitsluitend haar wettelijke verplichtingen na op dit levensdomein, de gemeenten zou net als Oost Gelre een subsidie beschikbaar kunnen bestellen voor aanpassingen in woningen. Om te voldoen aan de Handreiking van de VNG kunnen de gemeenten acties opzetten op het gebied van 'Omgeving & Locatie' en 'Veiligheid'.

In het levensdomein 'Werk en Inkomen' ondernemen de gemeenten dezelfde activiteiten. Deze acties komen overeen met de handreiking van de VNG. Om de positie van inwoners met een handicap te verbeteren kunnen gemeenten hen een duurzame baan bieden. Meer inwoners met een beperking moeten aan het werk kunnen bij de gemeente. Om dit mogelijk te maken moet de werkplek toegankelijk zijn. Door hier meer aandacht aan te besteden, gaan de gemeenten in hogere mate voldoen aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda.

De drie gemeenten ondernemen in verschillende mate activiteiten binnen het levensdomein 'Vrije Tijd'. Alle gemeenten besteden aandacht aan de toegankelijkheid van de stemlokalen en het meldpunt openbare ruimte. Dit zijn de gemeenten door de ratificatie van het VN-verdrag Handicap verplicht. Losser en Oost Gelre besteden daarnaast aandacht aan de toegankelijkheid van de gemeentelijke gebouwen. Oost Gelre onderneemt op het gebied van sport opmerkelijk meer activiteiten dan Losser en Oldenzaal. Daarnaast besteedt Oost Gelre aandacht aan de toegankelijkheid van evenementen. Hieruit blijkt dat Losser en Oldenzaal niet voldoen aan de activiteiten die de VNG heeft omschreven in de handreiking. De gemeenten zouden meer aandacht kunnen besteden aan de toegankelijkheid van het centrum, de natuur, cultuur & evenementen en spelen. Oost Gelre zou aandacht kunnen besteden aan natuur en spelen.

Binnen het levensdomein 'Vervoer' ondernemen de gemeenten wederom dezelfde activiteiten. Uit de gesprekken blijkt dat gemeenten dit vaak zien als een taak van de Provincie. De wettelijke taken, zoals het vervoer op maat en toegankelijkheid van bushaltes, worden uitgevoerd door de gemeenten. De VNG omschrijft in haar handreiking dat gemeenten aandacht kunnen besteden aan de toegankelijkheid van parkeerplekken en bewegwijzering en regionale samenwerking. Wanneer de drie gemeenten hier meer aandacht aan besteden, voldoen zij aan de activiteiten die de VNG omschrijft bij dit levensdomein. Uit het zesde levensdomein 'Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning' kan opgemaakt worden dat alle drie de gemeenten voldoen aan de handreiking van de VNG. De gemeenten zorgen voor welzijn, gezondheidszorg, gezondheidsbeleid en ondersteuning. De wettelijke verplichting wordt nagekomen. Losser en Oldenzaal ondersteunen de doelgroep met een app.

Samenvattend blijkt dat de geselecteerde gemeenten zonder lokale inclusie agenda, acties ondernemen om drempels weg te nemen voor mensen met een handicap. Niet alle acties zijn specifiek opgesteld naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap, gemeenten voeren ook hun wettelijke verplichtingen uit. Door de koppeling te maken met de Handreiking Lokale Inclusie Agenda, blijkt dat op enkele levensdomeinen aanvullende acties worden ondernomen die niet vallen onder de wettelijke verplichting. Om volledig de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG na te kunnen streven, moeten gemeenten nog stappen zetten. Door deze stappen te zetten wordt beter uitvoering gegeven aan het VN-verdrag Handicap. Een lokale inclusie agenda kan helpen om concreter acties te ondernemen en om de doelgroep hier directer bij te betrekken. Met het opstellen van een lokale inclusie agenda tonen gemeenten de wettelijke verplichting 'geleidelijke verwezenlijking' aan.

4.3 GEMEENTEN DIE DE LOKALE INCLUSIE AGENDA AAN HET OPSTELLEN ZIJN

In deze paragraaf komen, zoals de titel doet vermoeden, gemeenten aan bod die bezig zijn om de lokale inclusie agenda op te stellen. Hierbij wordt ingegaan op de aanleiding hiertoe, de methode en de acties die zijn ondernomen. De resultaten komen voort uit de interviews, dit maakt dat de gegevens mogelijk onvolledig kunnen zijn. De Overijsselse gemeente Zwartewaterland komt eerst aan bod, waarna de Gelderse gemeente Putten volgt. Deze paragraaf eindigt met een deelconclusie waarin de koppeling met de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG wordt gemaakt.

4.3.1 GEMEENTE ZWARTEWATERLAND

Aanleiding

De gemeente Zwartewaterland is door de adviesraad sociaal domein gewezen op het VN-verdrag Handicap. Ruim anderhalf jaar geleden bezocht een lid van de adviesraad sociaal domein de Supportbeurs in Utrecht. Hier kwam hij in contact met een medewerker van Zorgbelang Inclusief. In dit gesprek werd de prioritering van de lokale inclusie agenda helder. De adviesraad sociaal domein adviseerde vervolgens de gemeente Zwartewaterland om uitvoering te geven aan het VN-verdrag Handicap. In coalitieakkoord is aangegeven te werken aan de toegankelijkheid (CU; SGP; BGZ, 2018). Zwartewaterland heeft op basis van het coalitieakkoord besloten in het najaar van 2019 een inclusie agenda te hebben opgesteld.

Proces opstellen lokale inclusie agenda

Bij het opstellen van de inclusie agenda zijn meerdere actoren betrokken. Een beleidsmedewerker sociaal domein heeft de opdracht gekregen om de lokale inclusie agenda op te stellen en om intern de bewustwording op het onderwerp te vergroten. De adviesraad sociaal domein en Zorgbelang Inclusief hebben hier een ondersteunende rol in. De adviesraad sociaal domein is een vertegenwoordiging van meerdere doelgroepen die afkomstig zijn uit meerdere kernen. Opmerkelijk is dat in de adviesraad sociaal domein geen leden met een beperking zitten. De adviesraad heeft echter via haar netwerk wel zicht op de mensen met een beperking. Om intern de bewustwording te vergroten heeft Zorgbelang Inclusief twee bijeenkomsten ondersteund. Een voor de gemeenteraad, de ander voor het College van B&W. Deze twee bijeenkomsten waren openbaar toegankelijk, maar zijn niet door inwoners met een beperking bezocht. In de kern Genemuiden is een gehandicaptenraad actief, in de andere kernen is de doelgroep uitsluitend via de adviesraad sociaal domein vertegenwoordigd. Om input voor de lokale inclusie agenda op te halen, maakt de gemeente gebruik van eerdere gesprekken met inwoners die gevoerd zijn in het kader van de omgevingsvisie.

Op ambtelijk niveau is een regionale samenwerking vanuit de Regio IJsselland. Gemeenten uit deze regio ondersteunen en adviseren elkaar bij het opstellen van de lokale inclusie agenda. Naar verwachting heeft de gemeente Zwartewaterland de lokale inclusie agenda in het najaar van 2019 opgesteld.

Uitvoering lokale inclusie agenda

Ondanks dat Zwartewaterland momenteel nog geen inclusie agenda heeft, zijn de afgelopen paar jaren activiteiten ondernomen om de positie van personen met een handicap te verbeteren. De beleidsmedewerker van de gemeente gaf aan dat inclusie breder gaat dan het VN-verdrag Handicap. In Zwartewaterland is veel aandacht voor mensen met dementie. Op basis van de interviews zijn de ondernomen activiteiten gekoppeld aan de levensdomeinen uit de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG.

 Onderwijs en Ontwikkeling • Taalpunt Zwartewaterland om laaggeletterdheid aan te pakken • Er is vervoer geregeld voor leerlingen die speciaal onderwijs volgen	 Thuis • Beschut wonen wordt ondersteund
 Werk en Inkomen • Er wordt gestreefd naar een goede samenwerking tussen arbeidsmarkt en onderwijs om voldoende inwoners te laten participeren • Zwartewaterland doet aan social return on investment • Zwartewaterland zorgt voor dagbestedingslocaties	 Vrije Tijd • Toegankelijkheid stemlokalen • Gemeentelijke gebouwen worden getoetst op toegankelijkheid • Aanleg van een rolstoelpad in de natuurtuin in Zwartsluis • Buurtsportcoaches zorgen dat sporten inclusief wordt • Meldpunt openbare ruimte
 Vervoer • Bushaltes zijn toegankelijk gemaakt • De kade in Hasselt is vernieuwd en nu toegankelijk	 Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning • De Wmo voorziet de doelgroep van hulpmiddelen • De sociale kaart • De supermarkten zijn getest op dementerende klanten

Figuur 11. Ondernomen activiteiten gemeente Zwartewaterland

4.3.2 GEMEENTE PUTTEN

Aanleiding

De Puttense Participatieraad heeft in 2016 het VN-verdrag Handicap op de politieke agenda gezet. Dit gebeurde toen de gemeente Putten bezig was met het opstellen van een visienota. De Participatieraad gaf aan dat inclusie bovenaan op dit document moest komen te staan. In 2018 heeft de gemeenteraad het VN-verdrag Handicap opgenomen in het coalitieakkoord (Wij Putten; ChristenUnie; SGP, 2018). 2019 is het jaar waarin de lokale inclusie agenda wordt opgesteld, om vanaf 2020, met budget, uitvoering te geven aan de lokale inclusie agenda.

Proces opstellen lokale inclusie agenda

Het opstellen van de inclusie agenda doet de gemeente Putten niet alleen. Zij betreft de Participatieraad en Zorgbelang Inclusief hierbij. De Participatieraad behartigt de belangen van de Puttenaren. Opvallend is dat er geen inwoners met een handicap deel uitmaken van deze raad. Naar aanleiding van het coalitiekoord is het proces om een lokale inclusie agenda op te stellen, in gang gezet. Hiertoe zijn meerdere gesprekken gevoerd met inwoners. Zorgbelang Inclusief ondersteunt hierbij vanuit haar rol als onafhankelijke partij. Op basis van de gevoerde gesprekken met inwoners en acties uit het verleden, kan een inclusie agenda gevormd worden. De gemeente Putten heeft in een interview aangegeven het manifest 'Iedereen doet mee!' van de VNG niet te ondertekenen. Eerst wil zij zelf concreet werken aan inclusie. Naar verwachting is de inclusie agenda in het najaar van 2019 gerealiseerd, om vervolgens in 2020 uitvoer te kunnen geven aan de actiepunten.

Uitvoering lokale inclusie agenda

Ondanks het feit dat Putten nog geen inclusie agenda heeft, zijn in het verleden activiteiten ondernomen die de positie van mensen met een beperking bevorderen. Voor zover mogelijk worden deze acties hieronder gekoppeld aan de levensdomein uit de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG.

Onderwijs en Ontwikkeling

- De middelbare school heeft een tekenwedstrijd georganiseerd om het logo 'Putten inclusief' te ontwerpen
- Taalpunt Putten om laaggeletterdheid aan te pakken
- Er is vervoer geregeld voor leerlingen die speciaal onderwijs volgen

Thuis

- Project inclusieve straat in samenwerking met de regio Veluwe. Dit project heeft als doel om gesprekken tussen buurtbewoners op gang te brengen, om onderwerpen als 'verwarde personen' bespreekbaar te maken
- Beschut wonen wordt ondersteund

 Werk en Inkomen • Putten doet aan social return on investment • Putten zorgt voor dagbestedingslocaties	 Vrije Tijd • Toegankelijkheid stemlokalen • In de toekomst wordt het centrum getoetst op toegankelijk. Ondernemers kunnen hierbij het keurmerk 'Putten inclusief' ontvangen • Toegankelijk gemeentehuis na de verbouwing • Meldpunt openbare ruimte • De Participatieraad is betrokken bij het opstellen van het centrumplan
 Vervoer • Bushaltes zijn toegankelijk gemaakt	 Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning • De Wmo voorziet de doelgroep van hulpmiddelen • De sociale kaart

Figuur 12. Ondernomen activiteiten gemeenten Putten

4.3.3. DEELCONCLUSIE GEMEENTEN DIE BEZIG ZIJN MET HET OPSTELLEN VAN DE LOKALE INCLUSIE AGENDA

De gemeenten Zwartewaterland en Putten zijn beide bezig met het opstellen van de lokale inclusie agenda. In beide gemeenten heeft het adviesorgaan voor het sociaal domein de gemeente op het VN-verdrag Handicap gewezen. Beide gemeenten hebben overeenkomsten, zo is in beide gemeenten de doelgroep vertegenwoordigd namens het adviesorgaan voor het sociaal domein. De gemeenten gaven aan moeite te hebben om de doelgroep te bereiken. Daarnaast wordt zowel de gemeente Zwartewaterland als de gemeente Putten ondersteund door Zorgbelang Inclusief.

Bij het levensdomein 'Onderwijs en Ontwikkeling' komen de gemeenten hun wettelijke verplichting na om te zorgen voor leerlingenvervoer en een aanpak voor laaggeletterdheid. De gemeente Putten heeft in het kader van het VN-verdrag Handicap de middelbare school betrokken bij het logo voor Putten Inclusief. De VNG heeft in de Handreiking Lokale Inclusie Agenda meerdere activiteiten opgenomen. Om deze na te komen moeten de gemeenten werken aan inclusief onderwijs en een leven lang ontwikkeling. Binnen het levensdomein 'Thuis' kunnen de geselecteerde gemeenten aanvullende acties ondernemen. Beide gemeenten komen hun wettelijke verplichtingen na, maar zouden kunnen kijken naar de omgeving en locatie van woningen en zouden mogelijk subsidie kunnen geven voor woningaanpassingen. In deze categorie heeft de gemeente Putten een extra activiteit ondernomen, het project inclusieve straat. Dit project sluit aan bij de doelstellingen van het VN-verdrag Handicap.

In het levensdomein 'Werk en Inkomen' ondernemen de gemeenten dezelfde activiteiten. Deze acties komen overeen met de handreiking van de VNG. Om de positie van inwoners met een handicap te verbeteren, kunnen gemeenten hen een duurzame baan bieden. Meer inwoners met een beperking moeten aan het werk kunnen bij de gemeente. Om dit mogelijk te maken moet de werkplek toegankelijk zijn. Door hier meer aandacht aan te besteden, gaan de gemeenten meer voldoen aan de

Handreiking Lokale Inclusie Agenda. Binnen het levensdomein 'Vrije Tijd' worden naast de wettelijke taken, extra activiteiten ondernomen voor mensen met een beperking. In Putten wordt het centrum getoetst op toegankelijkheid en kunnen ondernemers een logo 'Putten Inclusief' ontvangen. Daarnaast is de Participatieraad betrokken bij het centrumplan. Zwartewaterland heeft extra aandacht gegeven aan inclusief sporten. Beide gemeenten ondernemen activiteiten die ook benoemd zijn in de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. Om aan alle beschreven activiteiten te voldoen kunnen gemeenten kijken naar 'natuur', 'spelen en sporten', en 'cultuur en evenementen'. Binnen het levensdomein 'Vervoer' zijn nog stappen te zetten voor beide gemeenten. Zo kan er aan regionale samenwerking worden gedaan, kunnen parkeerplaatsen getoetst worden op toegankelijkheid en zou doelgroepenvervoer gestimuleerd moeten worden. Zwartewaterland en Putten voldoen aan de activiteiten die de VNG binnen het levensdomein 'Welzijn, Gezondheid & Ondersteuning' heeft omschreven.

Hieruit kan geconcludeerd worden dat Zwartewaterland en Putten acties ondernemen om drempels weg te nemen voor mensen met een handicap. Niet alle acties zijn specifiek opgesteld naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap, de gemeenten voeren ook hun wettelijke verplichtingen uit. Door een lokale inclusie agenda op te stellen is duidelijk geworden binnen welke levensdomeinen nog acties opgezet kunnen worden. Beide gemeenten hebben de kans om hier concreet stappen op te zetten en om zo hun wettelijke verplichting tot 'geleidelijke verwezenlijking' aan te tonen.

4.4 GEMEENTEN DIE UITVOERING GEVEN AAN DE LOKALE INCLUSIE AGENDA

Vier geselecteerde gemeenten zijn bezig met de uitvoering van de lokale inclusie agenda. In deze paragraaf worden hiervan drie gemeenten behandeld. Net als bij de vorige twee paragrafen gebeurt dit op basis van de interviews. Dit maakt dat de gegevens mogelijk onvolledig kunnen zijn. De drie gemeenten die in deze paragraaf worden behandeld, zijn Ommen, Ede en Tiel. In de volgende paragraaf zal de gemeente Zwolle worden behandeld. Deze gemeente is koplopergemeente en gaat daarom anders te werk dan Ommen, Ede en Tiel. In deze paragraaf wordt in gegaan op de aanleiding en het proces van de lokale inclusie agenda. Deze paragraaf eindigt met een deelconclusie waarin de koppeling met de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG wordt gemaakt.

4.4.1 GEMEENTE OMMEN

Aanleiding

Naar aanleiding van de Nederlandse ratificatie van het VN-verdrag Handicap, heeft het CDA in 2017 een motie ingediend om te werken aan een inclusieve samenleving (CDA, 2017). Deze motie is aangenomen waarmee de opdracht werd gegeven om een Plan van Aanpak op te stellen. Sinds 2018 wordt in Ommen gewerkt met een Plan van Aanpak (Gemeente Ommen, 2018).

Proces opstellen lokale inclusie agenda

De gemeenteraad heeft de opdracht gegeven om de focus te houden op drie thema's: bewustwording, toegankelijkheid en communicatie. In samenwerking met de doelgroep, heeft Ommen enkele bijeenkomsten georganiseerd om actiepunten te agenderen per thema. Hierbij is de gemeente ondersteund door een project van Arcon en Stimuland. Al voor het VN-verdrag Handicap besloot een organisatie op te komen voor de belangen van inwoners met een handicap, namelijk OOG. OOG staat voor Ommer Overlegorgaan Gehandicaptenbeleid (Gemeente Ommen, 2019). De gemeente Ommen heeft tot 2019 ambtelijk samengewerkt met de gemeente Hardenberg in de bestuursdienst Ommen-Hardenberg (Bestuursdienst Ommen-Hardenberg, 2019). Om die reden heeft een projectleider voor beide gemeenten gewerkt aan lokale inclusie agenda. De gemeente Hardenberg is uitgeroepen tot meest toegankelijke gemeente van Nederland (Gemeente Hardenberg, 2018). Het onderwerp inclusie leeft daardoor erg onder de ambtenaren. In 2019 hebben Ommen en Hardenberg ieder weer een eigen ambtelijke organisatie gekregen. De lokale inclusie agenda is opgesteld door de Participatiecommissie en de gemeente Ommen. De participatiecommissie geeft gevraagd en ongevraagd advies aan het college van B&W. De Participatiecommissie bestaat uit een diverse groep leden, waaronder enkele leden van het OOG. De Participatiecommissie is directer betrokken bij de beleidsvoorbereiding. Uit het interview met het OOG blijkt dat het OOG een uitvoerende organisatie is van het beleid.

Uitvoering lokale inclusie agenda

In 2018 is Ommen begonnen met het uitvoeren van de actielijst. Het OOG bestaat uit een diverse doelgroep. Anderhalf jaar na het opstellen van de actielijst zijn de meeste punten uitgevoerd. Aan de hand van de zes levensdomeinen van de VNG worden in figuur 13 de ondernomen activiteiten weergegeven.

 Onderwijs en Ontwikkeling • Er is PGB beschikbaar voor speciaal onderwijs • Brieven worden door MEE getoetst op 'normale taal' • Mogelijke organisatie van een sportdag voor leerlingen uit het regulier en speciaal onderwijs • Taalpunt Ommen • Website is digitaal toegankelijk gemaakt	 Thuis • De omgeving van verzorgingstehuizen is in kaart gebracht, er zijn bankjes geplaatst • Beschut wonen wordt ondersteund • Ommen kent meerdere locaties voor beschermd wonen
 Werk en Inkomen • Ommen zorgt voor dagbestedingslocaties • Ommen doet aan social return on investment • Het OOG heeft gesprekken gevoerd om werkgevers te stimuleren om inwoners met een beperking aan te nemen	 Vrije Tijd • Gebouw Irene, Station Ommen, Sporthal Carrousel en Varsennestraat zijn door het OOG geschouwd. • In de communicatie van de Spelweek is opgenomen dat het toegankelijk is voor inwoners met beperking • Bij raadsvoorstellen is 'een vinkje voor inclusie' opgenomen • Maandelijks wordt gecommuniceerd over toegankelijkheid in de lokale krant • Alle nieuwe openbare gebouwen worden getoetst door het OOG • Toegankelijkheid stemlokalen • Meldpunt openbare ruimte
 Vervoer • Looproute van het station naar het centrum is geschouwd door het OOG • Wandelroutes zijn getoetst op toegankelijkheid en gepubliceerd in een boekje • Week van de toegankelijkheid	 Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning • De Wmo voorziet de doelgroep van hulpmiddelen • De sociale kaart

Figuur 13. Ondernomen activiteiten gemeente Ommen

Monitoring

Ieder kwartaal komt het OOG samen om de actielijst te monitoren. Mocht informatie nodig zijn van de gemeente, dan schuift de projectleider aan. Ruim anderhalf jaar na het opstellen van de actielijst zijn de meeste punten uitgevoerd. Eind 2019 wil Ommen een nieuwe actielijst opstellen waarin tevens doelen worden gesteld voor de toekomst.

4.4.2 GEMEENTE EDE

Aanleiding

Nederland heeft op 14 juli 2016 het VN-verdrag Handicap geratificeerd. Toen het besluit tot ratificatie hiervan in januari 2016 door de Tweede Kamer genomen werd, ontstond in de Edese politiek de intentie om de implementatie in gang te zetten (Tweede Kamer, 2016). In februari 2016 werd de motie 'Toegankelijke Gemeente' aangenomen door de gemeenteraad (ChristenUnie, CDA, PvdA, D66, GroenLinks/PE, GB, BB, 2016). In deze motie is besloten dat algemene toegankelijkheid de norm is in Ede en dat voor 1 juli 2016 een voorstel gedaan moest worden voor een lokale inclusie agenda.

Proces opstellen lokale inclusie agenda

Ede heeft bij het opstellen van de inclusie agenda ondersteuning gevraagd van Inclusionlab. Inclusionlab is een netwerk van zelfstandige ondernemers die een bijdrage leveren aan een inclusieve samenleving (Inclusionlab, 2019). De lokale inclusie agenda in Ede is in de vorm van een routekaart gegoten. In deze routekaart staat per domein de weg naar het 'reisdoel', namelijk een inclusieve samenleving. De input voor deze routekaart is gekomen uit verschillende invalshoeken (Gemeente Ede, 2017). In samenwerking met Inclusionlab heeft de gemeente Ede de volgende activiteiten ondernomen:

- **Interviews**

In november 2016 zijn er ruim veertig interviews gehouden bij mensen thuis of op het werk. Deze mensen zijn geselecteerd door gesprekken op straat. Al gauw ontstond er een sneeuwbaaleffect waarbij doorverwezen werd naar andere mensen. De interviews hebben onder een gemêleerde doelgroep plaatsgevonden. Deze gesprekken hebben de basis gevormd voor de interviewbundel. In deze bundel zijn twaalf categorieën te onderscheiden die terugkomen in het VN-verdrag Handicap.

- **Quickscan inclusieve gemeente**

Twaalf beleidsadviseurs en bestuurders hebben gekeken hoe inclusief de gemeente Ede zelf is. Hierbij hebben zij gebruik gemaakt van de quickscan van Inclusionlab. De inzichten die hier zijn opgedaan zijn onderverdeeld aan de twaalf categorieën van het VN-verdrag Handicap.

- **Thematafels**

In december 2016 en januari 2017 zijn thematafels georganiseerd over onderwijs, arbeid, Vrije Tijd, wonen en toegankelijkheid. Ruim honderd inwoners, scholen, ondernemingen en (sport)verenigingen deelden hun ervaringen.

- **Informatiebijeenkomst**

In maart 2017 heeft het College de Raad geïnformeerd over de uitvoering van de motie Toegankelijke Gemeente (College van Burgemeester en Wethouders Ede, 2017). Tijdens deze bijeenkomst konden aanwezigen kennis opdoen van de informatie die opgehaald is uit de samenleving.

Uitvoering lokale inclusie agenda

Naar aanleiding van deze input, heeft de Edese gemeenteraad besloten waar zij op de korte en lange termijn aan gaat werken. Ede heeft deze acties onderverdeeld in vijf domein, namelijk 'inclusief onderwijs', 'inclusieve arbeidsmarkt', 'inclusieve vrije tijd, cultuur en sport', 'inclusieve buurt' en 'inclusieve toegankelijkheid (Gemeente Ede, 2017)'. De gemeente Ede heeft geen gebruik gemaakt van de handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. Deze handreiking was niet beschikbaar toen Ede begon met het opstellen van de inclusie agenda. Ede heeft daarentegen gebruik gemaakt van de methodiek die het Inclusionlab hanteert. Om te onderzoeken in welke mate de inclusie agenda van Ede voldoet aan de handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG, is besloten om de ondernomen activiteiten onder de verdelen aan de hand van de levensdomeinen uit de handreiking van de VNG.

 Onderwijs en Ontwikkeling • Pilot inclusief onderwijs • Via voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) helder maken dat kinderen talenten hebben • Taalhuis Ede om laaggeletterdheid aan te pakken • Er is vervoer geregeld voor leerlingen die speciaal onderwijs volgen	 Thuis • Woningen aanpassen voor mensen met een beperking • Woonprojecten gericht op divers wonen • Betrekken koplopers bij de woonadviescommissie
 Werk en Inkomen • Via het Edes Bedrijfs Contact de bedrijfsleiding motiveren tot inclusie • Ede doet aan social return on investment • Ede zorgt voor dagbestedingslocaties	 Vrije Tijd • Toegankelijk maken van gemeentelijke gebouwen • Binnenstad en wijkgebouwen schouwen op toegankelijkheid • Gebruik 'klik-voor-Teletolk' bij publieke dienstverlening. • Ondernemersvereniging en Samen Sterk Ede betrekken • Uitreiking 'duimstickers' voor toegankelijke gebouwen • Toegankelijkheid stemlokalen • Meldpunt openbare ruimte • G-sportdag vanuit de Regio Foodvalley • Aanleggen speeltoestellen voor kinderen met een beperking • Prikkelarme looproute in het centrum • Prikkelarme kermis
 Vervoer • Ede doet mee aan de week van de toegankelijkheid • Bushaltes zijn toegankelijk gemaakt • Inzetten Vallei-hopper • Gebruik buslijnbordje • Toetsen parkeergarages op toegankelijkheid	 Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning • Eenvoudige ontmoetingsplekken creëren • Bied hulpverleners ondersteuning om de doelgroep beter te supporten • Maatschappelijke initiatieven inzichtelijk maken • Oprichting OOG-café • Presentaties voorzien bij Doof in Ede • De Wmo voorziet de doelgroep van hulpmiddelen • De sociale kaart • Inclusieve fotografie op gemeentelijke website

Figuur 14. Ondernomen activiteiten gemeente Ede

Monitoring

In de bijeenkomsten tussen de koplopers en de projectleider wordt de voortgang gemonitord. In deze bijeenkomsten worden ook nieuwe activiteiten gepland. Op basis hiervan wordt gerapporteerd aan het bestuur.

4.4.3 GEMEENTE TIEL

Aanleiding

Naar aanleiding van de Nederlandse ratificatie van het VN-verdrag Handicap, heeft de Tielse gemeenteraad in het najaar van 2016 een motie aangenomen om een lokale inclusie agenda op te stellen (Sociaal Tiel; PvdA; ChristenUnie; ProTiel; OD'16; PvdB; GroenLinks, 2016). Sinds mei 2017 wordt in Tiel gewerkt met de inclusie agenda, tevens is inclusie opgenomen in het coalitieakkoord 2018-2022 (PvdA; PvdB; VVD, 2018).

Proces opstellen lokale inclusie agenda

De motie Tielse inclusie agenda omvat de volgende opdrachten:

- Inventarisatie toegankelijkheidsknelpunten tot de openbare gebouwen en de openbare ruimte;
- Wat zijn de wettelijke plichten, financiële middelen en bestaande goede voorbeelden?;
- Aan welke onderdelen van het VN-verdrag voldoet de gemeente?

Deze opdrachten zijn verwerkt in de lokale inclusie agenda. Op basis van gesprekken met vertegenwoordigers van de doelgroep en ambtenaren is de inclusie agenda samengesteld (Gemeente Tiel, 2016). Om de stand van zaken inzichtelijk te maken heeft Tiel gebruik gemaakt van de quickscan van stichting Zet. Deze quickscan geeft inzicht in hoeverre het gemeentelijk beleid voldoet aan het VN-verdrag Handicap en op welke punten acties moet worden ondernomen. Daarnaast heeft Tiel gekeken naar de levensdomeinen uit de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. Uit het interview met de projectleider inclusie van de gemeente Tiel, bleek dat het model dat de Verenigde Naties beschikbaar stelt, als minder prettig wordt ervaren. De handreiking van de VNG is concreet en gemakkelijk toepasbaar op de diverse beleidsterreinen.

Uitvoering lokale inclusie agenda

In 2017 is het platform inclusie begonnen met het uitvoeren van haar inclusie agenda. Het platform inclusie bestaat uit een raadsambassadeur inclusie/discriminatiebestrijding, twee leden van de Gehandicaptenraad, een lid van de WMO-raad met een behoorbeperking en een lid van de WMO-raad die gebruik maakt van een elektrische rolstoel en de binnenstadsmanager. De voorzitter is de ambtelijke ondersteuner van het platform inclusie. Dit platform heeft besloten om een aparte inclusie agenda op te stellen waar de LHBTI-community in vertegenwoordigd is, gezien dit geen handicap is. Aan de hand van de zes levensdomeinen van de VNG worden de ondernomen activiteiten in figuur 15 weergegeven.

 Onderwijs en Ontwikkeling • Er is PGB beschikbaar voor speciaal onderwijs • Leerhuis Tiel om laaggeletterdheid aan te pakken	 Thuis • Beschut wonen wordt ondersteund • Tiel kent meerdere locaties voor beschermd wonen
 Werk en Inkomen • Tiel zorgt voor dagbestedingslocaties • Tiel doet aan social return on investment	 Vrije Tijd • Toegankelijk stadhuis na verbouwing • Het platform inclusie is betrokken bij de toegankelijkheid van het nieuwe zwembad • De binnenstad, bibliotheek en theater worden getoetst op toegankelijkheid door het platform inclusie • Tiel subsidieert sportverenigingen met een waarderingssubsidie • Toegankelijkheid stemlokalen • Meldpunt openbare ruimte
 Vervoer • Tiel doet mee met de Week van de toegankelijkheid • Bushaltes zijn toegankelijk gemaakt	 Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning • De Wmo voorziet de doelgroep van hulpmiddelen • De sociale kaart

Figuur 15. Ondernomen activiteiten gemeente Tiel

Monitoring

Iedere zes weken komt het platform inclusie bij elkaar om het over de stand van zaken te hebben. Daarnaast wordt de inclusie agenda om de vier jaar aan de gemeenteraad voorgelegd. De agenda wordt dan vastgesteld en aangevuld. De impact van de inclusie agenda kan volgens de projectleider toegankelijkheid, worden gemeten door gesprekken met de doelgroep aan te gaan. Wanneer iemand weer alleen naar het ziekenhuis durft te gaan of in staat is om zelfstandig boodschappen te halen, dan heeft iemand al een hele stap gemaakt. Ook al zijn dat kleine stapjes.

4.4.4 DEELCONCLUSIE GEMEENTEN DIE UITVOERING GEVEN AAN HET VN-VERDRAG HANDICAP

In alle drie gemeenten heeft de gemeenteraad besloten om uitvoering te geven aan het VN-verdrag Handicap. Waar de gemeenten in verschillen is bij het betrekken van de doelgroep. De gemeente Ommen is de enige gemeente in deze categorie waarbij de doelgroep geen direct contact heeft met de verantwoordelijk ambtenaar. In Ommen hebben de Participatieraad en de verantwoordelijk ambtenaar de lokale inclusie agenda opgesteld, het OOG voert de agenda uit. In Ede en Tiel gaan mensen met een beperking direct in gesprek met de verantwoordelijk ambtenaar. De lijntjes zijn daardoor korter. Van deze drie gemeenten is Ede de enigste die externe ondersteuning heeft gekregen bij het opzetten van de lokale inclusie agenda.

Bij het uitvoeren van de lokale inclusie agenda zijn verschillen zichtbaar tussen de drie gemeenten. Binnen het levensdomein 'Onderwijs' komen alle drie gemeenten hun wettelijke verplichting na. Zo is er leerlingenvervoer en is een taalpunt actief. Opvallend is dat Ommen brieven laat toetsen op begrijpelijk taalgebruik. Ede is de enige gemeente die een pilot inclusief onderwijs uitvoert en aandacht besteedt aan voorschoolse educatie. Ede voldoet aan alle activiteiten die de VNG omschrijft in de Handreiking Lokale Inclusie Agenda. Ommen en Tiel kunnen acties ondernemen op het gebied van inclusief onderwijs, voorschool en leven lang ontwikkelen. Binnen het levensdomein 'Thuis' komen de gemeenten hun wettelijke verplichting na. In alle gemeenten is ruimte voor beschermd en beschut wonen. De gemeente Ommen heeft de directe omgeving rondom verzorgingstehuizen toegankelijker gemaakt. In Ede zijn de koplopers betrokken bij de woonadviescommissie en worden aanpassingen gedaan in woningen. Alle drie de gemeenten kunnen nog aandacht besteden aan 'veiligheid' en 'omgeving en locatie'.

In het levensdomein 'Werk en Inkomen' is opnieuw te zien dat de wettelijke taken worden uitgevoerd. Beschut werk is mogelijk in alle gemeenten, evenals social return on investment. De gemeente Tiel zou extra aandacht kunnen besteden aan het motiveren van werkgevers tot inclusie. Dit gebeurt in Ommen en Ede wel. In de Handreiking Lokale Inclusie Agenda is opgenomen dat gemeenten mensen met een handicap kunnen aannemen en zorgen voor een toegankelijke werkplek. Alle drie de geselecteerde gemeenten kunnen deze acties uitvoeren om te voldoen aan de handreiking van de VNG. Binnen het levensdomein 'Vrije Tijd' zijn verschillen zichtbaar tussen de gemeenten. Ommen heeft als enigste gemeente 'een vinkje voor inclusie'. In Tiel worden sportvereniging gewaardeerd met een subsidie. In Ede worden veel diverse activiteiten ondernomen en loopt binnen dit levensdomein voor op Ommen en Tiel. Om aan de Handreiking van de VNG te voldoen kunnen Ommen en Tiel activiteiten ondernemen rondom 'cultuur en evenementen', 'spelen en sporten' en 'natuur'. Ede zou een activiteit op kunnen zetten rondom natuur.

Alle drie de geselecteerde gemeenten binnen deze categorie doen mee aan de Week van de toegankelijkheid en hebben bushaltes toegankelijk gemaakt. In Ommen zijn wandelroutes toegankelijk gemaakt en in Ede is een buslijn bordje ontwikkeld. Ede toetst daarnaast parkeergarages op toegankelijkheid. De gemeente Tiel zou de acties van de andere twee gemeenten ook kunnen ondernemen om alle activiteiten te ondernemen die de VNG omschrijft in de Handreiking Lokale Inclusie Agenda. De gemeente Ommen en Tiel voldoen aan de activiteiten uit de handreiking van de VNG. Binnen het levensdomein 'Welzijn, Gezondheid & Ondersteuning' komen de drie gemeenten hun wettelijke verplichtingen na en voldoen zij aan de handreiking. Opnieuw onderneemt de gemeente Ede de meeste activiteiten.

De gemeenten die een lokale inclusie agenda uitvoeren hebben alle drie de doelgroep betrokken. De gemeente Ommen wijkt af van de gemeenten Ede en Tiel in de wijze waarop dit gebeurt. De gemeenten hebben in hun inclusie agenda duidelijk een focus gelegd op de domeinen waarbinnen acties ondernomen. Dit is gebleken uit de koppeling met de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. Binnen de domeinen 'Onderwijs en Ontwikkeling' en 'Vrije Tijd' kunnen nog stappen gezet worden. De gemeente Ede loopt voor op de gemeenten Ommen en Tiel.

4.5 KOPLOPERGEMEENTE VNG

4.5.1 GEMEENTE ZWOLLE

De gemeente Zwolle is een van de 25 koplopergemeenten van de VNG (VNG, 2018). De koplopergemeenten hebben het manifest 'Iedereen doet mee!' van de VNG ondertekend. Deze gemeenten ondernemen actief acties om de positie van personen met een beperking te verbeteren. De gemeenten worden ondersteund door de VNG in het netwerk van koplopergemeenten. In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan de aanleiding en het proces dat Zwolle heeft doorlopen op dit thema. De ondernomen acties worden gekoppeld aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. Tevens is er in deze paragraaf aandacht voor de monitoring en de Zwolse positie als koplopergemeente.

Aanleiding

Nog voor dat Nederland het VN-verdrag Handicap geratificeerd had, had de gemeente Zwolle het VN-verdrag al omarmd en geratificeerd. Door heel Nederland werden door de organisatie 'VN-verdrag waarmaken' bijeenkomsten georganiseerd onder het motto 'VN-verdrag om de hoek, participeren is een werkwoord'. De Zwolse wethouder Vedelaar ondertekende het VN-verdrag in 2013 en gaf hiermee het startsignaal om met de uitvoer van het VN-verdrag aan de slag te gaan (Gemeente Zwolle, 2013). De toenmalige gehandicaptenraad heeft hier actief voor gelobbyd bij de gemeenteraad.

Gezien Nederland het VN-verdrag Handicap nog niet geratificeerd had en de wettelijke verplichtingen nog niet helder waren, werd gebruik gemaakt van de methodiek 'Agenda 22'. Agenda 22 is de manier van werken waarop vorm werd gegeven aan de VN Standaardregels voor Gelijke Kansen voor personen met een beperking die sinds 1993 geldt (United Nations, 1993). Deze manier van werken is gericht op concrete, lokale activiteiten die de levensomstandigheden van mensen met een beperking verbeteren. Deze aanpak sluit aan bij de doelstellingen van het VN-verdrag Handicap dat Nederland in 2016 uiteindelijk ratificeerde. Door drie jaar voor de daadwerkelijke ratificatie aan de slag te gaan met het VN-verdrag, kon tevens gezocht worden naar een wijze om vorm te geven aan de wijzing in de Wmo (Veldhuizen; PMB; gemeente Utrecht, 2007).

Proces opstellen lokale inclusie agenda

In 2014 heeft Zwolle een stadsergonoom in dienst genomen die verantwoordelijk werd voor de implementatie van het VN-verdrag. De focus kwam te liggen op toegankelijkheid, dit is tevens opgenomen in het coalitieakkoord (ChristenUnie; PvdA, D66; VVD, 2014). Zwolle heeft tot op heden geen inclusie agenda opgesteld. De focus kwam daarentegen te liggen op de uitvoering, waarbij gebruik wordt gemaakt van het Handboek Toegankelijkheid. In dit handboek is de Zwolse visie op

toegankelijkheid opgenomen en zijn de functionele eisen aan maten beschreven (Gemeente Zwolle, 2015). De website 'Toegankelijke Stad Zwolle' is een middel waarbij inwoners meldingen of een idee door kunnen geven over de toegankelijkheid van de stad (gemeente Zwolle, 2019). De doelgroep is vertegenwoordigd in de actieve belangengroep Toegankelijk Zwolle. Zij heeft invloed op de plannen van de gemeente.

Uitvoering lokale inclusie agenda

Zwolle is bezig met het opstellen van de inclusie agenda. Ondanks het ontbreken hiervan, heeft Zwolle de afgelopen jaren samen met de doelgroep diverse activiteiten ondernomen. In het interview met de stadsergonoom werd aangegeven dat Zwolle de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG ter inspiratie gebruikt. De gemeente Zwolle vindt echter dat de handreiking van de VNG niet alle artikelen van het VN-verdrag omvat en dat de verbinding met het fysieke domein mist. Zwolle heeft deze opmerking teruggekoppeld aan de VNG. In het Handboek Toegankelijkheid onderscheidt Zwolle twee niveaus van toegankelijkheid (Gemeente Zwolle, 2015).

- **Kwaliteitsniveau basis**

De basiskwaliteit geldt in principe voor de gehele gemeente. Eenieder kan zich verplaatsen en verblijven in de openbare ruimte. Niet alle openbare ruimtes zijn toegankelijk, als er maar een goed alternatief is.

- **Kwaliteitsniveau hoog**

In en rond voorzieningen die veel publiek trekken of waar meer mensen met een beperking komen, is het extra van belang om te streven naar toegankelijkheid. Zoals het station, scholen, winkelcentra en ziekenhuizen.

Het kwaliteitsniveau geeft prioriteit aan de te ondernemen activiteiten. In figuur 16 worden de activiteiten die Zwolle heeft ondernomen gekoppeld aan de levensdomeinen van de handreiking van de VNG.

 Onderwijs en Ontwikkeling • Toegankelijk maken van de directe omgeving rondom scholen (kwaliteitsniveau hoog) • Het versimpelteam van de gemeente zorgt voor heldere communicatie • Taalpunt Zwolle om de laaggeletterdheid aan te pakken • Er is vervoer geregeld voor leerlingen die speciaal onderwijs volgen	 Thuis • Mogelijke ontwikkeling van een T-huis, waarin domotica centraal staat • Realiseren van kwaliteitsniveau basis • Beschut wonen wordt ondersteund • Zwolle kent meerdere locaties voor beschermd wonen
---	--

 Werk en Inkomen • Zwolle zorgt voor dagbestedingslocaties. • Zwolle doet aan social return on investment. • Realiseren kwaliteitsniveau basis.	 Vrije Tijd • Bijeenkomst over toegankelijke festivals. • Organisatie van een rolstoelbasketbaltoernooi. • Schouw winkelcentrum door college en Toegankelijk Zwolle. • Meldpunt openbare ruimte. • Toegankelijkheid stemlokalen. • Realiseren kwaliteitsniveau hoog.
 Vervoer • Fietsensticker ontwikkeld waarmee voor de ingang van winkels geparkeerd kan worden • Samenwerking Keolis • Toegankelijkheid nieuw busstation • Project 'houd de lijn vrij' • Zwolle dijkversterking • Rollator kan geleend worden bij openbare fietsenstalling • Week van de toegankelijkheid	 Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning • Gemeentelijke website digitaal toegankelijk maken • Realiseren kwaliteitsniveau hoog • De Wmo voorziet de doelgroep van hulpmiddelen

Figuur 16. Ondernomen activiteiten gemeente Zwolle

Koplopergemeente VNG

Zwolle is door Toegankelijk Zwolle aangedragen om koplopergemeente te worden. Gemeenten kunnen koplopergemeente worden wanneer zij het manifest 'Iedereen doet mee!' hebben ondertekend. Gemeenten geven hiermee aan te streven naar een inclusieve samenleving. Bij het selecteren van de koplopers heeft de VNG een aantal criteria opgesteld waaraan moet voldoen. Zo moet het ondertekenen van het manifest een gezamenlijk initiatief zijn van gemeente en doelgroep. Ook moet er aangetoond worden dat er gewerkt wordt aan de lokale inclusie agenda en dat er minimaal drie activiteiten zijn ondernomen in het kader hiervan (VNG, 2018). Uit het interview met de stadsergonome is gebleken dat de koplopers samen een netwerk vormen waarin kennis wordt gedeeld. Geregeld zijn bijeenkomsten waarin de koplopers van elkaar kunnen leren. Zwolle is van de weinige gemeenten die hierbij de regio betreft. Bijeenkomsten die Zwolle organiseert zijn in samenspraak met de gemeenten Kampen en Hardenberg.

4.5.2 DEELCONCLUSIE KOPLOPERGEMEENTE VNG

Zwolle is de enige geselecteerde gemeente die koperlopergemeente is. Zwolle is al voor de Nederlandse ratificatie van het VN-verdrag Handicap, bezig met de uitvoering ervan. Zwolle doet dit samen met de doelgroep. De doelgroep wordt ondersteund door een vertegenwoordiger van een welzijnsorganisatie. Opmerkelijk is dat Zwolle geen lokale inclusie agenda heeft opgesteld, maar wel door de VNG benoemd is als koperlopergemeente. Binnen het levensdomein 'Onderwijs en Ontwikkeling' heeft Zwolle acties om laaggeletterdheid aan te pakken, een versimpelteam en werkt ze aan een toegankelijke omgeving. Om aan de Handreiking Lokale Inclusie van de VNG te voldoen zou Zwolle acties kunnen ondernemen op het gebied van 'inclusief onderwijs', 'leven lang ontwikkelen' en 'voorschool'.

Binnen het levensdomein 'Thuis' komt Zwolle haar wettelijke taken na. Daarnaast wordt mogelijk een T-huis ontwikkeld waarin domotica zichtbaar is. Wanneer Zwolle acties onderneemt op het gebied van 'veiligheid' voldoet zij aan de activiteiten van de Handreiking Lokale Inclusie Agenda. Ook op het gebied van 'Werk en Inkomen' onderneemt Zwolle acties voor mensen met een beperking. De gemeente Zwolle zou de doelgroep kunnen stimuleren om bij de gemeente te werken. Om dat mogelijk te kunnen maken, moeten de werkplekken toegankelijk gemaakt worden. Op het levensdomein 'Vrije Tijd' onderneemt Zwolle samen met de doelgroep diverse activiteiten. Zwolle voldoet hierbij aan bijna alle activiteiten die de VNG in haar handreiking noemt. Mogelijk zou in de toekomst gewerkt kunnen worden aan de toegankelijkheid van 'natuur'.

In Zwolle wordt actief ingezet op vervoer. Zwolle onderneemt zelfs meer acties dan omschreven is in de Handreiking Lokale Inclusie Agenda. Binnen het levensdomein 'Welzijn, Gezondheid en Ondersteuning' voert Zwolle buiten haar wettelijke taken geen extra activiteiten uit. Door de benoeming als koperlopergemeente is Zwolle gebonden aan een netwerk met andere koperlopergemeenten. Zwolle heeft hierdoor zicht op de activiteiten die andere gemeenten hebben, dit vergroot de kennisdeling. Ondanks dat Zwolle werkt met een actieprogramma i.p.v. een lokale inclusie agenda, onderneemt de gemeente veel en is de focus gelegd op toegankelijkheid.

4.6 CONCLUSIE

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op onderzoeksvraag 2. Deze vraag luidt:

‘In welke mate heeft de geselecteerde gemeente een lokale inclusie agenda ontwikkeld naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap en in welke mate voldoet dit aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG?’

De negen geselecteerde gemeenten zijn onderverdeeld in vier categorieën:

- Gemeenten zonder lokale inclusie agenda;
- Gemeenten die bezig zijn met opstellen van een lokale inclusie agenda;
- Gemeenten die uitvoering geven aan de lokale inclusie agenda;
- Koperlopergemeente VNG

Op basis van de bevindingen binnen iedere categorie, zijn duidelijk verschillen zichtbaar tussen de gemeenten. Alle negen gemeenten voeren hun wettelijke verplichtingen uit waarmee mensen met een beperking worden ondersteund. In zes van de negen gemeenten is besloten om naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap een lokale inclusie agenda op te stellen. Opmerkelijk is dat de gemeente Zwolle nog voor de Nederlandse ratificatie begon met het uitvoeren van acties om de positie van mensen met een beperking te verbeteren. Gemeenten die naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap acties ondernemen, hebben beter in kaart welke drempels mensen met een beperking ervaren. Zo voldoen gemeenten die uitvoering geven aan de lokale inclusie agenda, in hogere mate aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda dan gemeenten die deze stap nog niet hebben gezet. De mate waarin gemeenten voldoen aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda hangt af van de doelstellingen die gemeenten stellen. Gemeenten die de focus hebben gelegd op fysieke toegankelijkheid, voldoen bijvoorbeeld aan de acties binnen het levensdomein ‘Vervoer’.

Gemeenten die bezig zijn met het opstellen van de lokale inclusie agenda zijn bezig om deze focus te leggen. Ondanks dat de lokale inclusie agenda nog niet gerealiseerd is, hebben de gemeenten goed in beeld wat de huidige stand van zaken is. De gemeenten zonder lokale inclusie agenda hebben dit beeld minder goed voor ogen. De geselecteerde gemeenten zonder lokale inclusie agenda hebben de doelstelling om te werken aan een inclusieve samenleving, opgenomen in de beleidsnota sociaal domein. Deze gemeenten ondernemen hun wettelijke activiteiten binnen het sociale domein, maar voldoen hiermee niet aan de brede doelstelling van het VN-verdrag Handicap. Tevens wordt hiermee de geleidelijke verwezenlijking van het VN-verdrag Handicap niet nagekomen. Uit de resultaten blijkt daarnaast dat gemeenten die direct in gesprek gaan met de doelgroep, in hogere mate voldoen aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. De doelstelling uit het VN-verdrag ‘niets over ons, zonder ons’ heeft in die gemeenten een positieve uitkomst.

Samenvattend, wanneer gemeenten geen lokale inclusie agenda hebben opgesteld, bekend dit niet dat gemeenten niets ondernemen op dit onderwerp. Het is echter lastig om het overzicht te houden en om scherp te krijgen waar nog blinde vlekken liggen. Gemeenten die bezig zijn met opstellen van de lokale inclusie agenda hebben een beter overzicht van de drempels die ervaren worden. Het betrekken van de doelgroep heeft een positief effect op de mate waarin gemeenten voldoen aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. De koplopergemeente en gemeenten die uitvoering geven aan de lokale inclusie agenda, voldoen in hogere mate dan de andere gemeenten aan de Handreiking van de VNG.

5. EVALUATIE

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de derde onderzoeksvraag. Deze vraag luidt:

Welke mogelijke belemmeringen ervaart de geselecteerde gemeente bij de implementatie van het VN-verdrag Handicap en in welke mate worden hier maatregelen op ontwikkeld?

Op basis van de interviews is gebleken dat gemeenten belemmeringen ervaren bij het uitvoeren van het VN-verdrag Handicap. Per categorie gemeenten wordt een paragraaf besteed aan de belemmeringen die ervaren worden. Dit hoofdstuk zal beginnen met gemeenten die geen lokale inclusie agenda hebben opgesteld. De geselecteerde gemeenten die bezig zijn met het opstellen van een inclusie agenda, worden behandeld in paragraaf 5.2. In paragraaf 5.3 wordt gekeken naar gemeenten die bezig zijn met de uitvoering van de lokale inclusie agenda. De gemeente Zwolle wordt vanuit haar positie als VNG koplopergemeente behandeld in paragraaf 5.4. Na iedere paragraaf volgt een deelconclusie. Op basis van deze deelconclusies kan in paragraaf 5.5 de derde onderzoeksvraag beantwoord worden.

5.1 EVALUATIE GEMEENTEN ZONDER LOKALE INCLUSIE AGENDA

De gemeenten Losser, Oldenzaal en Oost Gelre hebben het VN-verdrag Handicap verwerkt in hun beleidsnota sociaal domein en hebben geen lokale inclusie agenda. Om toch een beeld te kunnen schetsen over de belemmeringen die deze drie gemeenten ervaren, wordt uitgegaan van de afgenomen interviews. Hierdoor bestaat de mogelijkheid dat de informatie niet volledig is.

5.1.1 GEMEENTE LOSSER

Losser kent geen inclusie agenda, maar heeft in de nieuwe integrale beleidsnota sociaal domein aangegeven uitvoering te geven aan het VN-verdrag Handicap. Zoals in paragraaf 4.2.1 is gebleken, heeft Losser geen specifieke activiteiten ontwikkeld om samen met de doelgroep om drempels weg te nemen. Op basis van de interviews met de gemeente Losser en de Participatieraad Sociaal Domein zijn de volgende belemmeringen gesignaleerd:

- **Contact**

De doelgroep wordt vertegenwoordigd door de Participatieraad Sociaal Domein. Hierin zitten geen leden met een beperking. Dit maakt dat de toekomstige lokale inclusie agenda niet met een vertegenwoordiging van de doelgroep kan worden opgesteld. Het principe van het VN-verdrag Handicap 'niets over ons, zonder ons' is daarom via de Participatieraad niet van toepassing op Losser.

- **Inclusief denken en doen**

In Losser is sprake van weinig bewustwording over het VN-verdrag Handicap. Het VN-verdrag Handicap is bekend bij de ambtenaren, maar van inclusief denken en doen is nog geen sprake.

5.1.2 GEMEENTE OLDENZAAL

De gemeente Oldenzaal heeft in de beleidsnota 'In Oldenzaal doet iedereen mee!' aangegeven te streven naar een samenleving waarin iedereen mee kan doen (Gemeente Oldenzaal, 2015). De maatschappelijke partners van de gemeente Oldenzaal ondernemen acties om de positie van personen met een handicap te verbeteren. In deze paragraaf wordt ingegaan op de belemmeringen die Oldenzaal tegenkomt in dit proces.

- **Contact**

De Participatiecommissie adviseert de gemeente Oldenzaal over het beleid in het sociaal domein. Deze groep omvat echter geen leden met een beperking. Het principe van het VN-verdrag Handicap 'niets over ons, zonder ons' is daarom via de Participatiecommissie niet van toepassing op Oldenzaal.

- **Middelen**

De decentralisatie in het sociaal domein heeft voor veel verandering in Oldenzaal gezorgd. De gemeente is erg druk om deze wettelijke taken uit te voeren. Daarnaast is de ambtenaar die voorheen met dit onderwerp betrokken was, gepensioneerd. Hierdoor heeft tijdelijk een gat in de bezetting gezeten. Door gebrek aan middelen is geen prioriteit gegeven aan het VN-verdrag Handicap.

- **Inclusief denken en doen**

Door gebrek aan middelen wordt in Oldenzaal geen prioriteit gegeven aan het VN-verdrag Handicap. Dit heeft tot gevolg dat inclusief denken en doen niet van toepassing is. Bij de beleidsvoorbereiding wordt daardoor geen rekening gehouden met het VN-verdrag Handicap.

Ondanks de belemmeringen die de gemeente Oldenzaal ervaart, zijn er zaken die in het voordeel werken van Oldenzaal, namelijk:

- **Betrokkenheid**

Oldenzaal kent een rijk verenigingsleven en actieve maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor de doelgroep. Deze groepen proberen middels activiteiten, de doelgroep meer te laten deelnemen in de samenleving.

5.1.3 GEMEENTE OOST GELRE

De gemeente Oost Gelre besteedt in haar nieuwe beleidsnota sociaal domein aandacht aan een inclusieve samenleving. De doelstelling is dat iedereen mee kan doen, ook mensen met een handicap. Gezien deze nota nog goed moet worden gekeurd door de gemeenteraad, kan hier nog geen gebruik van worden gemaakt.

- **Contact**

Mensen met een handicap in de gemeente Oost Gelre worden vertegenwoordigd door stichting Boog. Enkele leden van deze stichting vormen samen met een beleidsmedewerker Sociaal Domein, de werkgroep Toegankelijkheid. De beleidsmedewerker Sociaal Domein, heeft in het interview aangegeven dit te doen sinds het begin van dit jaar. De werkgroep is dit jaar nog niet bijeengekomen om acties te ondernemen. Het streven is om twee keer per jaar een bijeenkomst te organiseren.

- **Inclusief denken en doen**

Het VN-verdrag Handicap heeft inclusie intern op de kaart gezet. Het gedachtegoed van inclusie is meegenomen in de beleidsnota sociaal domein. Opmerkelijk is dat inclusie niet in andere domeinen is meegenomen. In het interview met de beleidsmedewerker Sociaal Domein blijkt dat inclusie erg leeft binnen haar afdeling. Ze geeft aan graag te zien dat dit onderwerp verder in de gemeentelijke organisatie wordt geïntegreerd.

- **Focus op fysieke toegankelijkheid**

De werkgroep Toegankelijkheid, heeft de focus gelegd op toegankelijkheid. De acties die in het verleden zijn ondernomen hebben betrekking op de toegankelijkheid van openbare ruimten. Hierbij wordt de sociale toegankelijkheid niet meegenomen. Uit het interview met de gemeente Oost Gelre blijkt dat gewerkt wordt aan de digitale toegankelijkheid.

Ondanks het feit dat Oost Gelre niet over een lokale inclusie agenda beschikt, is het onderwerp verwerkt in het beleid en zijn diverse acties ondernomen. Enkele positieve ontwikkelingen hierbij zijn:

- **Regionale samenwerking**

De regio Achterhoek heeft in 2018 de Special Olympics georganiseerd. De acht Achterhoekse gemeenten werken daarnaast samen om sportvoorzieningen voor iedereen te realiseren. Door krachten te bundelen, wordt sporten voor iedereen mogelijk (Special Olympics Nationale Spelen 2018, 2018) .

- **Sporten heeft hoge prioriteit**

De gemeente Oost Gelre heeft sporten en het verenigingsleven hoog in het vaandel staan. Zoals hierboven genoemd, wordt regionaal samengewerkt op dit gebied. Daarnaast wil de gemeente mogelijk een subsidie verstrekken aan verenigingen die het clubgebouw toegankelijker willen maken. De gemeente is hier verder mee dan andere geselecteerde gemeenten.

5.1.4 DEELCONCLUSIE GEMEENTEN ZONDER LOKALE INCLUSIE AGENDA

De drie geselecteerde gemeenten in deze categorie ervaren 'contact' als een belemmering. In Losser en Oldenzaal is de doelgroep vertegenwoordigd door inwoners zonder beperking. Het doel van het VN-verdrag 'niets over ons, zonder ons' wordt hier niet nagekomen. In Oost Gelre is de doelgroep wel vertegenwoordigd in een belangenorganisatie, alleen is het gebrek aan contact een belemmering bij de doelstelling te streven naar een inclusieve samenleving. Een belemmering die ook door alle gemeenten in deze categorie ervaren wordt is 'inclusief denken en doen'. Het gebrek aan bewustwording van het VN-verdrag Handicap, heeft tot gevolg dat buiten het sociaal domein om weinig sprake is van inclusief denken en doen. Oost Gelre loopt voor op Losser en Oldenzaal, gezien sprake is van regionale samenwerking op het gebied van inclusief sporten en de doelgroep is vertegenwoordigd.

5.2 EVALUATIE GEMEENTEN DIE BEZIG ZIJN OM DE LOKALE INCLUSIE AGENDA OP TE STELLEN

De gemeenten Zwartewaterland en Putten zijn bezig om de lokale inclusie agenda op te stellen. Gezien beide gemeenten de lokale inclusie agenda later dit jaar presenteren, kan 'een echte evaluatie' nog niet plaatsvinden. Daarentegen kan wel gekeken worden welke belemmeringen deze gemeenten ervaren in het proces rondom het opstellen van deze agenda. Dit wordt gedaan aan de hand van de afgenomen interviews met beleidsmedewerkers en adviesraden. Deze paragraaf begint met de gemeente Zwartewaterland en eindigt met de gemeente Putten.

5.2.1 GEMEENTE ZWARTEWATERLAND

Uit de interviews met de beleidsmedewerker Sociaal Domein en Adviesraad Sociaal Domein, is gebleken dat onderstaande punten belemmerend hebben gewerkt bij het opstellen van een inclusie agenda:

- **Contact**

Er is geen actieve organisatie in de gemeente die mensen met een handicap vertegenwoordigt. Het principe van het VN-verdrag 'niets over ons, zonder ons', kan hierdoor moeilijk worden nagestreefd. De gemeente heeft een oproep in de media geplaatst om de doelgroep hierbij te betrekken, hier zijn echter geen reacties opgekomen. De adviesraad Sociaal Domein heeft, wegens de achtergrond van haar leden, zicht op de doelgroep. Zorgbelang Inclusief heeft veel kennis in huis over de doelgroep en ondersteunt de gemeente. De beleidsmedewerker probeert daarnaast de gehandicaptenraad in Genemuiden te enthousiasmeren om mee te denken bij de agendavorming.

- **Inclusief denken en doen**

In de samenleving is nog niet iedereen zich bewust van de drempels die personen met een handicap ervaren. De gemeente Zwartewaterland was zich in eerste instantie niet bewust van de meerwaarde die een lokale inclusie agenda heeft. Zwartewaterland was van plan om het VN-

verdrag Handicap te verwerken in haar beleidsnota sociaal domein. De bijeenkomsten van Zorgbelang Inclusief en de gesprekken met de adviesraad sociaal domein, hebben gezorgd dat er een lokale inclusie agenda komt. In de gemeentelijke organisatie is het onderwerp opnieuw onder de aandacht gekomen en denken collega's nu actiever mee.

- **Belangen**

Hasselt is een oude Hanzestad met een historisch centrum. In het interview met de beleidsmedewerker, bleek dat aanpassingen aan de kenmerkende kasseien voor een belangenstrijd kan zorg. De kasseien zijn niet toegankelijk voor mensen met een fysieke handicap, maar zorgen wel voor de historische waarde van de stad. Bij het toegankelijk maken van de binnenstad moet rekening gehouden worden met meerdere belangen.

De gemeente Zwartewaterland is niet alleen belemmeringen tegengekomen bij het opstellen van de lokale inclusie agenda. Uit de interviews bleek enkele situaties bevorderend hebben gewerkt.

- **Politiek draagvlak**

De bijeenkomsten van Zorgbelang Inclusief hebben gezorgd dat de lokale politiek zich bewust is van de drempels die personen met een beperking ervaren.

5.2.2 GEMEENTE PUTTEN

In de interviews met de participatieraad Putten en met een beleidsmedewerker Sociaal Domein zijn een aantal punten naar voren gekomen die belemmerend werken bij het opstellen van de lokale inclusie agenda.

- **Contact**

In de gemeente Putten is geen belangenorganisatie die specifiek opkomt voor personen met een handicap. Het principe uit het VN-verdrag Handicap 'niets over ons, zonder ons', kan daarom niet worden nagekomen. De participatieraad heeft namelijk geen leden met een beperking. De kennis over het ervaren van drempels, komt nu vanuit de ervaring van Zorgbelang Inclusief. Uit de interviews bleek dat de gemeente Putten dit graag anders ziet. In een ideale situatie bestaat er platform met mensen met een beperking die met de gemeente meedenkt. Er is een oproep hiervoor gedaan in de media, helaas heeft dit geen effect gehad.

- **Inclusief denken en doen**

Het VN-verdrag heeft betrekking op de gehele gemeentelijke organisatie, van domein fysiek tot het sociale domein. De beleidsmedewerker van sociaal domein gaf aan dat de afdeling 'samenleving' zich hiervan bewust is. Bij andere afdelingen is het volgens hem nog niet zover. Inclusief denken is nog niet in de gehele ambtelijke organisatie ingebed. Mogelijk wil Putten gaan werken met 'inclusief functionarissen'. Dit zijn ambtenaren die collega's op hun afdeling blijvend bewust maken van de inclusiegedachte.

- **Middelen**

In het interview met de beleidsmedewerker kwam naar voren dat er financiële middelen missen waarmee Putten kan experimenteren. De gemeente heeft door de Nederlandse implementatie van het VN-verdrag handicap, een extra taak gekregen: het opstellen van een lokale inclusie agenda. Hiervoor hebben gemeenten geen extra budget ontvangen. De beleidsmedewerker heeft aangegeven budget te missen waarmee de gemeente kan experimenteren. Met dit extra budget zouden extra activiteiten georganiseerd kunnen worden om drempels weg te halen voor mensen met een beperking.

Ondanks deze belemmerende factoren, heeft Putten waarschijnlijk in het najaar een lokale inclusie agenda opgesteld. In het proces rondom het opstellen van de inclusie agenda zijn ook positieve ervaringen opgedaan, namelijk:

- **Inclusie wordt breed gezien, maar concreet aangevlogen**

Putten heeft een brede kijk op inclusie: iedereen in de samenleving moet mee kunnen doen. Naast mensen met een beperking, moeten ook mensen met dementie en met verward gedrag mee kunnen doen. Putten organiseert concrete oplossingen voor iedere doelgroep.

- **Onafhankelijke positie**

Zowel de participatieraad, als de gemeente Putten gaven in het interview aan de onafhankelijke positie van Zorgbelang Inclusief te waarderen. De onafhankelijke positie zorgt, volgens de beleidsmedewerker, dat de gemeente niet als tegenstander wordt gezien. Zorgbelang weet in de gesprekken met inwoners prikkelende vragen te stellen die het proces versoepelen.

5.2.3 DEELCONCLUSIE GEMEENTEN DIE BEZIG ZIJN MET HET OPSTELLEN VAN DE LOKALE INCLUSIE AGENDA

De gemeenten binnen deze categorie ervaren dezelfde belemmeringen bij het uitvoeren van het VN-verdrag Handicap. In beide gemeenten is de doelgroep vertegenwoordigd door inwoners zonder beperking. De doelstelling uit het VN-verdrag Handicap 'niets over ons, zonder ons' wordt dus niet nagekomen. Beide gemeenten zien 'inclusief denken en doen' als een belemmering, echter ervaren ze dit niet op dezelfde manier. Zwartewaterland ziet dit gebeuren in de samenleving, terwijl in Putten dit ook in de ambtelijke organisatie speelt. Zwartewaterland ziet de belangen bij de historische binnenstad als een belemmering bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap. In Putten zouden extra financiële middelen welkom zijn om te kunnen experimenteren bij het opstellen van de lokale inclusie agenda.

5.3 EVALUATIE GEMEENTEN DIE DE LOKALE INCLUSIE AGENDA UITVOEREN

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de barrières die de gemeenten ervaren bij het uitvoeren van de lokale inclusie agenda. In deze paragraaf worden de gemeenten Ommen, Ede en Tiel behandeld.

5.3.1 GEMEENTE OMMEN

Ommen is in 2018 begonnen met de uitvoer van haar actieagenda. In dit proces heeft de gemeente veel geleerd. Hieronder zullen de belemmeringen en positieve ervaring rondom de Ommer actieagenda worden benoemd.

- **Contact**
Ommen heeft al voor het VN-verdrag Handicap een belangenbehartiging van de doelgroep, het OOG. Het OOG voert de lokale inclusie agenda uit die door de gemeente en de Participatiecommissie is samengesteld. De gemeente ziet graag dat meer initiatief getoond wordt vanuit de belangenbehartiging. Het OOG heeft daarentegen behoefte aan een direct aanspreekpunt.
- **Inclusief denken en doen**
In de samenleving leeft het onderwerp inclusie in beperkte mate. Uit het gesprek met de gemeente Ommen kwam naar voren dat dit in de gemeente Hardenberg meer het geval is. Het VN-verdrag Handicap wordt niet uitgedragen binnen de samenleving, dit maakt dat sprake is van beperkte bewustwording.

Bij het uitvoeren van de actieagenda zijn positieve ontwikkelingen te benoemen, namelijk:

- **Inclusief denken en doen**
Door de voormalige ambtelijke samenwerking met de gemeente Hardenberg is inclusief denken en doen een vanzelfsprekendheid geworden. De ambtenaren zijn zich erg bewust van de drempels die personen met een beperking ervaren. Dit maakt dat bij het ontwikkelen van nieuw beleid rekening wordt gehouden met het VN-verdrag Handicap.

5.3.2 GEMEENTE EDE

De gemeente Ede is samen met Inclusionlab actief aan de slag gegaan om een routekaart te ontwikkelen (Gemeente Ede, 2017). Inmiddels is Ede bezig om deze routekaart, samen met haar inwoners uit te voeren. In dit proces heeft de gemeente veel geleerd. Hieronder zullen de belemmeringen rondom de Edese routekaart worden gedeeld.

- **Contact**
Ede pakt inclusie breed aan en neemt concrete maatregelen om een bijdrage te leveren aan een samenleving waarin iedereen mee kan doen. De LHBTQI-community hoort daar ook onderdeel van te zijn. De LHBTQI-community is in Ede afgelopen jaar uit de koplopergroep vertrokken. LHBTQI is geen handicap, maar wel een groep waarbij rekening moet worden gehouden in de samenleving. De projectleider inclusie geeft aan dat het zoeken is welke plek deze groep krijgt in het inclusiebeleid.

- **Ambitieuze plan**

Bij het opstellen van de routekaart is veel informatie opgehaald vanuit de samenleving en de gemeentelijke organisatie. Deze input is verwerkt tot een ambitieuze routekaart met ruim 150 maatregelen. In de praktijk bleek dat de maatregelen goed zijn, maar de hoeveelheid te groot om op korte termijn uit te voeren. Er zijn prioriteiten gesteld en het beleid is langs vier thema's komen te liggen.

Ede is momenteel actief aan de slag met het uitvoeren van de routekaart. Hierbij zijn enkele positieve ontwikkelingen te benoemen, namelijk:

- **Betrokkenheid**

Ede kent een actieve groep inwoners met een beperking. Deze koplopergroep is een diverse groep die gevraagd en ongevraagd met de gemeente Ede meedenkt. Buiten deze koplopergroep ondernemen enkele koplopers zelf activiteiten om drempels in te verminderen. Dit doen zij niet alleen in Ede, maar ook op een grotere schaal.

- **Inclusief denken en doen**

Zorgen dat iedereen mee kan doen in de samenleving is een principe dat breed in de gemeentelijke organisatie gedragen wordt. De projectleider inclusie heeft hier een belangrijke rol in gehad. Bij de aanpak van diverse vraagstukken wordt de koplopergroep betrokken.

5.3.3 GEMEENTE TIEL

In de interviews met het platform inclusie en de regisseur inclusie van de gemeente Tiel, bleek dat Tiel druk aan de slag is met het uitvoeren van activiteiten. In deze paragraaf vindt een korte evaluatie hierop plaats. Waar de gemeente Tiel tegenaan liep, is het volgende:

- **Inclusief denken en doen**

Om uitvoer te geven aan het VN-verdrag Handicap, moeten op meerdere afdelingen binnen de gemeente, aanpassingen worden gedaan om beleid inclusief te maken. Uit het interview met de regisseur inclusie, bleek dat deze aanpassingen niet binnen alle afdelingen even snel gemaakt worden. Binnen het sociale domein gebeurt dit sneller dan binnen het fysieke domein. De regisseur inclusie probeert zo snel mogelijk op de hoogte te zijn van nieuwe ontwikkelingen, om bij de beleidsvoorbereiding al rekening te kunnen houden met inclusie.

- **Ambitieuze plan**

Tiel heeft goed in beeld gebracht waar de gemeente staat op het gebied van inclusie. Inclusie kan heel breed gezien worden, en je kan er volgens de regisseur inclusie, alles aan ophangen. Om resultaten te behalen is het van belang dat acties concreet zijn en dat er stap voor stap gewerkt wordt aan inclusie. De uitvoeringsagenda van Tiel werd gedateerd en besloten is om deze te vernieuwen met concrete acties.

Bij de gemeente Tiel zijn ook een aantal zaken voorspoedig verlopen. Deze worden hieronder benoemd en toegelicht:

- **Politiek draagvlak**

De Tielse politiek staat achter het VN-verdrag Handicap en heeft zichzelf in het coalitieakkoord als doel gesteld dat iedereen in Tiel mee kan doen. Uit het interview met de regisseur inclusie, bleek dat de wethouder dit onderwerp hoog in het vaandel heeft en achter de lokale inclusie agenda staat. Een raadslid maakt deel uit van het platform inclusie en is direct betrokken bij de acties die ondernomen worden. Deze korte lijntjes zorgt dat er op politiek niveau geen barrières zijn die de inclusieve samenleving in de weg staan.

- **Betrokkenheid**

Het platform inclusie bestaat uit een diverse groep inwoners. Er zitten slechthorenden in, iemand een in een rolstoel en iemand op krukken. De groep heeft verstand van zaken en is bereid om gevraagd en ongevraagd de gemeente Tiel van adviezen te voorzien. Deze adviezen worden gemakkelijk opgepakt door de gemeente.

5.3.4 DEELCONCLUSIE GEMEENTEN DIE DE LOKALE INCLUSIE AGENDA UITVOEREN

Contact is een belemmering die ervaren wordt door de gemeenten Ommen en Ede. In Ommen is het interne contact tussen het OOG en de gemeente Ommen een belemmering. In Ede is dit niet het geval, maar is moeite met het betrekken van de LHBTQI-community. Dit is een onderdeel dat in Ommen opgenomen is in de inclusie agenda, in Tiel is een aparte agenda voor die diversiteitsfactor. De gemeenten Ommen en Tiel ervaren 'inclusief denken en doen' als een belemmering om het VN-verdrag Handicap uit te voeren. In Ommen is in de samenleving een gebrek aan bewustwording van de drempels die mensen met een beperking ervaren. Dit belemmert het inclusief denken en doen. In Tiel speelt deze belemmering intern, de afdeling Fysiek zou hier meer aandacht aan kunnen besteden. De derde belemmering die door twee gemeenten in deze categorie ervaren wordt, is 'ambitieuze plan'. Ede en Tiel hadden ambitieuze plannen voor de lokale inclusie agenda. Het gevolg hiervan was dat het moeilijk was om concreet acties op te stellen.

5.4.1 GEMEENTE ZWOLLE

In deze paragraaf wordt ingezoomd op de barrières die de gemeente Zwolle heeft ervaren bij het uitvoeren van het VN-verdrag Handicap. Zwolle heeft (nog) geen inclusie agenda, maar heeft wel een actieplan en een handboek toegankelijkheid opgesteld. Gezien niet gekeken kan worden naar het proces rondom het opstellen van de inclusie agenda, wordt gekeken naar de uitgevoerde acties en het proces hiertoe. Tevens wordt ingegaan op de positie als koplopergemeente. De gemeente Zwolle is bij de uitvoering van het VN-verdrag de volgende barrières ervaren:

- **Inclusief denken en doen**

De gemeente Zwolle is een grote organisatie waar veel ambtenaren aan het werk zijn. In het interview met de stadsergonome werd aangegeven dat het een grote opgave is om iedere ambtenaar inclusief te laten denken en doen. Zwolle heeft de focus gelegd op de fysieke toegankelijkheid, dit maakt dat er meer raakvlak is met domein fysiek dan met domein sociaal. Volgens de stadsergonome weten collega's steeds meer rekening te houden met toegankelijkheid. Daarnaast is de stadsergonome het directe aanspreekpunt voor collega's.

- **Focus op fysieke toegankelijkheid**

Bij het uitvoeren van het VN-verdrag Handicap heeft Zwolle besloten om haar focus te leggen op toegankelijkheid. Toegankelijkheid wordt als basis gezien waarvan uit verder gewerkt wordt. De stadsergonome noemt in het gesprek 'Wat heb je aan toegankelijk werken als je er niet kan komen?'. Bij het opstellen van de lokale inclusie agenda heeft Zwolle gekeken naar de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG. Deze handreiking benoemt naast 'toegankelijkheid', ook 'bewustwording' en 'ontmoeting' als noodzakelijke punten om tot inclusie te komen. Zowel Toegankelijk Zwolle, als de stadsergonome hebben aangegeven in de toekomst het sociale aspect van het VN-verdrag Handicap erbij te betrekken. Zwolle heeft haar bevinding over de Handreiking Lokale Inclusie Agenda gedeeld met de VNG.

Zwolle is goed op weg om de stad nog toegankelijker te maken. Ondanks het feit dat de inclusie agenda nog geschreven moet worden, zijn er veel acties ondernomen die de drempels voor mensen met een beperking wegnemen. Een aantal kenmerkende acties van Zwolle zijn:

- **Digitaal meldpunt toegankelijkheid**

Via de website Toegankelijke stad Zwolle kunnen inwoners melding maken van plekken die niet toegankelijk zijn. Op de website ontstaat een kaart met plekken die wel en niet toegankelijk zijn. Daarnaast is er een lijst met gehandicaptenparkeerplekken en toegankelijke plekken in de binnenstad. Andere gemeenten hebben aangegeven dat zij deze website mogelijk willen overnemen.

- **Jarenlange ervaring VN-verdrag Handicap**

Zwolle is een van de eerste gemeenten die het startsignaal gaf om aan de slag te gaan met het VN-verdrag Handicap. Zwolle heeft dit nog gedaan voordat de Nederlandse staat het VN-verdrag Handicap ratificeerde. Om die reden beschikt Zwolle over veel ervaring bij de uitvoer van het verdrag en weet zij hoe het is om activiteiten concreet te organiseren.

- **Koplopergemeente VNG**

Zwolle is in 2018 benoemd als koplopergemeente. Uit het interview met de stadsergonome blijkt dat deze positie als positief wordt ervaren. De koplopergemeenten zijn aan elkaar verbonden via een netwerk. Kennis en ervaring kan hierdoor makkelijk gedeeld worden, ook met de gemeenten Hardenberg en Kampen met wie Zwolle samenwerkt. Het netwerk dat de VNG heeft geïnitieerd wordt gezien als meerwaarde.

5.4.2 DEELCONCLUSIE KOPLOPERGEMEENTE VNG

Zwolle is de enige geselecteerde koplopergemeente. De positie als koplopergemeente wordt positief ervaren vanwege het netwerk en de kennisdeling die plaatsvindt. Wat Zwolle als een belemmering ervaart is inclusief denken en doen. Dit komt gezien Zwolle een grote ambtelijke organisatie heeft. Zwolle heeft de focus gelegd op fysieke toegankelijkheid, dit maakt dat niet aan alle doelstellingen van het VN-verdrag Handicap wordt gewerkt.

5.5 CONCLUSIE

In deze paragraaf wordt de derde onderzoeksvraag beantwoord, deze vraag luidt:

‘Welke mogelijke belemmeringen ervaart de geselecteerde gemeente bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap en in welke mate worden hier maatregelen op ontwikkeld?’

In deze paragraaf is voor iedere categorie gemeenten beschreven welke belemmeringen de geselecteerde gemeenten ervaren bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap. Deze belemmeringen zijn te omschrijven in zes categorieën belemmeringen, namelijk:

1. Contact
2. Inclusief denken en doen
3. Middelen
4. Belangen
5. Focus op fysieke toegankelijkheid
6. Ambitieuze plan.

Per categorie wordt omschreven door welke gemeente dit wordt ervaren. Daarnaast is te lezen of maatregelen worden ondernomen.

1. CONTACT

Gemeente	Omschrijving belemmering	Maatregel	Omschrijving maatregel
<i>Losser</i>	Doelgroep wordt vertegenwoordigd door inwoners zonder beperking	Nee	/
<i>Oldenzaal</i>	Doelgroep wordt vertegenwoordigd door inwoners zonder beperking	Nee	/
<i>Oost Gelre</i>	Doelgroep en gemeente komen niet geregeld samen	Nee	/
<i>Zwartewaterland</i>	Doelgroep wordt vertegenwoordigd door inwoners zonder beperking	Ja	Oproep plaatsen in media om doelgroep te betrekken
<i>Putten</i>	Doelgroep wordt vertegenwoordigd door inwoners zonder beperking	Ja	Oproep plaatsen in media om doelgroep te betrekken
<i>Ommen</i>	Onderlinge communicatie tussen de belangengroep en gemeente	Nee	/
<i>Ede</i>	Positie LHBTQI-community t.o.v. inwoners met beperking	Ja	Mogelijk een afzonderlijke agenda

Tabel 3. Contact

Uit tabel 3 blijkt dat zeven van de negen geselecteerde gemeenten 'contact' als een belemmering ervaren. Bij vier van de negen gemeenten is de doelgroep niet direct vertegenwoordigd, maar door een groep inwoners zonder beperking. Een gemeente ervaart problemen in de regelmaat waarmee de doelgroep en de gemeente samenkomen. Een gemeente ervaart het onderlinge contact als een belemmering. Daarnaast is een gemeente die de positionering van de LHBTQI-community ervaart als een belemmering. Van de zeven gemeenten die 'contact' als belemmering ervaart, nemen drie gemeenten hierop maatregelen. De tweede belemmering die ervaring wordt door gemeenten is 'inclusief denken en doen'.

2. INCLUSIEF DENKEN EN DOEN

Gemeente	Omschrijving belemmering	Maatregel	Omschrijving maatregel
<i>Losser</i>	Gebrek aan bewustwording VN-verdrag Handicap	Nee	/
<i>Oldenzaal</i>	Inclusief denken en doen uitsluitend binnen sociaal domein	Nee	/
<i>Oost Gelre</i>	Inclusief denken en doen uitsluitend binnen sociaal domein	Nee	/
<i>Zwartewaterland</i>	Gebrek aan bewustwording VN-verdrag Handicap	Ja	Interne bijeenkomsten Intern aanspreekpunt
<i>Putten</i>	Gebrek aan bewustwording VN-verdrag Handicap	Ja	Interne bijeenkomsten Mogelijke inclusiefunctionarissen
<i>Ommen</i>	Gebrek aan bewustwording VN-verdrag Handicap	Nee	/
<i>Tiel</i>	Inclusief denken en doen uitsluitend binnen sociaal domein	Ja	Intern aanspreekpunt
<i>Zwolle</i>	Inclusief denken en doen uitsluitend binnen fysiek	Ja	Intern aanspreekpunt Toekomstig bredere aanpak inclusie

Tabel 4. Inclusief denken en doen

Uit tabel 4 blijkt dat acht van de negen geselecteerde gemeenten 'inclusief denken en doen' als een belemmering ervaren bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap. Bij vier van deze acht gemeenten ligt dit aan gebrek aan bewustwording van het VN-verdrag Handicap. Twee gemeenten nemen hier bewust maatregelen op. Drie van de acht geselecteerde gemeenten ervaren deze belemmering doordat inclusief denken en doen uitsluitend binnen het sociaal domein gebeurt. Slechts één van deze gemeente onderneemt hier maatregelen op. Een van de gemeente uit tabel 4 ervaart deze belemmeringen binnen het fysieke domein en onderneemt hier maatregelen op. De derde belemmering die ervaren wordt door gemeenten is 'middelen'. Tabel 5 gaat hierop in.

3. MIDDELEN

<i>Gemeente</i>	Omschrijving belemmering	Maatregel	Omschrijving maatregel
<i>Oldenzaal</i>	Tijd	Nee	/
<i>Putten</i>	Financiële middelen	Nee	/

Tabel 5. Middelen

Zoals in tabel 5 te zien is, ervaren twee van de negen geselecteerde gemeenten expliciet ‘middelen’ als een belemmering. Beide gemeenten ervaren een ander middel als een belemmering, dit zijn tijd en financiële middelen. Beide gemeenten ondernemen hier geen maatregelen op.

De vierde belemmering die wordt ervaren is ‘belangen’.

4. BELANGEN

<i>Gemeente</i>	Omschrijving belemmering	Maatregel	Omschrijving maatregel
<i>Zwartewater-land</i>	Historische binnenstad	Nee	/

Tabel 6. Belangen

1 van de 9 geselecteerde gemeenten heeft expliciet benoemd belangen te ervaren als een drempel om het VN-verdrag Handicap uit te voeren. Deze gemeente heeft hier geen maatregel op ontwikkeld. Een andere belemmering is ‘focus op fysieke toegankelijkheid’. Tabel 7 laat zien voor welke gemeenten dit zo is.

5. FOCUS OP FYSIEKE TOEGANKELIJKHEID

<i>Gemeente</i>	Omschrijving belemmering	Maatregel	Omschrijving maatregel
<i>Oost Gelre</i>	Fysieke toegankelijkheid heeft prioriteit	Nee	/
<i>Zwolle</i>	Fysieke toegankelijkheid heeft prioriteit	Ja	In de toekomst worden inclusie breder aangepakt

Tabel 7. Focus op fysiek toegankelijkheid

Twee van de negen gemeenten hebben de focus van het inclusiebeleid gelegd op de fysieke toegankelijkheid. Hierdoor worden de andere onderdelen van het VN-verdrag Handicap niet meegenomen. Een gemeente heeft aangegeven hier maatregelen op te gaan nemen. De laatste categorie belemmeringen die ervaren wordt is ‘ambitieuze plan’. Twee van de negen geselecteerde gemeenten gaven aan dat dit een belemmering is bij het uitvoeren van het VN-verdrag Handicap. Beide gemeenten hebben hier maatregelen op ontwikkeld. Dit is te zien in tabel 8.

6. AMBITIEUS PLAN

<i>Gemeente</i>	Omschrijving belemmering	Maatregel	Omschrijving maatregel
<i>Ede</i>	Uitgebreide routekaart	Ja	Prioriteiten stellen
<i>Tiel</i>	Te veel maatregelen voor een korte periode	Ja	Prioriteiten stellen

Tabel 8. Ambitieuus plan.

Zoals blijkt ervaart iedere gemeente een belemmering bij het uitvoeren van het VN-verdrag Handicap. Opvallend is dat de meeste belemmeringen ervaren worden door de gemeenten die geen lokale inclusie agenda hebben en de gemeenten die bezig zijn met het opstellen hiervan. Dit hoeft uiteraard niet te betekenen dat dit binnen de beide onderzoekseenheden, de provincies Overijssel en Gelderland, overal zo is. Dit is een afspiegeling van de onderzoekseenheden. De categorie koplopergemeente VNG ervaart de minste belemmeringen. De meeste ervaren belemmering bij gemeenten zijn 'contact' en 'inclusief denken en doen'. De gemeenten zonder lokale inclusie agenda ondernemen de minste maatregelen op de belemmeringen. Gemeenten die de lokale inclusie agenda uitvoeren en de koplopergemeente VNG ondernemen de meeste maatregelen.

6. CONCLUSIE

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de probleemstelling:

‘Hoe verloopt de inhoudelijke uitvoering van het VN-verdrag Handicap binnen gemeenten in Oost-Nederland?’

Het antwoord op deze probleemstelling is gebaseerd op de antwoorden op de deelvragen. De deelvragen luiden als volgt:

1. Wat is het VN-Verdrag Handicap en wat houdt de implementatie hiervan in?
2. In welke mate heeft de geselecteerde gemeente een lokale inclusie agenda ontwikkeld naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap en in welke mate voldoet dit aan de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG?
3. Welke mogelijke belemmeringen ervaart de geselecteerde gemeente bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap en in welke mate worden hier maatregelen op ontwikkeld?

Het VN-verdrag Handicap is een internationaal bindend verdrag waarmee de positie en fundamentele vrijheden van personen met een beperking is vastgelegd. Het VN-verdrag Handicap is in 2006 aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Nederland heeft het VN-verdrag Handicap in 2007 ondertekend en in 2016 geratificeerd. Het ministerie VWS is verantwoordelijk voor het VN-verdrag Handicap. Met de ratificatie zijn de Kieswet, Wgbh/cz, Jeugdwet, Participatiewet en Wet maatschappelijke ondersteuning aangepast. Op basis van deze wetwijzigingen zijn gemeenten verplicht om een integraal plan op te stellen waarmee uitvoering wordt gegeven aan het VN-verdrag Handicap. Belangrijk hierbij is dat rekening wordt gehouden met de doelstelling ‘niets over ons, zonder ons’ uit het VN-verdrag Handicap. Gemeenten hoeven niet in één keer het VN-verdrag Handicap uit te voeren, dit gaat geleidelijk aan. Het overheidshandelen kan in Nederland niet aansprakelijk worden gesteld, gezien het facultatief protocol niet ondertekend is. Gezien de uitvoering van het verdrag bij de gemeenten is komen te liggen, heeft het ministerie VWS de VNG aangewezen om ondersteuning te bieden.

Het integrale plan wordt vaak een lokale inclusie agenda genoemd. Zes van de negen geselecteerde gemeenten hebben naar aanleiding van het VN-verdrag Handicap, stappen gezet om een lokale inclusie agenda op te stellen. Gemeenten kunnen gebruik maken van de Handreiking Lokale Inclusie Agenda die door de VNG is opgesteld. Gebleken is dat gemeenten die uitvoering geven aan de lokale inclusie agenda, in hogere mate voldoen aan de activiteiten die in de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG staan omschreven. Ditzelfde geldt voor gemeenten die inwoners met een beperking direct betrekken bij de lokale inclusie agenda. Wanneer gemeenten geen lokale inclusie agenda hebben opgesteld, betekent dat niet dat geen acties worden ondernomen om de positie van inwoners met een beperking te verbeteren. Gemeenten die een lokale inclusie agenda uitvoeren, hebben beter in kaart welke drempels inwoners met een beperking ervaren en kunnen daardoor gerichtere maatregelen nemen. Belangrijk is om bij de monitoring van de lokale inclusie agenda de inwoners te betrekken en mogelijk acties bij te stellen.

De geselecteerde gemeenten ervaren verschillende belemmeringen bij het uitvoeren van het VN-verdrag Handicap. De twee meest voorkomende zijn ‘inclusief denken en doen’ en ‘contact’. De minste belemmeringen worden ervaren door gemeenten die uitvoering geven aan de lokale inclusie agenda en de koplopergemeente van de VNG.

De uitvoering van het VN-verdrag Handicap verloopt dus wisselend binnen de geselecteerde gemeenten in Overijssel en Gelderland. Iedere gemeente onderneemt activiteiten die positie van mensen met een beperking verbetert. Gemeenten die naar aanleiding van het VN-verdrag een lokale inclusie agenda opstellen en hierbij inwoners met een beperking betrekken, bereiken het effectiefst de doelstellingen van het VN-verdrag Handicap.

7. DISCUSSIE

In dit hoofdstuk wordt in gegaan op de betrouwbaarheid, bruikbaarheid en validiteit van deze opdracht.

7.1 BETROUWBAARHEID

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van kwalitatieve en kwantitatieve informatie. Om de eerste onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van bestaande, kwantitatieve informatie. Hierbij is gebruik gemaakt van primaire bronnen. Het gebruik van primaire bronnen heeft tot gevolg gehad dat enkele bronnen niet recent waren. Zo wordt bij de verdiepende informatie uit bijlage 3 gebruik gemaakt van enkele wetenschappelijke experimenten. Deze experimenten zijn recent niet overgedaan. Daarnaast is organisatie Ieder(in) gevraagd naar betrouwbare bronnen over inclusie. Om onderzoeksvragen 2 en 3 te beantwoorden is gebruik gemaakt van kwantitatieve data. Deze data is verzameld middels interviews. De interviewvragen sluiten aan bij de behandelde theorie. Op de gemeente Oldenzaal na, is bij iedere geselecteerde gemeenten gesproken met meerdere actoren. Vaak was dit een ambtelijk medewerker en vertegenwoordiger van de doelgroep. De kennis en ervaring van de respondenten heeft invloed op de betrouwbaarheid van deze opdracht. Zo heeft een medewerker die net in dienst genomen is, minder ervaring dan een medewerker die zich al jaren bezighoudt met hetzelfde vraagstuk. Na afloop van de interviews is zowel de interviewuitwerking, als de geanalyseerde gegevens gestuurd naar de respondent. Op deze manier konden miscommunicaties veranderd worden en is de informatie aangevuld. Echter bestaat de kans dat, ondanks deze stappen, gegevens missen over gemeenten. Dit heeft invloed op de betrouwbaarheid.

7.2 BRUIKBAARHEID

Gedurende de opdracht is in overleg met de opdrachtgever, besloten om de opdracht bij te stellen. Zo hebben Zorgbelang Overijssel en Zorgbelang Inclusief een prominentere rol gekregen in deze opdracht. Dit heeft gezorgd dat het rapport ook voor Zorgbelang Overijssel en Zorgbelang Inclusief werd geschreven. Om de bruikbaarheid voor alle drie de partijen te vergroten, is gedurende deze opdracht meerdere malen contact gezocht met de partijen. De aanbevelingen die in hoofdstuk 8 worden gegeven, zijn bestemd voor Stimuland, Zorgbelang Overijssel en Zorgbelang Gelderland. Door deze tussentijdse feedback te verwerken in het rapport, is de bruikbaarheid vergroot.

7.3 VALIDITEIT

Om gemeenten te selecteren voor de casestudies, zijn gesprekken gevoerd met sleutelfiguren. Op basis van deze informatie en bestaande data, is de keuze gevallen op negen gemeenten. De resultaten van deze opdracht hadden anders uit kunnen pakken wanneer gekeken werd naar andere gemeenten. Om informatie over de gemeenten te verzamelen, zijn zowel met de doelgroep als met gemeenten gesprekken gevoerd. Deze gesprekken waren semigestructureerd en op basis van een vragenlijst. Deze vragenlijst is opgesteld, samen met beide begeleiders en op basis van de uitwerking van de eerste onderzoek. Om onduidelijkheden over de interviewvragen en de antwoorden uit te sluiten, zijn aanvullende vragen gesteld. De geformuleerde antwoorden zijn vervolgens ter verificatie voorgelegd aan de respondenten. Dit heeft de validiteit vergroot.

8. AANBEVELINGEN

Uit deze opdracht blijkt dat met een lokale inclusie agenda het beste uitvoering geven kan worden aan het VN-verdrag Handicap. Cruciaal hierbij is dat de mensen met een beperking direct hierbij betrokken worden. Op basis van deze uitkomst worden gemeenten, provincies en onafhankelijke organisaties volgende aanbevelingen gegeven.

8.1 GEMEENTEN

- **Werk aan de bewustwording.**
Om te zorgen dat prioriteit gegeven wordt aan de uitvoering van het VN-verdrag Handicap, is het van cruciaal belang dat zowel de samenleving als de gemeentelijke organisatie zich bewust is van de drempels die mensen met een beperking ervaren. Het uitvoeren van het VN-verdrag Handicap zal dan soepeler verlopen.
- **Stel samen met de doelgroep een lokale inclusie agenda op.**
Om inzicht te krijgen in de drempels die personen met een beperking ervaren, is het van belang om hen te betrekken bij het opstellen van de lokale inclusie agenda. Zij kunnen vanuit hun eigen ervaring meer vertellen dan vertegenwoordigers zonder beperking. De lokale inclusie agenda omvat concrete acties en geeft prioriteit aan de doestellingen van het VN-verdrag Handicap.
- **Maak gebruik van bestaande voorbeelden en behoud de focus.**
De Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG helpt om te kijken binnen welke levensdomeinen acties ondernomen kunnen worden. Vind niet zelf het wiel uit als gemeente, maar kijk welke acties andere gemeenten uitvoeren binnen de levensdomeinen. Zorg dat de acties concreet en haalbaar zijn om zo effectief mogelijk de lokale inclusie agenda uit te voeren. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van de Handreiking Lokale Inclusie Agenda van de VNG, die gedeeltelijk is ingevuld in deze opdracht.
- **Monitor de impact.**
De lokale inclusie agenda beoogt dat samen met inwoners de drempels in de samenleving worden verminderd. Monitor samen met de inwoners de impact en stel mogelijk de lokale inclusie agenda bij.

8.2 PROVINCIE OVERIJSEL EN PROVINCIE GELDERLAND

- **Stimuleer onafhankelijke organisaties om een rol in te nemen binnen het thema VN-verdrag Handicap.**
Gemeenten hebben behoefte aan kennisdeling en adviezen bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap. De provincies hebben een rol in het samenbinden, adviseren en delen van kennis. Door onafhankelijke organisaties deze rol in te laten nemen, wordt voldaan aan de behoeften van gemeenten in Overijssel en Gelderland.

8.3 ONAFHANKELIJKE ORGANISATIES

- **Neem een rol in bij de ondersteuning van gemeenten**

Gemeenten zijn zoekend hoe aan de bewustwording van het VN-verdrag Handicap gewerkt kan worden. Daarnaast is ondersteuning gewenst bij het direct betrekken van de doelgroep en het concreet opzetten van acties voor de lokale inclusie agenda. Door bij de ondersteuning van gemeenten een onafhankelijke positie in te nemen, kunnen effectieve maatregelen genomen worden om de positie van personen met een handicap te verbeteren.

- **Voer vervolgonderzoek uit in de provincie Gelderland**

In de provincie Gelderland ontbreekt een overzicht van de mate van uitvoering van het VN-verdrag Handicap. Om beter in kaart te brengen welke ondersteuningsbehoefte gemeenten in Gelderland hebben, wordt aangeraden om een vervolgonderzoek uit te voeren. Hierbij kan de quickscan 'Kan iedereen echt meedoen in Overijssel?' ter inspiratie gebruikt worden.

- **Volg de ontwikkelingen van de Omgevingswet**

De nieuwe Omgevingswet heeft gevolgen voor de mate van participatie van inwoners bij veranderingen in de fysieke leefomgeving. Deze ontwikkeling sluit aan bij de doelen van het VN-verdrag Handicap. Door de ontwikkelingen van deze nieuwe wet te volgen, kunnen inwoners met een beperking in de toekomst een bijdrage leveren aan het inrichten van een inclusieve samenleving.

BIBLIOGRAFIE

- Arcon, Mee IJsseloevers, Zorgbelang Overijssel. (2018). *Quickscan 'Kan iedereen echt meedoen in Overijssel?'*. Provincie Overijssel, Zwolle.
- Arcon; Stimuland. (2018). *Eindrapportage toegankelijk Kampen*. Kampen.
- Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., de Goede, M., Peters, V., & Thérèse, v. d. (2013). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek* (3e ed.). Groningen, Groningen, Nederland: Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten.
- Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., Velden, T. v., & Goede, M. d. (2013). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baarda, D. B. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek: handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Bestuursdienst Ommen-Hardenberg. (2019, Januari 1). *Aan het werk voor de gemeenten Ommen en Hardenberg*. Opgeroepen op Juni 3, 2019, van Bestuursdienst Ommen-Hardenberg: <https://www.ommen-hardenberg.nl/>
- Blok, S. (2019, Maart 13). Stand van zaken ratificatie van facultatieve protocollen bij VN mensenrechtenverdragen (Kamerbrief). Den Haag. Opgeroepen op Mei 15, 2019, van <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2019/03/13/kamerbrief-over-stand-van-zaken-ratificatie-van-facultatieve-protocollen-bij-vn-mensenrechtenverdragen/kamerbrief-over-stand-van-zaken-ratificatie-van-facultatieve-prot>
- Bolsenbroek, A., & van Houten, D. (2010). *Werken aan een inclusieve samenleving*. (J. d. Ruijter, Red.) Haarlem: Nelissen. Opgeroepen op April 4, 2019
- Bolsenbroek, A., van Houten, D., & Nossin, M. (2006). *Op naar passend onderwijs in een inclusieve samenleving*. Amersfoort: CPS. Opgeroepen op April 12, 2019
- Booth, T., & Aiscow, M. (2009). *Index voor inclusie: Werken aan leren en participeren op school*. Apeldoorn: Garant. Opgeroepen op April 18, 2019
- Burgerforum. (2018, Juni 5). Motie openbare toiletten. Losser. Opgeroepen op Mei 28, 2019, van <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Losser&id=a9f11e7e-5f8a-4d03-8b94-1d92b381eb90>
- Burgers, J., & Engbersen, G. (1999). *De ongekende stad 1: Illegale vreemdelingen in Rotterdam*. Amsterdam: Boom. Opgeroepen op April 4, 2019
- CDA. (2017, Juni 22). *Motie VN-verdrag inclusief beleid*. Opgeroepen op Juni 3, 2019, van Raadsinformatie Ommen: <https://ommen.raadsinformatie.nl/document/5488970/1#search=%22vn%20verdrag%20handicap%22>

<https://www.zwartewaterland.nl/document.php?m=47&fileid=42430&f=5eacffcbf9fda26fbab3f244489a933d&attachment=0>

DBuren. (2018). *DBuren*. Opgehaald van DBuren: <http://dburen.nl/>

Elias, N., & Scotson, J. (1965). *the established and the outsiders: A sociological enquiry into community problems*. London: Frank Cass.

Europa Nu. (2018). *Ratificatie*. Opgeroepen op Maart 1, 2019, van Europa NU: <https://www.europa-nu.nl/id/viOrfdmd1eyp/ratificatie>

European Court of Human Rights. (1988). *European Convention on Human Rights*. Straatsburg. Opgeroepen op April 30, 2019, van https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf%23page=9

Evers, F., & Susskind, L. (2009). *Het Kan Wel! Bestuurlijk onderhandelen voor een duurzaam resultaat*. Haarlem: MGMC. Opgeroepen op April 12, 2019

Gallie, D., & Paugam, S. (2002). *Social precarity and social integration*. EORG, Brussel. Opgeroepen op April 4, 2019

Gemeente Ede. (2017). *Routekaart Ede Inclusief*. Ede: Inclusionlab. Opgeroepen op Mei 16, 2019, van <https://www.inclusionlab.nl/wp-content/uploads/2019/02/Routekaart-Ede-Inclusief-S-juli-2017.compressed.pdf>

Gemeente Hardenberg. (2018, Maart 3). *Hardenberg wint verkiezing meest toegankelijke gemeente van Nederland*. Opgeroepen op Juni 3, 2019, van Gemeente Hardenberg: <https://www.hardenberg.nl/inwoners/zorg/inclusieve-samenleving/meest-toegankelijke-gemeente-2018.html>

Gemeente Losser. (2019). *Integraal beleidsplan sociaal domein*. Losser: Gemeente Losser. Opgeroepen op Mei 30, 2019, van <https://www.losser.nl/dsresource?objectid=796cfb69-a6e2-4576-a152-afb725d3046e&type=PDF>

Gemeente Oldenzaal. (2015). *Beleidsplan Wmo 2015-2018*. Oldenzaal: Gemeente Oldenzaal. Opgeroepen op Mei 28, 2019, van https://www.oldenzaal.nl/sites/default/files/24-wmo---beleidsplan-2015-2018_0.pdf

Gemeente Ommen. (2018, Januari 11). *Plan van aanpak 'Werken aan een inclusieve samenleving 2018-2020' Raadscommissievoorstel*. Opgeroepen op Juni 3, 2019, van Raadsinformatie Ommen: <https://ommen.raadsinformatie.nl/document/6049700/1/4f03cb75-871a-428f-9eee-d7460c225759>

Gemeente Ommen. (2019, Juni` 3). *OOG*. Opgehaald van Gemeente Ommen: <https://www.ommen.nl/inwoners/zorg-en-welzijn/inclusieve-samenleving/oog.html>

Gemeente Tiel. (2016). *Op weg naar inclusief beleid voor mensen met een beperking*. Tiel: Gemeente Tiel. Opgeroepen op Mei 28, 2019, van <file:///C:/Users/Maaike/Downloads/Op%20weg%20naar%20inclusief%20beleid%20voor%20mensen%20met%20een%20beperking.pdf>

- Gemeente Zwolle. (2013, April 9). B&W agenda. Zwolle. Opgeroepen op Mei 18, 2019, van <http://bis.zwolle.nl/cms%5CBis.nsf/SearchView/84E5B2294A81F7E4C1257B480036D5AF?OpenDocument#search=%22toegankelijk%20vn%20verdrag%22>
- Gemeente Zwolle. (2015, December 15). Visie op de toegankelijkheid van de openbare ruimte. Zwolle. Opgeroepen op Mei 20, 2019, van <https://www.zwolle.nl/sites/default/files/151217-definitieve-versie-visie-toegankelijkheid.pdf>
- gemeente Zwolle. (2019). *Een toegankelijke stad voor iedereen*. Opgeroepen op Mei 18, 2019, van Toegankelijke stad Zwolle: <https://toegankelijkestad.zwolle.nl>
- Goffman, E. (1961). *Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. New York: Anchor Books.
- Goldschmidt, J.E. (2016). Van gelijke behandeling naar inclusie: het VN- verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. *VN Forum digitaal tijdschrift Nederlandse Vereniging voor de Verenigde Naties*, p. 10. Opgehaald van <https://www.ris.uu.nl/ws/files/27351242/gelijke.pdf>
- Grip. (2018, Februari 8). *Wat is het verschil tussen inclusie, integratie, segregatie en uitsluiting?* Opgeroepen op Februari 28, 2019, van Grip kom op voor inclusie: <https://www.gripvzw.be/nl/artikel/157/wat-is-het-verschil-tussen-inclusie-integratie-segregatie-en-uitsluiting>
- Handiwatch. (2018). *Visies op handicap - handicapmodellen*. Opgehaald van Handiwatch: <http://www.handiwatch.be/node/135>
- Heeringa, N., Hermans, E., & Mulder, A. (2006). *Visie op inclusief onderwijs*. Utrecht: NIZW/Zorg. Opgeroepen op April 15, 2019
- Hendriks, F. (2012). *De zucht naar goed bestuur in de stad*. Nederland: Boom Juridische Uitgevers. Opgeroepen op maart 5, 2018
- Ieder(in). (2019, Maart 26). *Inzet gebarentolk geen gunst, maar een recht*. Opgeroepen op Juni 10, 2019, van Ieder(in): <https://iederin.nl/nieuws/18471/inzet-gebarentolk-geen-gunst--maar-een-recht/>
- Iedereen actief. (2019, Mei 28). *Deelnemende gemeenten*. Opgeroepen op Mei 28, 2019, van Iedereen actief: <https://www.iedereenactief.nl/>
- Impuls. (2019, Mei 28). *vtb volwassenen*. Opgeroepen op Mei 28, 2019, van Impuls: https://www.impuls-oldenzaal.nl/activiteit/activiteit/vtb_volwassenen
- Inclusionlab. (2019, Mei 16). *Over Inclusionlab*. Opgehaald van Inclusionlab: <https://www.inclusionlab.nl/>
- Keyzer-Broers, W. (2012). Zorgdomotica en communicatie: Onbekend maakt onbemind. In J. van Hoof, & E. Wouters, *Zorgdomotica* (pp. 283-288). Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Opgeroepen op April 12, 2019

- Kieswet art. J4 lid 2. (2019, Februari 22). *Kieswet*. Opgeroepen op Mei 5, 2019, van wetten.overheid.nl: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0004627/2019-02-22>
- Koning Willem-Alexander . (2013). *Troonrede 2013*. Den Haag. Opgehaald van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2013/09/17/troonrede-2013>
- Kretzmann, J., & McKnight, J. (1993). *Building communities from the inside out*. Evanston IL: Institute for Policy Reserach. Opgeroepen op April 12, 2019
- Kwekkeboom, M. (2000). Sociaal draagvlak voor de vermaatschappelijking in de GGZ: Ontwikkelingen tussen 1987 en 1999. *Tijdschrift voor de Gezondheidswetenschappen* (78), pp. 165-171.
- Levasseur, M., Richard, L., Gauvin, L., & Raymond, E. (2010). Iventory and analysis of definitions of social participation found in the aging literature: Proposed taxonomy of social activities. *Sociale Science & Medicine*, pp. 2141-2149. Opgeroepen op April 10, 2019
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2018). *Programma VN-verdrag Onbeperkt meedoen! Implementatie VN-verdrag inzake de rechten van mensen met een handicap*. Den Haag. Opgehaald van <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/convenanten/2017/03/13/implementatieplan-vn-verdrag-inzake-de-rechten-van-personen-met-een-handicap/implementatieplan-vn-verdrag-inzake-de-rechten-van-personen-met-een-handicap.pdf>
- Movisie. (2018, Maart 22). *Basiscompetenties inclusief werken voor sociale professionals*. Opgeroepen op April 3, 2019, van Movisie: <https://www.movisie.nl/artikel/inclusiediamant-tools-sociale-professionals>
- Movisie. (2018, Maart 22). *Inclusiediamant - tools voor sociale professionals*. Opgeroepen op April 2019, 3, van Movisie: <https://www.movisie.nl/artikel/inclusiediamant-tools-sociale-professionals>
- MVO Nederland. (2017, Juni 1). *Wat is MVO?* Opgeroepen op April 24, 2019, van MVO Nederland: <https://mvonederland.nl/wat-mvo/wat-is-mvo>
- Nederland onbeperkt. (2017, Juni 27). *DOE MEE – onderzoek naleving VN-verdrag handicap*. Opgeroepen op Juni 10, 2019, van Nederland onbeperkt: <http://www.nederlandonbeperkt.nu/nieuws/mee-onderzoek-naleving-vn-verdrag-handicap/>
- Nivel. (2018). *Participatiemonitor 2008-2016 Deelname aan de samenleving van mensen met een beperking en ouderen*. Utrecht. Opgeroepen op Februari 28, 2019, van <https://nvl004.nivel.nl/nivel-2015/sites/default/files/bestanden/tabellenbijlageparticipatiemonitor2008-2016.pdf>
- NOS. (2019, Mei 17). *Stemmen met een beperking vaak nog lastig*. Opgeroepen op Juni 4, 2019, van NOS: <https://nos.nl/artikel/2285052-stemmen-met-een-beperking-vaak-nog-lastig.html>
- Oliver, M. (1996). *Understanding disabilities*. Londen: MacMillan.

- overheid.nl. (2018, December 21). *Grondwet*. Opgeroepen op Februari 28, 2019, van wetten.overheid.nl: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001840/2018-12-21>
- Participatiewet art. 8d. (2019, Januari 1). *Participatiewet*. Opgeroepen op Mei 5, 2019, van wetten.overheid.nl: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0015703/2019-01-01>
- Ponds, R., van Ham, M., & Marlet, G. (2015). *Verschillen, ongelijkheid en segregatie*. Utrecht: Atlas voor gemeenten . Opgeroepen op April 10, 2019, van https://www.utrecht-monitor.nl/sites/www.utrecht-monitor.nl/files/documenten/verschillen_ongelijkheid_en_segregatie._2015_atlas_voor_gemeenten_0.pdf
- PvdA; PvdB; VVD. (2018). *Tiel in Balans*. Coalitie akkoord 2018-2022, Tiel. Opgeroepen op Mei 25, 2019, van <https://www.tiel.nl/file/469/download>
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. (2002). *De Handicap van de samenleving: Over mogelijkheden beperkingen van community care*. Den Haag: RMO. Opgeroepen op April 10, 2019
- Rijksoverheid. (2015). *Decentralisatie van overheidstaken naar gemeenten*. Opgeroepen op maart 5, 2018, van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gemeenten/decentralisatie-van-overheidstaken-naar-gemeenten>
- Rijksoverheid. (2016, Juli 14). *Positie mensen met een beperking verbeteren (VN-verdrag Handicap)*. Opgehaald van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechten-van-mensen-met-een-handicap/positie-mensen-met-een-beperking-verbeteren-vn-verdrag-handicap>
- Rijksoverheid. (2018, November 20). *Jeugdhulp*. Opgehaald van rijksoverheid.nl: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/jeugdhulp/jeugdhulp-bij-gemeenten>
- Rijksoverheid. (2018). *Nieuwe omgevingswet maakt omgevingsrecht eenvoudiger*. Opgehaald van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet/vernieuwing-omgevingsrecht>
- Schalock, R., & Verdugo, M. (2002). *Handbook on the quality of life for human service practitioners*. Washington, Verenigde Staten van Amerika: American Association on Mental Retardation. Opgeroepen op April 10, 2019
- Schuurman, M. (2015). *Het VN-Verdrag inzake de rechten van mensen met een Handicap: : sturend kader en inspiratiebron en voor kennisontwikkeling en onderzoek*. Kalliope Consult. Nieuwegein: Kalliope Consult. Opgeroepen op April 30, 2019, van <https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/docs/KNP/KNP%20GS/Inclusie/vn-verdrag-en-onderzoek-kalliope-consult.pdf>
- Schuurman, M., & van der Zwan, A. (2009). *Inclusie zeggenschap support: Op weg naar een samenleving waar iedereen welkom is*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant. Opgeroepen op April 11, 2019

- Schuyt, C., & Voorham, C. (2000). *Sociale uitsluiting*. Amsterdam: Sociaal Wetenschappelijke Pers.
- Sociaal Cultureel Planbureau. (2018). *Een lokaal sociaal contract*. Den Haag. Opgeroepen op April 2, 2019, van <https://www.scp.nl/dsresource?objectid=5f5305ce-c79b-417d-a023-c5c0634712b7&type=org>
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2011). *Factsheet Mensen met lichamelijke of verstandelijke beperkingen*. Den Haag: Sociaal en Cultuur Planbureau. Opgeroepen op Mei 15, 2019, van http://www.vgnetwerken.nl/userfiles/file/Brochures/FactSheet_Beperkingen_SCP_2011.pdf
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2012). *Factsheet mensen met lichamelijk of verstandelijke beperkingen*. Opgehaald van https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2012/Factsheet_Mensen_met_lichamelijke_of_verstandelijke_beperkingen/Factsheet_Mensen_met_een_beperking.org
- Sociaal Tiel; PvdA; ChristenUnie; ProTiel; OD'16; PvdB; GroenLinks. (2016, November 16). *Motie Tielse Inclusie Agenda*. Opgeroepen op Mei 25, 2019, van Raad Tiel: https://raad.tiel.nl/bestuur/vergaderingen-raad_3358/agenda/gemeenteraad_8846/motie-tielse-inclusie-agendapdf_1264684.pdf
- Special Olympics Nationale Spelen 2018. (2018). *Special Olympics Nationale Spelen 2018*. Opgeroepen op Mei 28, 2019, van Special Olympics Nationale Spelen 2018: <http://www.specialolympics2018.nl/>
- Stichting Oberon. (2002). *Sociale competentie ter bevordering van sociale participatie: Een begrippenlijst voor de ontwikkeling van beleidsprogramma's en indicatoren*. Utrecht: Oberon. Opgeroepen op April 10, 2019
- Stimuland. (2019). *Over ons*. Opgehaald van Stimuland: <http://www.stimuland.nl/over-ons/missie-en-visie/>
- Swaen, B. (2018, November 1). *Wat is kwalitatief en kwantitatief onderzoek?* Opgehaald van Scribbr: <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/kwalitatief-vs-quantitatief-onderzoek/>
- Tonkens, E. (2015, Februari 1). Vijf misverstanden over de participatiesamenleving. *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen*. Opgehaald van <https://link.springer.com/article/10.1007/s12508-015-0001-2#citeas>
- Tweede Kamer. (2016, Januari 31). Uitvoering van het op 13 december 2006 te New York tot stand gekomen Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Den Haag. Opgeroepen op Mei 16, 2019
- Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2016, Januari 13). Amendement Van der Staaij/Bergkamp. Den Haag. Opgeroepen op Mei 10, 2019, van [https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vjlnmkmptgqu`](https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vjlnmkmptgqu)
- United Nations. (1945). <https://www.un.org/en/about-un/>. Opgeroepen op April 30, 2019, van United Nations: <https://www.un.org/en/sections/about-un/overview/index.html>

- United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Parijs. Opgehaald van <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- United Nations. (1976). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. New York: United Nations. Opgeroepen op Mei 15, 2019, van https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-3&chapter=4&clang=_en
- United Nations. (1993). *Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities*. United Nations, New York. Opgeroepen op April 30, 2019, van <https://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r096.htm>
- United Nations. (2001, December 19). *Ad Hoc Committee on a Comprehensive and Integral International Convention on the Protection and Promotion of the Rights and Dignity of Persons with Disabilities*. Opgeroepen op Maart `1, 2019, van United Nations: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/ad-hoc-committee-on-a-comprehensive-and-integral-international-convention-on-the-protection-and-promotion-of-the-rights-and-dignity-of-persons-with-disabilities.html>
- United Nations. (2006). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. New York. Opgeroepen op April 30, 2019, van <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>
- United Nations. (2019, Februari 5). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. Opgeroepen op April 30, 2019, van United Nations: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-15&chapter=4
- United Nations. (2019, Mei 10). *Monitoring of the Implementation of the Convention*. Opgehaald van United Nations: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/monitoring-of-the-implementation-of-the-convention.html>
- United Nations Education, Scientific and Cultural Organization. (1994). *The Salamanca statement and Framework for action: on special needs education*. Salamanca: Ministry of Education and Science, Spain and UNESCO. Opgeroepen op April 15, 2019
- van der Lans, J. (2010). *Eropaf! De nieuwe start van sociaal werk*. Amsterdam: Augustus. Opgeroepen op April 18, 2019
- van Regenmortel, T. (2002). *Empowerment en Maatzorg. Een krachtgerichte psychologische kijk op armoede*.
- Van Regenmortel, T. (2002). *Empowerment en Maatzorg. Een krachtgerichte psychologische kijk op armoede*.
- van Regenmortel, T. (2010). *Empowerment en participatie van kwetsbare burgers: Ervaringskennis als kracht*. Amsterdam: SWP. Opgeroepen op April 10, 2019
- Van Regenmortel, T. (2010). *Empowerment en participatie van kwetsbare burgers: Ervaringskennis als kracht*. Amsterdam: SWP. Opgeroepen op April 10, 2019

- Veldhuizen; PMB; gemeente Utrecht. (2007). *Agenda 22 Integraal en inclusief beleid voor mensen met een functiebeperking*. Utrecht: Gemeente Utrecht. Opgeroepen op Mei 18, 2019, van <http://www.vnverdragwaarmaken.nl/vnverdragwaarmaken/images/vnrouteplanner/nota-Agenda22.pdf>
- Verenigde Naties. (2016, Juli 14). Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. New York, Verenigde Staten van Amerika. Opgehaald van <https://wetten.overheid.nl/BWBV0004045/2016-07-14>
- Verhoeven, N. (2018). *Wat is onderzoek?* Amsterdam: Boom uitgevers Amsterdam.
- Verplanke, L., & Duyvendak, J. (2010). *Onder de mensen? Over het zelfstandig wonen van psychiatrische patienten of mensen met een verstandelijke beperking*. Amsterdam: Amsterdam University Press. Opgeroepen op April 12, 2019
- Verwey-Jonker Instituut. (2013). *Kinderen met een handicap in Tel*. Utrecht.
- Vilans. (2017). *Inspiratiedossier VN-verdrag en zorginstellingen. Werken aan inclusie onderbouwd*. Utrecht: Vilans. Opgeroepen op Juni 10, 2019, van <https://www.vilans.nl/docs/vilans/publicaties/publicatie-inspiratiedossier-vn-verdrag-handicap.pdf>
- VNG. (2016). *VN-Verdrag Handicap wat betekent het VN-verdrag voor gemeenten?* Opgehaald van https://vng.nl/files/vng/pagina_attachments/2016/vn-verdrag-handicap_20180227.pdf
- VNG. (2018, April 19). *Koplopers geven impuls aan uitvoering VN-verdrag Handicap*. Opgehaald van VNG: <https://vng.nl/onderwerpenindex/dienstverlening-en-informatiebeleid/dienstverlening-aan-inwoners-en-ondernemers/nieuws/koplopers-geven-impuls-aan-uitvoering-vn-verdrag-handicap#overlay-context=onderwerpenindex/dienstverlening-en-informatiebeleid/dienstver>
- VNG. (2019, Januari 31). *Lokale Inclusie Agenda: gebruik de VNG-handreiking*. Opgeroepen op April 25, 2019, van VNG: <https://vng.nl/onderwerpenindex/sociaal-domein%20%20nieuws/lokale-inclusie-agenda-gebruik-de-vng-handreiking>
- Vosters, N., Petrina, R., & Heemskerk, I. (2013). *Inclusief werken aan zorg en welzijn voor iedereen*. Bussum: Coutinho. Opgeroepen op April 4, 2019
- Vranken, Decker, & Nieuwenhuyze, v. (2003). *Social inclusion, urban governance and sustainability*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- VRT Diversiteit. (2018, Augustus 11). Inclusie. Opgehaald van <https://diversewoordenlijst.vrt.wordpress.com/2016/11/18/inclusie/>
- Wal, P. v., & Thimo. (2017, Juni). *Uit de kast, in de Kamer. Een onderzoek naar de representatie inzake seksuele oriëntatie*. Leiden. Opgeroepen op April 3, 2019, van <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/52905/Plaisant%20van%20der%20Wal%2C%20Thimo-s1415476-BA%20Thesis%20POWE-2017.pdf?sequence=1>

- Wet College voor de rechten van de mens art. 1. (2016, Januari 18). *Wet College voor de rechten van de mens*. () Opgeroepen op Mei 10, 2019, van overheid.nl: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0030733/2016-01-18>
- Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte*. (2017, Januari 1). Opgeroepen op Maart 1, 2019, van wetten.overheid.nl: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0014915/2017-01-01>`
- Wgbh/cz art. 2a lid 1. (2017, Januari 1). *Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte*. Opgeroepen op Mei 9, 2019, van wetten.overheid.nl: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0014915/2017-01-01#SlotformulierEnOndertekening>
- Wij Putten; ChristenUnie; SGP. (2018). *Bouwen aan Putten Coalitieakkoord 2018-2022 Wij Putten, Christenunie en SGP*. Putten. Opgeroepen op Mei 21, 2019, van [file:///C:/Users/Maaike/Downloads/Coalitieakkoord%202018-2022%20\(PDF,%207,31MB\).pdf](file:///C:/Users/Maaike/Downloads/Coalitieakkoord%202018-2022%20(PDF,%207,31MB).pdf)
- Willems, C. (2012). Domotica en slim wonen: wat is mogelijk? De woning als slimme entiteit die zorg kan ondersteunen. In J. van Hoof, & E. Wouters, *Zorgdomotica* (pp. 73-79). Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Opgeroepen op April 11, 2019
- Wuyts, B. (2012, Juli). Beeldvorming en participatie van mensen met een handicap: een historisch perspectief in de west-europese samenleving. *Ethiek & Maatschappij*, 13(3), p. 22. Opgeroepen op April 4, 2019, van http://www.ethiekenmaatschappij.ugent.be/wp-content/uploads/2012/07/EM_134-2010-Wuyts.pdf